

Treball de fi de grau

Títol

Autor/a

Tutor/a

Departament

Grau

Tipus de TFG

Data

Full resum del TFG

Títol del Treball Fi de Grau:

Català:

Castellà:

Anglès:

Autor/a:

Tutor/a:

Curs:

Grau:

Paraules clau (mínim 3)

Català:

Castellà:

Anglès:

Resum del Treball Fi de Grau (extensió màxima 100 paraules)

Català:

Castellà:

Anglès:

Dones i pobresa: el cas de Trinitat Nova

Treball de Fi de Grau de Laia Font Méndez

Universitat Autònoma de Barcelona

Grau en Periodisme

Facultat de Ciències de la Comunicació

Curs 2016/2017

Tutora: Joana Gallego Ayala

Sumari

1. PLANTEJAMENT	2
2. TRINITAT NOVA, UN DELS BARRIS MÉS POBRES DE BARCELONA....	3
2.1. El que les dades ens indiquen	3
2.2. La fotografia de la pobresa a la ciutat	4
2.3. El Pla de Barris	11
3. LA POBRESA	13
3.1. El concepte de pobresa.....	13
3.2. La feminització de la pobresa.....	23
4. LA REALITAT A TRINITAT NOVA.....	36
4.1. La història del barri.....	36
4.2. L'Associacionisme a Trinitat Nova	42
4.2.1. La Taula Oberta.....	42
4.2.2. L'Associació de veïns	45
4.2.3. L'Associació de Comerç	48
4.3. Les veïnes de Trinitat Nova.....	52
4.3.1. Les dones que van construir el barri.....	52
4.3.2. El rol tradicional de la dona	53
4.3.3. Víctimes del deteriorament	55
4.3.4. Solitud i vulnerabilitat.....	57
4.3.5. La percepció de la pobresa	59
4.3.6. Salut i malaltia	63
4.3.7. Incertesa i inseguretat	65
4.3.8. Falta d'oportunitats pels joves	66
4.3.9. Dona, emigrant i mare sola: la culminació de la pobresa	71
4.3.10. La iniciativa privada davant l'abandonament públic.....	73
5. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA.....	78

1. PLANTEJAMENT

Sovint la pobresa és vista com un fenomen que només es dona en països subdesenvolupats o en situacions extremes, ja que se sol associar a imatges estereotipades de situacions de fam o indigència. En els darrers anys hem vist, però, com a la nostra pròpia societat i a altres països occidentals les condicions de vida de la ciutadania han empitjorat, en un context de crisi econòmica que ja fa més de vuit anys que dura i d'aplicació de polítiques neoliberals que han portat a la degradació del que havíem conegut com l'Estat del Benestar.

Aquestes circumstàncies ens han portat a una situació en què tots, ja sigui per algú del nostre cercle proper o pel que ens han explicat o hem vist als mitjans de comunicació, coneixem gent que es troba en situació de vulnerabilitat o que ha hagut de renunciar a aspectes del seu dia a dia dels que abans gaudia. I és davant aquest panorama que resulta interessant qüestionar la concepció, potser simplista, que hem tingut de la pobresa, per veure si el concepte és més ampli, si realment es dona al nostre voltant, a qui afecta i de quina manera.

En la darrera dècada hem vist com gran part de la població de Catalunya i d'Espanya s'ha vist sotmesa a situacions de precarietat, tant a nivell laboral i d'habitatge com social i familiar. És evident, però, que aquests processos no han afectat de la mateixa manera a tota la ciutadania, i si partim de la divisió més bàsica que se'n pot fer, la de gènere, nombroses investigacions han mostrat com les dones, la meitat de la població mundial, es troba, en la majoria dels contextos, tant a la nostra societat com globalment, més afectada per la pobresa que els homes. D'aquí que es parli de la feminització de la pobresa.

Basant-nos en aquesta idea, aquest Treball-Reportatge planteja estudiar un espai concret de la nostra societat per veure si es donen situacions que reflecteixin el fenomen de la feminització de la pobresa. S'ha pres, així, la ciutat de Barcelona com a centre neuràlgic de Catalunya, i s'ha escollit el barri de Trinitat Nova del districte de Nou Barris per ser un dels barris amb més nivells de pobresa registrada de la ciutat. Llavors, la intenció serà estudiar, conèixer, explicar i reflexionar sobre la realitat del barri i la situació de les dones que hi habiten, per veure quina relació tenen amb la pobresa i si es confirma el fenomen, a partir de persones i entitats coneixedores del territori i, sobretot, a partir d'aquestes mateixes dones.

2. TRINITAT NOVA, UN DELS BARRIS MÉS POBRES DE BARCELONA

2.1. El que les dades ens indiquen

Trinitat Nova és un dels barris més pobres de Barcelona. Així ho mostren els darrers informes de Distribució Territorial de la Renda Familiar Disponible per Càpita que elabora anualment l'Ajuntament de la capital catalana i que són l'indicador referent per mesurar el nivell de pobresa en què es troben els diferents barris de Barcelona, a través de la capacitat econòmica que tenen de mitjana les famílies que hi viuen.

A dia d'avui l'últim informe disponible, publicat el desembre del 2016 i elaborat amb dades del 2015, situa Trinitat Nova a la penúltima posició de la llista, al número 72 dels 73 que conformen la ciutat, tenint en compte que l'1 és el que gaudeix de més renda, actualment Pedralbes, i el 73 el de menys, Ciutat Meridiana. I tot i que Trinitat Nova ha pujat una posició respecte l'any passat i l'anterior, ja que havia ocupat la darrera posició el 2013 i el 2014; el 2011 i el 2012 també havia sigut el penúltim i, per tant, es pot afirmar que fa anys que ha estat a la cua de la ciutat i que la etiqueta de "pobre" que se li ha associat segueix vigent.

Hi ha dos arguments principals que expliquen el perquè d'aquesta etiqueta. En primer lloc s'al·lega que Trinitat Nova és un barri d'origen humil, que va créixer a partir de la onada migratòria que va rebre de població de la resta d'Espanya, la majoria obrera, que va arribar a Barcelona a partir dels anys cinquanta, molta de la qual segueix vivint al barri, però no els seus fills, de manera que el barri té una població molt envellida i, per tant, ja no participa al mercat laboral.

En segon lloc, Trinitat Nova forma part del districte de Nou Barris, una de les zones de Barcelona amb tradició de lluita veïnal més forta i que ha denunciat històricament la poca atenció de les administracions donada la seva localització, a la perifèria de la ciutat, que ha provocat fortes mancances en quant a serveis, infraestructura i inversió i que, a més, en els darrers anys, amb l'aplicació de polítiques d'austeritat en el context de la crisi econòmica, tant a nivell local com autonòmic i estatal, han impedit el desenvolupament del barri, tant en l'àmbit econòmic com urbanístic.

Trinitat Nova és un dels tretze barris que conformen el districte de Nou Barris. Amb un territori de 0,6km² i una població de 7.259 habitants el 2016, és un dels barris més petits i amb menys població de Barcelona. Situat a l'extrem nord de la ciutat, localitzat a l'eix Besòs, amb zones verdes properes, ja que limita amb el parc de Collserola al nord-oest, i marcat per un desnivell notable, el barri es troba allunyat del centre de Barcelona però disposa d'una bona comunicació,

amb l'avinguda Meridiana a l'est i la ronda de Dalt al sud, i amb connexions públiques a la resta de la ciutat amb metro i autobusos.

El desembre de 2014 l'Ajuntament publicava l'informe que establia que Trinitat Nova era el barri més pobre de Barcelona, una dada que va caure com un cop fort als seus habitants. L'any següent la posició es mantindria i, a més, l'informe del 2015 mostraria l'Índex de Renda Familiar Disponible (IRFD) –el qual es calcula a partir de cinc variables: taxa de titulats superiors, ràtio d'aturats en edat de treballar, parc de turismes en relació a la població, potència dels nous turismes adquirits pels residents i preus del mercat residencial de segona mà– més baix registrat des del 2007. Seria d'un 34,7, el que suposa que els habitants del barri disposaven de poc més d'un terç de la renda mitjana de la població barcelonina, que es representa amb el 100, mentre que el barri de Pedralbes tenia un IRFD de 251,7.

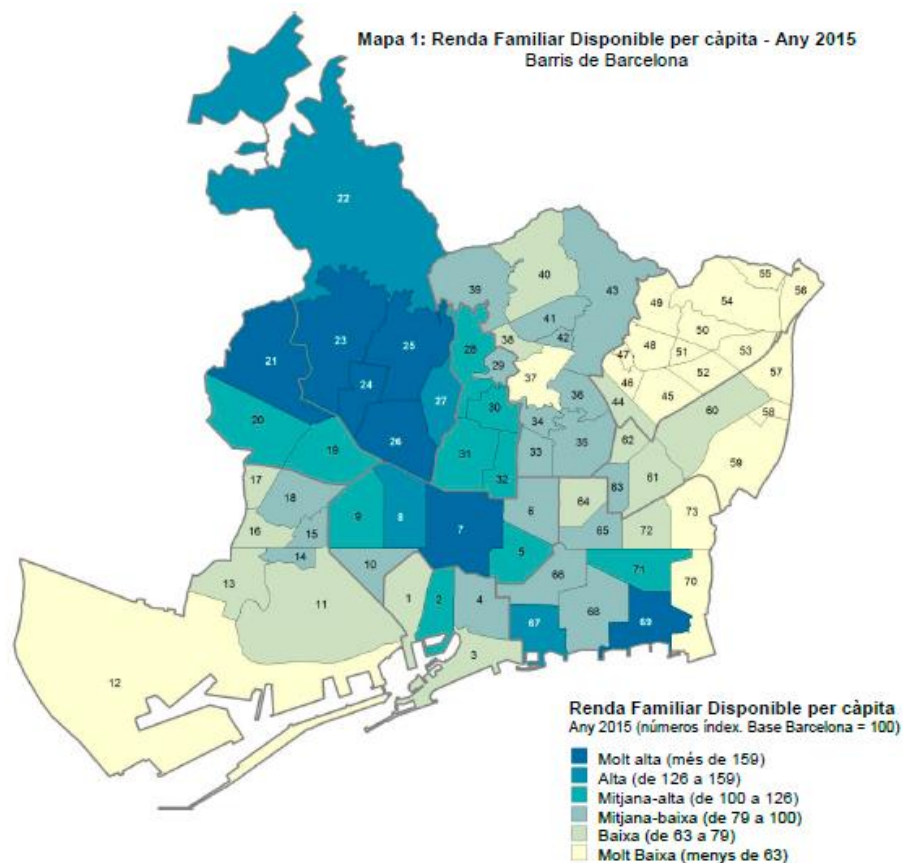
En l'últim informe, el del 2016, l'IRFD del barri és de 35,6, i per tant suposa una lleu millora respecte l'any anterior, però encara dista de poder-se celebrar, si es contextualitza la dada al conjunt de la ciutat i s'observa la tendència que ha agafat el fenomen de la pobresa.

2.2. La fotografia de la pobresa a la ciutat

La renda familiar disponible

L'últim informe de la renda familiar disponible, que situa Trinitat Nova a la penúltima posició, qualifica Ciutat Meridiana com el barri més pobre de Barcelona, i els dos barris són seguits per la Marina del Prat vermell, Vallbona i Trinitat Vella. Per l'altre extrem, Pedralbes gaudeix de la major renda, seguit de les Tres Torres, Sant Gervasi-Galvany, Sarrià i Sant Gervasi-la Bonanova. Veiem la distribució dels barris, classificats en sis grups segons les seves rendes (molt alta, alta, mitjana-alta, mitjana-baixa, baixa i molt baixa) al mapa següent, extret del darrer informe. A la llista següent veiem els barris ordenats pel número que cada un té assignat, i a la imatge de la pròxima pàgina els veiem localitzats al mapa de la ciutat de Barcelona i marcats amb un color o altre depenent del grup al que pertanyin.

Ciutat Vella	Les Corts	Horta-Guinardó	Sant Andreu
01 el Raval	19 les Corts	33 el Baix Guinardó	57 la Trinitat Vella
02 el Barri Gòtic	20 la Maternitat i San Ramon	34 Can Baró	58 Baró de Viver
03 la Barceloneta	21 Pedralbes	35 el Guinardó	59 el Bon Pastor
04 Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera		36 la Font d'en Fargues	60 Sant Andreu
	Sarrià-Sant Gervasi	37 el Carmel	61 la Sagrera
l'Eixample	22 Valldrera, el Tibidabo i les Planes	38 la Teixonera	62 el Congrés i els Indians
05 el Fort Pienc	23 Sarrià	39 Sant Genís dels Agudells	63 Navas
06 la Sagrada Família	24 les Tres Torres	40 Montbau	
07 la Dreta de l'Eixample	25 Sant Gervasi - La Bonanova	41 la Vall d'Hebron	Sant Martí
08 l'Antiga Esquerra de l'Eixample	26 Sant Gervasi - Galvany	42 la Clota	64 Camp de l'Arpa del Clot
09 la Nova Esquerra de l'Eixample	27 el Putxet i el Farró	43 Horta	65 el Clot
10 Sant Antoni			66 el Parc i la Llacuna del Poblenou
Sants-Montjuïc	Gràcia	Nou Barris	67 la Vila Olímpica del Poblenou
11 el Poble Sec	28 Valcarlos i Penitents	44 Vilapicina i la Torre Llobeta	68 el Poblenou
12 la Marina del Prat Vermell	29 el Coll	45 Porta	69 Diagonal Mar i el Front Marítim del Poblenou
13 la Marina de Port	30 la Salut	46 el Turó de la Peira	70 el Besòs i el Maresme
14 la Font de la Guàrdia	31 la Vila de Gràcia	47 Can Peguera	71 Provençals del Poblenou
15 Hostafrancs	32 el Camp d'en Grassot i Gràcia Nova	48 la Guineueta	72 Sant Martí de Provençals
16 la Bordeta		49 Canyelles	73 la Verneda i la Pau
17 Sants - Badal		50 les Roquetes	
18 Sants		51 Verdun	
		52 la Prosperitat	
		53 la Trinitat Nova	
		54 Torre Baró	
		55 Ciutat Meridiana	
		56 Vallbona	

Font: Distribució Territorial de la Renda Familiar Disponible per Càpita a Barcelona - (Desembre de 2016)

La imatge que mostra el mapa permet veure de manera clara com les rendes més baixes es concentren majoritàriament a l'extrem est de la ciutat, on hi ha els districtes de Nou Barris, Sant Andreu i Sant Martí, i al sud oest, degut a la gran extensió del barri de la Marina del Prat vermell, del districte Sants-Montjuïc. Quant a les rendes més altes, en canvi, aquestes se situen a l'extrem nord-oest de la ciutat, on hi ha els districtes de Sarrià-Sant Gervasi i Les Corts.

Veiem així, com a nivell de districtes, dels deu últims barris de la llista, vuit són de Nou Barris (Trinitat Nova, Ciutat Meridiana, Vallbona, Torre Baró, Roquetes, el Turó de la Peira, Can Peguera i Prosperitat), un de Sant Andreu (la Trinitat Vella) i un de Sants-Montjuïc (la Marina del Prat Vermell), el que ens porta a la observació de que els barris amb menor renda són generalment petits, tenen poca població i estan allunyats del centre de la ciutat.

Nou Barris és també el districte que ocupa la darrera posició, en quant a renda familiar dels deu que conformen la ciutat, i, de fet, l'ocupa des del 2002. El 2007 el seu IRFD era de 70,8 mentre que el 2014 va baixar fins a 53,7, tot i que el 2015 va millora en una dècima. Per la seva part, el districte més ric, Sarrià-Sant Gervasi, tenia un IRFD de 178,7 el 2007, que va passar a ser de 188,0 el 2015, o sigui que la seva riquesa va augmentar en 10 punts en 8 anys mentre que a Nou Barris, durant el mateix període, va disminuir-ne 16. O sigui, que l'efecte de la crisi és inversament proporcional: als barris més rics s'han fet més rics i els pobres més pobres.

A partir de la divisió que fa l'informe dels barris de Barcelona segons els seus nivells de renda veiem al gràfic com, avui, dels tretze barris que formen part de Nou Barris, onze es classifiquen en la categoria de barris amb renda molt baixa, i només queden fora, i per poca diferència, Vilapicina i la Torre Llobeta. En canvi, el 2007, només sis dels tretze barris eren considerats de renda molt baixa. D'aquesta manera podem afirmar que Nou Barris ha estat el districte de Barcelona que més perjudicat s'ha trobat des de l'inici de la crisi econòmica, en quant a renda, tot i les millores que es puguin començar a entreveure.

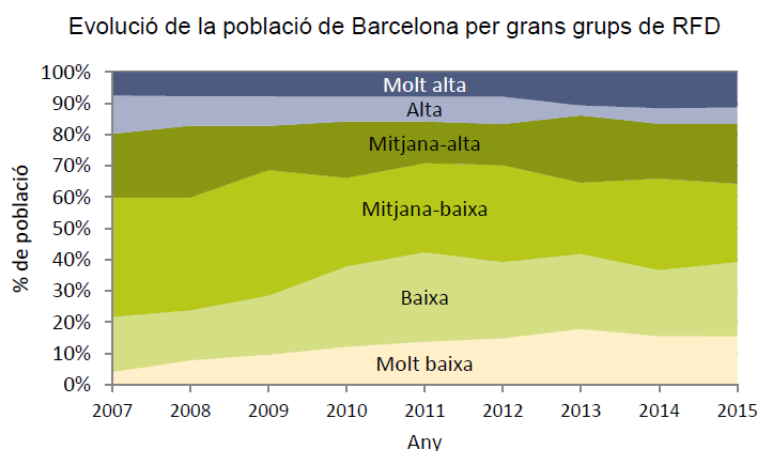
Contràriament, pel que fa als barris amb més renda, dels deu primers de la llista, sis formen part del districte de Sarrià-Sant Gervasi (Les Tres Torres, Sant Gervasi-Galvany, Sarrià, Sant Gervasi-La Bonanova, Vallvidrera, el Tibidabo i les Planes, i El Putxet i el Farró), tot i que el primer, Pedralbes, es troba a Les Corts, de manera que la riquesa de la ciutat està concentrada a la zona nord oest, sobretot, i en contrast amb les característiques que s'atribueixen als barris més pobres, les que comparteixen els més rics són, evidentment, un alt nivell socioeconòmic de la població que hi resideix, que és l'indicador que s'utilitza per mesurar l'IRFD, però també, tal com revela l'informe, tenen un paper rellevant per determinar la seva situació altres factors com la qualitat residencial i ambiental, a nivell d'urbanisme, que són clau alhora d'atreure capital, especialment del sector immobiliari.

A mode de conclusió d'aquest apartat, l'últim informe de Renda Familiar Disponible a Barcelona mostra dues noves tendències pel que fa a l'evolució de la pobresa a Barcelona, una de favorable i una de desfavorable.

En primer lloc, si observem l'evolució de la pobresa que s'ha donat als diferents barris de Barcelona a partir dels informes de distribució de la renda, veiem que la fotografia que ens donen els darrers, els publicats el 2015 i el 2016, mostren que la polarització entre rendes de barris més pobres i més rics es va frenar, finalment, en aquests anys, després d'haver crescut de manera ininterrompuda des del 2007. El grup de renda molt baixa va passar de ser el 4,1% de la població al 17,8% el 2013, es va quadruplicar, però va disminuir dos punts el 2015, fins al 15,5%. El grup amb rendes molt altes, per altra banda, que era un 7,5% el 2007, va passar a ser un 11,6%, en el seu percentatge més alt, el 2014, però va retrocedir lleugerament el 2015, fins arribar a l'11,3%.

És així, doncs, una dada positiva la que indica que per segon any consecutiu les desigualtats entre l'extrem més ric i el més pobre de la ciutat no s'ha eixamplat. L'últim informe apunta, però, que és massa aviat per fer conclusions precipitades i dictaminar que la polarització s'ha estancat, per fi, tenint en compte que la tendència que es dona a Barcelona es dona també, ja no només a Catalunya i Espanya, sinó a nivell mundial, on hi ha la diagnosi comuna de que ha augmentat la desigualtat i la concentració de la riquesa. Podem afirmar, per tant, que s'ha estabilitzat l'augment dels grups extrems del mapa, però que, observant el panorama general de les desigualtats, encara estem lluny de confirmar una desaparició del fenomen.

En segon lloc, l'informe senyala una tendència alarmant pel que fa a la distribució de la població en els sis grans estrats abans mencionats. I és que, tenint en compte que Barcelona és una ciutat de rendes mitjanes, ja que la majoria de la seva població forma part del grup central, és notable el desplaçament que hi ha hagut des del 2007, quan el 60% dels seus habitants es situaven en aquest grup, fins a arribar a ser tan sols un 44% el 2015, any en què el segon grup majoritari és el de renda baixa. Per contra, ha augmentat el grup de rendes molt altes des del 2012, tot i que es va estabilitzar a partir del 2013, i també ha anat en augment el de rendes molt baixes, amb el punt més alt en aquest mateix any. Ho veiem al gràfic.

Font: Distribució Territorial de la Renda Familiar Disponible per Càpita a Barcelona - (Desembre de 2016)

Tot i que l'IRFD és reconegut com l'indicador central per analitzar la pobresa als barris i districtes de Barcelona cada any, n'existeixen molts d'altres que també són d'utilitat per explicar els nivells de vulnerabilitat que es donen a la ciutat. Ens fixarem en les dades que ens poden servir a posteriori per explicar que al districte de Nou Barris es donen situacions de pobresa, i si afecta més a les dones o no, de les quals són d'interès les referides a les característiques de la seva població (edat, sexe, situació familiar, formació...), les de l'activitat econòmica i el mercat de treball, i les dels serveis socials, per situar-hi després les de Trinitat Nova. Ho veiem a través dels informes de l'Ajuntament dedicats al districte i al barri, publicats el 2016 i amb dades del 2015, i amb dades del Departament d'Estadística.

Fisonomia de Nou Barris

Nou Barris té una població de 165.404 habitants, la qual suposa el 10,3% de la població total de Barcelona. En quant a edat, el 62,3% de la seva població té de 16 a 64 anys, mentre que a Barcelona en el seu conjunt el percentatge és del 65%, i en canvi a Nou Barris hi ha un percentatge del 23,8% de persones de

65 anys i més, mentre que a la ciutat són un 21,6%. D'aquesta població, un 16,6% dels homes de més de 75 anys viuen sols, i de les dones en aquesta franja d'edat, un 39,7%. Aquestes dades són semblants al conjunt de Barcelona, on els percentatges són de 16,7% i 39,4% respectivament. Podem dir, així, que una de les característiques que presenta la població del districte és que hi ha uns alts nivells d'envelliment i de persones que viuen soles, especialment de dones, de fet, més del doble que homes.

En la mateixa línia, és remarcable també fixar-se en l'índex d'envelliment, que indica el quocient entre el nombre de persones de 65 anys i el de joves menors de 15 anys en un territori. A Nou Barris és de 171,3, dada que supera per deu punts la mitjana de Barcelona, de 161,5. I també es lleugerament superior l'índex de sobreenvelliment, que es calcula amb el nombre de persones majors de 85 anys. A Nou Barris és de 54,9 i al conjunt de la ciutat, de 53,3. Per tant, es pot considerar que a Nou Barris es dona un envelliment de la població superior a la mitjana de la ciutat.

L'activitat econòmica del districte pot avaluar-se a partir de l'ús que es fa de la seva superfície cadastral. Veiem que un 36,5% d'aquesta es destina al comerç, que és l'ús majoritari al districte, i amb un percentatge molt superior al de la mitjana de Barcelona, que és del 23,1%. El segon ús majoritari, llavors, és la indústria, amb un 22,2%, més baix que el 28,2% de la ciutat, i el tercer és l'educació, amb un 14,8%, per sobre el 10% de la ciutat.

Pel que fa al mercat de treball, el 2015 el 49,6% dels homes de Nou Barris estaven a l'atur, mentre que en les dones, un 50,4%. Les dades són, així, més favorables respecte la mitjana de Barcelona, amb un 48% i un 52%, respectivament, però confirmen igualment la diferència de gènere que es dona a la ciutat. En quant a persones immigrades, un 18,3% d'aquestes estaven en atur, per sobre del 17,7% a Barcelona, i en quant a joves menors de 29 anys, el percentatge és del 14,6%, dos punt superior al 12,5% de la ciutat.

Destaca també que només el 29,2% dels residents al districte treballen al mateix. De la resta, el 47,7% treballa a la resta de districtes de Barcelona i el 22,5% fora de Barcelona. Per contra, només el 3,3% de residents a altres districtes de Barcelona treballen a Nou Barris.

Pel que fa al territori i l'habitatge, el preu de la vivenda a Nou Barris és el més baix de Barcelona. El preu mitjà de l'oferta de segona mà és de 1.777 €/m² mentre que al conjunt de Barcelona és de 3.392€/m², gairebé el doble, i el preu mitjà d'habitatge de lloguer és de 8,87€/ m² davant els 11,1€/m². I en quant a la superfície segons l'ús del sòl, Nou Barris destaca perquè destina el 29,3% a ús residencial, un percentatge més elevat que el de mitjana, de 25,4%, i tan sols un 2,4%, a l'ús industrial i d'infraestructures, davant el 13,4% de la ciutat. En quant a equipaments, és igual al districte que a la ciutat, un 10,1%.

En el marc de l'educació, un dels aspectes més remarcables del districte de Nou Barris és el baix nivell formatiu de la seva població en comparació amb la mitjana de la ciutat. Un 7,3% dels seus habitants no tenen estudis, un percentatge que va millorar molt el 2015 en comparació amb el 12,8% del 2014,

però que encara està lluny del 4,4% de la ciutat. Llavors, un 58,7% té estudis obligatoris davant el 41,2% de la ciutat, un 21,5% batxiller superior o títol de cicle superior de grau mitjà, i només un 12,4% estudis universitaris, el qual és duplicat, i de lluny, pel 29,4% de la ciutat.

En quant als joves que actualment estudien a Nou Barris, veiem que més d'un 60% ho fa en centres públics, i que la taxa de graduació d'ESO és de 85,6%, inferior al 89,3% de la ciutat. Finalment, pel que fa al percentatge d'alumnat estranger a centres d'educació infantil, primària i ESO, Nou Barris supera la mitjana barcelonina. Al conjunt de la ciutat és un 12,1% i al districte un 19,9%.

Per acabar, centrant-nos en l'àmbit dels serveis socials, veiem que la població de 85 anys i més que viu sola a Nou Barris va suposar, el 2015, un 10,5% del pes al total de la ciutat, i respecte a la quantitat de població amb discapacitat reconeguda, un 12,9%. Llavors, un 23% dels beneficiaris de PIRMI (Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció) també es troben al districte, el qual és el percentatge més alt de la ciutat, i un 14,6% del total de les visites als centres de la Seguretat Social es donen també al districte.

Pel que fa al nombre de llars ateses al SAD (Servei d'Atenció Domiciliària), el nombre de persones s'ha mantingut al llarg del 2015 i el percentatge suposa el 13,7% del total de la ciutat, mentre que les persones ateses amb teleassistència al districte hau augmentat el 5% en un any, i suposen el mateix percentatge. Unes dades que porten a concloure que "tant la demanda d'atenció de serveis socials com la proporció d'usuaris de SAD supera el pes de la població al districte" i que "els atesos amb teleassistència també superen el pes de la població de 75 i més anys en relació amb la ciutat", segons s'afirma a l'informe de l'Ajuntament de Barcelona dedicat al districte.

Finalment, en l'àmbit de les pensions no contributives, aquestes representen el 12,3% del total de Barcelona, i en quant a les places en residències de gent gran públiques, destaca un augment del 42,9% respecte el 2014. El seu pes representa el 16,3% del total de la ciutat.

Una vegada analitzades les característiques principals de Nou Barris, és moment de centrar-se en Trinitat Nova, per poder fer una comparació de les dades més rellevants que presenta el barri respecte el districte i la ciutat en el seu conjunt i, així, fer una aproximació més acurada d'alguns dels factors que permeten explicar que Trinitat Nova és un dels barris més pobres de Barcelona.

Fisonomia de Trinitat Nova

Trinitat Nova té, amb dades del 2016, una població de 7.259 habitants, un 52,3% dels quals són dones, un percentatge molt semblant al conjunt de Nou Barris, on hi ha un 47,1% d'homes i un 52,9% de dones, dada que suposa la major diferència entre homes i dones en els darrers quinze anys.

Pel que fa a l'edat, el 14,8% dels habitants de Trinitat Nova es troben en la franja d'edat de 0 a 14 anys, un 9,7% en la de 15 a 24, un 56,2% en la de 25

a 64, i un 19,3% en la de 65 i més. Són unes dades força semblants a les del conjunt del districte. Si observem l'evolució del districte des del 1992, destaca, però, el notable augment de la població del quart grup, que va passar de ser del 13,9% el 1991 al 23,8% actualment, i la notable reducció de joves del segon grup, que va passar de ser del 17,9% al 9% durant el mateix període.

Així, si ens centrem en la població de més edat, veiem que l'índex d'envelliment del barri és inferior al de Nou Barris, amb un 124,7% en comparació amb el 171,3%, però l'índex de sobreenvelliment supera el del districte notablement, amb un 62,6% davant el 54,9% i el 53,5% de Barcelona. Seguint amb aquesta línia, ens trobem amb què a Trinitat Nova més d'un terç de les persones de més de 65 anys viuen soles, de les quals el 19,8% són homes i el 41,5%, més del doble, són dones. Aquesta dada és de gran rellevància perquè mostra una diferència encara superior al 16,6% i 39,7% del districte, i ens porta a considerar que una de les característiques principals que es donen en la població de Trinitat Nova és l'alt nivell de sobreenvelliment en comparació al conjunt de la ciutat, i que dins la població de més de 65 anys, n'hi ha molta que viu sola, la gran majoria, dones.

Pel que fa a la procedència de la població, el percentatge de població que viu a Trinitat Nova i que va néixer al barri és semblant al de persones que van néixer i resideixen a Barcelona, amb un 52,2%, però una mica superior al 48,3% de Nou Barris. Respecte les persones nascudes a la resta de Catalunya, però, només el 4,4% ho són, davant el 7,5% de Barcelona i el 4,9% del districte. En aquest sentit, la majoria d'habitants que viuen a Trinitat Nova que van néixer a altres comunitats autònomes espanyoles procedeixen d'Andalusia (8,7%). Aquests dupliquen el 4,8% de mitjana de Barcelona i són un nombre molt superior al següent grup, procedent de Castella-Lleó (1,6%), seguit de Castella-La Manxa (1,4%) i Galícia (1,3%).

Pel que fa a les persones nascudes a l'estranger, el percentatge és de 24,8%, dos punts per sobre de Barcelona (22,5%) i tres per sobre de Nou Barris (21,7%), pel que es pot afirmar que l'emigració a Trinitat Nova és lleugerament superior. Tenint en compte que el 84% de la població de Trinitat Nova és de nacionalitat europea, comptant l'espanyola, el barri té una proporció major de persones d'origen americà, per sobre del 5,2% de Barcelona però per sota del 7,3% del districte, amb un domini de gent procedent d'Hondures (1,7%) i de l'Ecuador (1,2%); d'origen africà, amb un 3,1%, per sobre del 1,2% de la ciutat i del 1,8% del districte, amb un domini de gent procedent del Marroc (1,7%); i amb un 2,2% de població d'origen asiàtic, que duplica l'1,2% i l'1,1% de la ciutat i el districte, amb la majoria d'habitants nascuts a Pakistan (2,2%).

Cal contextualitzar, però, les dades respecte la població migrada en el panorama de Nou Barris de les dues darreres dècades. Al districte s'hi va observar un gran increment de la població estrangera entre els anys 2001 i 2006, el que s'ha conegut com a segona gran onada migratòria, tenint en compte que la primera va ser la dels anys cinquanta. Si el 2001 un 95,6% de la població de Nou Barris havia nascut a Espanya i un 4,4% a l'estranger, el 2006, en tan sols

cinc anys, les dades passaven a ser de 85,5% i 14,5%, respectivament. Llavors, es va experimentar un augment de la població estrangera a partir de l'any 2008, que el percentatge va passar a ser de 17,3%, amb el punt màxim el 2009, amb un 17,7%, però aquest va anar reduint-se fins arribar al 14,9% el 2015, i actualment està al 14,8%, un fet que s'explica, segurament, per l'empitjorament de les condicions de vida en la nostra societat en els darrers anys marcats per la crisi, i per les dificultats amb què es troben les persones migrades a establir-se al país i veure reconeguts els seus drets.

Passant ara l'àmbit econòmic, destaca el fet que a Trinitat Nova, els percentatges a què es dedica el seu territori cadastral siguin del 36,8% a la indústria, del 28,4% a l'ensenyament, i del 20% al comerç, perquè els dos primers superen notablement els percentatges del districte (22,2% i 14,8%), però el del comerç està molt per sota del 36,5%. I tenint en compte que la principal activitat econòmica del districte de Nou Barris és el comerç, les dades indiquen com una de les principals deficiències del barri apareix en aquest àmbit.

Fixant-nos en l'àmbit formatiu, en darrer terme, si hem vist que Nou Barris és el districte amb menys nivell formatiu de Barcelona, Trinitat Nova és, dins d'aquest, el barri on la població està menys formada. Un 7,2% són persones sense estudis, mentre que a Nou Barris i a Barcelona els percentatges són de 5,9% i 3,1%. Llavors, només un 6,9% de la seva població té estudis universitaris o certificat de grau superior, un percentatge que a Barcelona és del 30%, més de quatre vegades més, i a Nou Barris de 13,3%, i la majoria de la seva població, amb un 33,9%, són persones amb només estudis primaris, certificat d'escolaritat o EGB.

2.3. El Pla de Barris

L'informe de Renda Familiar Disponible publicat el desembre del 2015, amb dades de 2014, any de l'últim mandat de Xavier Trias al capdavant de l'Ajuntament de Barcelona, revelava que els barris més pobres de la ciutat encara empitjoraven més la situació en un any. Davant aquesta dada Ada Colau, que va entrar a l'alcaldia el juny del 2015, va anunciar el gener del 2016 la posada en marxa del Pla de Barris, un projecte entès com un pla de xoc, inspirat en l'iniciat per la Generalitat durant el mandat del tripartit, amb Pasqual Maragall a la presidència, però fracassat per la falta de finançament.

Abans del Pla de Barris (PDB) ja hi havia, a nivell de districte, Pla d'Actuació del Districte (PAD) i a nivell municipal el Pla d'Actuació Municipal (PAM), però els pressupostos no eren suficients per provocar el xoc, raó per la qual es va decidir ampliar el capital i crear el PDB, amb una partida pressupostària a part que l'integra dins el PAD.

El PDB es presentava, així, com l'acció més important del mandat de Colau. Tindria per objectiu actuar als 16 barris més desfavorits de la ciutat. Amb un pressupost de 150 milions d'euros a invertir durant el seu mandat però a 10

anys vista, s'anunciava que tindria efecte sobre una població d'unes 200.000 persones. Actualment, el PDB es troba en la fase de negociacions en alguns barris, entre els quals hi ha Trinitat Nova, que ha sigut dels primers.

Amb els territoris de l'eix del Besòs com a prioritaris, els quals l'alcaldeessa va definir, segons informava *Catalunynaplural.cat*, com a "el principal eix de concentració de persones en risc d'exclusió social", pel que se'l coneix com "l'eix de la pobresa", i, va dir, també afegiria, "el de la vergonya", el PDB està centrat en potenciar en aquests territoris el creixement econòmic per reduir les desigualtats i el risc d'exclusió social en què es troben els seus habitants, però, s'al·lega, d'una manera sostenible i solidària i treballant conjuntament amb els veïns.

Dels 16 barris que contempla, els primers en què s'ha començat a aplicar són Besòs-Maresme, al districte de Sant Martí, Bon Pastor-Baró de Viver, al districte de Sant Andreu, i Trinitat Nova, per seguir amb els de Ciutat Vella, Sants-Montjuïc i els barris de muntanya.

El PDB estableix l'actuació en quatre àrees prioritàries, que són l'Eix Muntanya, l'Eix Marina, l'Eix Ciutat Vella i l'Eix Besòs, on es troba Trinitat Nova. Aquest comprèn l'àrea que reuneix els territoris a banda i banda del riu Besòs, i està caracteritzat per tenir un alt grau d'infraestructures. Molts dels seus barris no disposen d'un model urbà definit i es troben en una situació social precària.

Per altra banda, com que l'Eix Besòs reuneix cinc municipis, l'Ajuntament va anunciar la intenció d'aplicar el Pla de Barris a nivell metropolità, amb la intenció de "passar d'un territori frontera a un espai frontissa i crear un gran eix de centralitat urbana al voltant de la llera del riu, per tal d'afavorir la cohesió social, la qualitat de l'espai públic, els equipaments i la connectivitat", s'explicava al document *Pla de Barris. El Besòs i el Maresme*. I per fer-ho, es pretén impulsar un "nou estil de relacions i noves formes de col·laboració públic-privada cooperativa i comunitària que impliquin la ciutadania i les seves expressions representatives en les comunitats locals".

Segons el document *Pla de Barris de la Trinitat Nova*, publicat el juliol del 2016, el principal objectiu del Pla de Barris és "reduir les desigualtats socials i territorials, tot impulsant l'accés a la renda, als serveis, a la qualitat urbana i al benestar per a tota la ciutadania". I la iniciativa es desglossa en cinc subobjectius: "(1) enfortir la xarxa educativa als barris, (2) recuperar i impulsar l'activitat econòmica als barris, (3) establir accions d'atenció i millora de les condicions de vida de la població, (4) fer front als dèficits urbanístics, a la baixa qualitat de l'habitatge i la manca d'equipaments, i (5) apoderar els veïns i veïnes tot impulsant les pràctiques d'innovació social i la co-producció de polítiques".

A partir d'aquests objectius, alguns dels projectes més rellevants plantejats pel PDB a Trinitat Nova són la recuperació i activació de l'espai de les Feixes, que es vol convertir en un espai agrícola comunitari o en equipaments esportius; la millora dels espais buits entre blocs del barri, en quant a

d'il·luminació, accés o espais de repòs per fomentar la interacció dels veïns, i, sobretot, la transformació de l'Escola Sant Jordi, ja que es pretén unificar els tres col·legis que hi havia operatius al barri, fusionant-los en un de sol, amb una línia de 3 anys fins als 16, amb una proposta pedagògica diferent, actualitzada a les necessitats del barri. Actualment, però, les entitats del barri estan vessades al PDB en fase de negociació, pel que encara és d'hora per tenir constància de com es concretaran algunes de les actuacions i quin efecte tindran per al barri.

3. LA POBRESA

Un cop vistes les principals característiques que presenta Trinitat Nova, situat i comparat amb les del districte de Nou Barris i la població de Barcelona en el seu conjunt, és necessari centrar-se ara en el concepte de pobresa, per poder fer una aproximació del que significa i per poder explicar el que hem anomenat "feminització de la pobresa" i, per després comprovar si es dona en aquest territori.

3.1. El concepte de pobresa

La pobresa és, a dia d'avui, una de les principals preocupacions de caràcter internacional, eradicar-la és la primera finalitat dels Objectius de Desenvolupament Sostenible establerts per Nacions Unides a nivell mundial. Existeix encara ara, però, un discurs molt arrelat que segueix situant-la, només, en països subdesenvolupats, tot i que ha quedat demostrat que el fenomen es dona en tots els contextos, tot i que de manera diferent. En el nostre cas, a Espanya, es considera que un 27,9% de la població es troba en risc de pobresa, i a Catalunya, un 17,9%.

L'origen de la pobresa és tan antic com l'aparició de l'agricultura o la ramaderia. Quan les dues activitats van passar a substituir la recol·lecció, la caça i la pesca en què s'havia basat l'activitat econòmica de les comunitats humanes durant el període del neolític van sorgir els excedents, i el seu control va convertir-se en la font de desigualtat en unes societats que havien estat històricament igualitàries.

La pobresa, però, es va considerar com un estat inherent de la condició humana fins que, després de la industrialització, la població occidental va començar a adquirir drets, i el benestar va normalitzar-se, el que va portar a la creació dels estats del benestar. Llavors, la pobresa va passar a considerar-se

com a una condició residual i fora de la normalitat, posició que ocupa, en les nostres societats, encara ara.

L'Institut d'Estudis Catalans defineix la pobresa com la "manca o escassetat del necessari per a viure", però darrere aquesta idea aparentment simple, el concepte de pobresa és, tot i l'històric reconeixement que se n'ha fet i l'evolució que ha experimentat, encara ara objecte de debat, i són varies les perspectives des de les quals s'enfoca.

L'European Anti-Poverty Network (EAPN) o Xarxa Europea de Lluita contra la Pobresa, la major xarxa d'organitzacions que lluiten per l'eradicació de la pobresa a nivell europeu, amplia la visió de la pobresa com la falta d'allò necessari per viure bé: "la pobresa és una situació o forma de vida que sorgeix com a producte de la impossibilitat d'accés o carència dels recursos per satisfer les necessitats físiques i psíquiques bàsiques humanes que incideixen en un desgast del nivell i qualitat de vida de les persones", s'explica al seu web.

La visió de la pobresa com a manca per satisfer les necessitats humanes és més o menys compartida en totes les accepcions del terme, però aquesta proposta resulta massa abstracta. Amb ella sorgeixen les preguntes de quines són les necessitats que ens permeten viure bé, què és realment viure bé, i com es mesuren ambdós aspectes. La darrera pregunta ens porta a fixar-nos en els dos mètodes clàssics principals per mesurar la pobresa, dels quals se'n deriven els conceptes de la pobresa absoluta i la pobresa relativa.

Pobresa absoluta i pobresa relativa

Des del mètode de mesura de la pobresa absoluta, que és actualment la més utilitzada a nivell mundial, s'estableix un nivell absolut de necessitats bàsiques, i es considera que totes aquelles persones que estan per sota d'aquest nivell, es troben en situació de pobresa. Aquest, es tradueix avui en una línia de pobresa internacional d'1,90 dòlars al dia per persona, establerta pel Banc Mundial. Des de l'UNESCO s'explica, així, la pobresa absoluta "en relació a la quantitat de diners necessaris per cobrir les necessitats bàsiques, com menjar, roba i habitatge", i l'INE defineix la línia de pobresa absoluta com el reflex del "valor dels recursos necessaris per mantenir un mínim de benestar", i l'objectiu de la qual és "mesurar el cost que suposa l'adquisició d'una cistella de productes essencials (béns i serveis) que permetin arribar a uns nivells mínims de satisfacció en quant a necessitats bàsiques", segons s'explica al seu document *La pobreza y su medición* (2006).

Aquesta visió, però, ha sigut àmpliament criticada. Per una banda perquè no deixa clar quines són aquestes necessitats bàsiques i aquests productes que serveixen per cobrir-les, tenint en compte que cada país, societat o comunitat té diferents necessitats i maneres de cobrir-les, i per altra banda, perquè la pobresa absoluta només avalua si les necessitats bàsiques estan cobertes, com si fossin

l'únic aspecte necessari per generar benestar, però deixa de banda altres factors, més de caràcter social i cultural, que també hi tenen gran influència.

A partir d'aquestes crítiques sorgeix la segona concepció clàssica de la pobresa. Parlem de la pobresa relativa, que intenta avaluar la pobresa considerant les particularitats del moment i del context on es dona, establint una taxa de pobresa entre el nombre de llars que disposen d'uns ingressos inferiors als ingressos mitjans del total de les llars en el territori en qüestió, i que es calcula, actualment a la Unió Europea, establint el llindar de pobresa relativa en el 60% de la mitjana dels ingressos per unitat de consum en el país donat. L'UNESCO explica, així, la pobresa relativa en relació a "l'estatus econòmic d'altres membres de la societat: la gent és pobre si no arriba als estàndards de vida que prevalen en una context social determinat", i des de l'INE es considera que una persona és pobre "quan es troba en una situació de clar desavantatge, econòmic i socialment, respecte la resta de les persones del seu entorn" tal i com s'exposa al document esmentat.

Si bé aquesta concepció sembla millorar l'anterior pel fet de no simplificar la pobresa com un fenomen que es dona per les mateixes causes i amb les mateixes conseqüències en societats molt diferents, són notables les crítiques que també ha rebut, una d'elles és que des d'aquesta perspectiva es pot arribar a relativitzar, fins i tot a banalitzar, la pobresa a través de conclusions absurdes i una altra, que suposa que com més pobresa hi hagi en un país, més pobre s'ha de ser per ser considerat pobre.

Tanmateix, la gran crítica que ha rebut la concepció clàssica de la pobresa afecta tant la primera concepció com la segona. Aquesta és que els seus mètodes de mesura es basen únicament en els ingressos i, per tant, en dades monetàries, i així consideren la pobresa únicament des d'una concepció econòmica, sense tenir en compte altres causes, com poden ser de caràcter social, polític o cultural, que també la provoquen. És a dir, des d'aquesta perspectiva s'estableix que un determinat nivell d'ingressos ja genera benestar, el que porta a conclusions simplistes com que dues famílies de dues llars diferents, amb els mateixos ingressos, segons la concepció de pobresa absoluta, o amb uns ingressos proporcionals que els permetin cobrir un determinat conjunt de productes, segons la concepció de pobresa relativa, tenen els mateixos nivells de benestar.

Rafael Allepuz i María José Rossell explicaven al seu llibre *Anatomia de la pobresa a Catalunya: Causes estructurals que provoquen l'exclusió social de les persones vulnerables* (2014) perquè la manera més utilitzada de mesurar la pobresa s'ha basat en l'estudi d'indicadors de caire econòmic: "ha estat així perquè en tractar-se [la pobresa] d'un fenomen existent en societats que adopten mesures en matèria política orientades principalment al creixement econòmic, s'ha volgut quantificar i delimitar el seu abast amb la pretensió d'aprofundir en el seu coneixement, de manera que s'ha acotat la seva veritable dimensió".

La visió multidimensional de la pobresa

Com a reacció a aquest rebuig per les concepcions tradicionals de la pobresa, va sorgir el concepte d'exclusió social, que va prendre força als anys 80, quan es va començar a adoptar a les institucions europees com a terme superador de la pobresa, fixant el significat d'aquesta en només la seva faceta econòmica. La gran particularitat del fenomen es la seva multidimensionalitat, ja que es considera que la pobresa és provocada per la interacció de múltiples factors, com poden ser laborals, socials, educatius, culturals o polítics, a més de l'econòmic. O sigui, aquests interactuen entre ells i, combinats d'una determinada manera, augmenten les possibilitats de patir-la o el grau en una situació en què ja es dona.

El concepte d'exclusió social es lliga de forma significativa, també, als termes de la marginalitat i d'aïllament social. El Ministeri de Treball i Assumptes Socials del Govern espanyol l'explicava així al document dedicat al Pla Nacional per la Inclusió Social del 2001: "el terme d'exclusió social fa referència a aquelles persones que d'alguna manera es troben fora de les oportunitats vitals que possibiliten la ciutadania plena, això és, aliens al conjunt de conquestes econòmiques, socials i culturals que les nostres societats desenvolupades han sigut capaces de generar", i s'entén per tant en termes "d'absència" d'un grup de la societat "del conjunt d'oportunitats que altres sí que tenen, com la impossibilitat o dificultat molt intensa d'accedir als mecanismes de desenvolupament personal i inserció sociocomunitària i als sistemes preestablerts de protecció" i de "desafiliació" com "un deslligament social de gran profunditat que produeix la pèrdua de la ciutadania social, definida com un conjunt de drets de caràcter polític, social, econòmic i laboral en l'individu i en el grup que sofreix tal procés".

Així, s'establien els col·lectius exposats a l'exclusió social com aquells que no disposen d'ingressos econòmics, que tenen dificultat en la integració laboral, que tenen dificultats per accedir a l'educació o estan sota nivells educatius mínims, que no disposen d'una vivenda digna, que es troben en situació de carència en quant a salut, a capacitat psico-física o en assistència sanitària, que no disposen o que disposen de manera insuficient de suport familiar, que es troben en àmbits de marginació social, que tenen dificultats per accedir a la justícia, o que tenen problemes per accedir o per aprendre l'ús de les noves tecnologies.

A dia, d'avui, el concepte d'exclusió social s'equipara sovint a la pobresa, al món occidental continental, mentre que fora d'aquest, on no ha tingut tant impacte, simplement s'ha ampliat el significat de pobresa en aquest sentit, i segueix utilitzant-se. Podem dir, així, que aquesta ampliació de mires s'ha estès a nivell mundial en el món acadèmic i polític internacional, però a nivell social i cultural moltes vegades la pobresa segueixi associant-se a la manca de recursos econòmics que porta a l'escassetat material. Però si bé és evident que cal una

quantitat de diners determinada per viure i cobrir unes necessitats bàsiques per adquirir productes, béns i serveis, la majoria també estaran d'acord amb què tenir aquests diners no garanteix el benestar de les persones.

Malgrat tot, el fet que les institucions hagin evolucionat en la percepció que tenen de la pobresa, els mètodes per mesurar-la no han avançat en aquesta direcció, donada la dificultat d'establir concretament els indicadors i trobar maneres viables de mesurar-la, i segueixen centrant-se en la dimensió econòmica. Els càlculs segueixen fent-se, així, de manera general, en termes d'insuficiència de renda, sobretot, i, per tant, tot i que no es limitin a calcular els ingressos rebuts, segueixen enfocats al caràcter material de la pobresa, proporcionant resultats que poden ser criticats per no mostrar la complexitat del fenomen.

En aquest sentit, des de l'àmbit europeu es va fer un pas endavant per millorar els mètodes de mesura. Amb la intenció d'ampliar els indicadors de l'Oficina Europea d'Estadística per calcular la pobresa, i d'harmonitzar-los per tots els països, es va crear l'indicador AROPE (At-Risk-Of Poverty and Exclusion), en el marc de l'Estratègia 2020, posada en marxa el 2010 per la Comissió Europea, i que es calcula anualment a través de les dades obtingudes amb l'Enquesta de Condicions de Vida (ECV).

Aquest indicador calcula la taxa de risc de pobresa i exclusió social a través de tres components. El primer és la prèviament vista pobresa relativa o la població en risc de pobresa, que estableix un percentatge de llars que viuen per sota el llindar de pobresa. En segon lloc hi ha la privació material severa, que estableix nou conceptes (retard en el pagament del lloguer, hipoteca, rebuts relacionats amb la vivenda o compres a terminis; manteniment de la vivenda a una temperatura adequada els mesos de fred, capacitat per fer front a despeses imprevistes; un plat de carn o peix cada dos dies; vacances fora de casa al menys una setmana a l'any, un cotxe, una rentadora, una televisió i un telèfon), mitjançant la qual es determina que es troben en situació de privació o carència material les llars que no en compleixin tres, i en situació de privació o carència material severa les que no en compleixin quatre. I finalment, s'utilitza el BITH (Baixa Intensitat de Treball als Habitatges), que mesura les llars en què hi ha atur o baixa intensitat de treball, enteses com les que tenen membres amb edat per treballar que han treballat menys del 20% del seu potencial de treball durant un any en relació a la població total.

Com veiem, però, tot i els avenços que pugui suposar, l'indicador segueix sense contemplar àmbits de la vida humana que també poden ser generadors de pobresa, com el polític, el familiar o el relacional, de caràcter més subjectiu i abstracte, que són els que de manera notable porten a la integració de la gent en les seves societats, i els que els permeten desenvolupar un projecte de vida en aquestes. I és en aquest sentit que mereix ser mencionada la concepció de la pobresa proposada pel filòsof i economista guanyador del Premi Nobel el 1998 Amartya Sen, la qual ha sigut àmpliament reconeguda.

Pobresa com a privació de capacitats

La visió de pobresa d'Amartya Sen gira entorn el concepte de 'capacitats' que l'economista va presentar com les llibertats de què disposen els individus per desenvolupar el projecte de vida que desitgen en la societat on viuen. Aquestes capacitats són, així, les alternatives reals que tenen les persones per prendre decisions respecte a allò que volen fer i ser, i per aconseguir satisfer el que ells considerin necessari i valuós per sentir-se realitzats i viure de manera digna i satisfactòria, per aconseguir benestar. La pobresa es dona, per tant, quan es restringeixen les llibertats i les persones no tenen capacitats suficients per satisfer les seves necessitats.

Les necessitats dels individus seran, per una banda, les considerades necessitats bàsiques com l'alimentació i la vivenda, però també altres de més complexes, com la dignitat, la inclusió i la participació en societat. Les capacitats dels individus determinaran el seu èxit en aconseguir-les, però tant les necessitats com les capacitats dels individus seran diferents, d'acord amb les característiques dels individus i les del context on es desenvolupen.

El concepte de benestar, que ha estat tradicionalment associat a la possessió d'uns béns determinats, com aliments i roba, per exemple, per satisfer les necessitats bàsiques, consideració que lliga amb la concepció de la pobresa des de la perspectiva econòmica, que suggereix que per aconseguir el benestar cal tenir diners per aconseguir aquests béns. Per a Sen, però, aquests béns, i per tant els recursos econòmics, no són més que els mitjans per aconseguir els fins finals, que són les capacitats.

És per això que des de la perspectiva de Sen, les polítiques per combatre la pobresa haurien d'estar centrades en els fins, en aconseguir el benestar de les persones, de manera que tinguin poder de decisió pel que fa a les seves vides. Ho expressa així a *Development as Freedom* (1999): "els individus han de veure's com éssers que participen activament –si se'ls dona la oportunitat– en la configuració del seu propi destí no com mers receptors passius dels fruits d'enginyosos programes de desenvolupament".

Quan es dona aquesta situació s'aconsegueix arribar al desenvolupament, però no l'entès en termes econòmics, sinó com un "procés d'expansió de les capacitats de les que disposen els individus", que es pot traduir en no només un bon nivell econòmic en una societat, sinó també en una bona xarxa de serveis públics d'educació i sanitat, uns nivells alts de seguretat i transparència, i la participació plena de la ciutadania en decisions polítiques que afecten les seves vides. Per tant, aquest desenvolupament serà de caire personal però també social, en la societat en el seu conjunt ja que l'augment de les llibertats portarà al desenvolupament, que alhora augmentarà les capacitats.

La filòsofa Martha Nussbaum va aprofundir de manera notable en el concepte de capacitats, des d'una perspectiva de gènere, al seu llibre *Las*

mujeres y el desarrollo humano (2002) i allà va establir deu capacitats humanes centrals, que són les següents:

1. Vida: viure una vida plena i no morir prematurament
2. Salut corporal: poder tenir una bon estat de salut i rebre el tractament adequat, una bona alimentació i una vivenda en condicions
3. Integritat corporal: la capacitat de moure's lliurement amb seguretat i sense cap tipus d'amenaça i en tenir poder de decisió respecte el propi cos
4. Sentits, imaginació i pensament: llibertat d'expressió artística i política i de creença
5. Emocions: poder crear vincles afectius amb la comunitat
6. Raonament pràctic: desenvolupar la capacitat crítica respecte el concepte del bé i la pròpia vida
7. Afiliació: en una societat on no hi hagi discriminació per motius d'origen, sexe, orientació sexual, religió, etc.
8. Altres espècies: gaudir d'una bona relació amb els animals i la naturalesa
9. Capacitat de jugar: disposar de temps d'oci i de diversió
10. Control sobre el propi ambient: en l'àmbit polític (participar en les decisions que afecten a la vida dels individus), material (disposar de béns propis o estant en les mateixes condicions que els demés per accedir-hi), laboral i judicial.

L'impacte de la visió de la pobresa com a privació de capacitats ha estat notable a nivell mundial. De fet, el Programa de les Nacions Unides pel Desenvolupament (PNUD), a través del qual s'ha desenvolupat l'Índex de Desenvolupament Humà (IDH), es basa en aquesta idea. A l'*Informe sobre Desarrollo Humano* del 2010 defineix el desenvolupament humà com "l'expansió de les llibertats de les persones per portar una vida prolongada, saludable i creativa; aconseguir les metes que consideren valuosos i participar activament a donar-li forma al desenvolupament de manera equitativa i sostenible en un planeta compartit".

L'IDH, per tant, ja suposa un avenç en quant a la consideració de la pobresa com a privació de capacitats. El seu càlcul, però, està basat en tres aspectes: la salut, calculada amb l'esperança de vida al néixer; l'educació, mesurada amb les taxes d'alfabetització, matriculació i de durada d'escolarització; i la riquesa, mesurada amb el PIB per càpita, que, com veiem, no arriben a cobrir ni la meitat de les capacitats proposades per Nussbaum.

La nova pobresa

Situant-nos ja en el context espanyol, amb la crisi econòmica que va començar el 2008 com a principal característica que ha marcat els països

occidentals en els darrers anys, és remarcable la importància que s'ha donat al concepte de "nova pobresa", personificada en el 'nou pobre' com la figura d'una persona que tot i haver tingut una bona trajectòria laboral, es troba, ara, en una situació de risc de pobresa o de pobresa mateixa, tot i tenir ingressos. És a dir, apareix la "novetat" de que el fet de treballar ja no garanteix la disposició de prou recursos econòmics per poder viure amb dignitat, com suposadament feia abans. En parlem amb l'Albert Sales.

Albert Sales és politòleg i sociòleg amb una llarga trajectòria en activisme i recerca en l'àmbit de la pobresa i les desigualtats en zones urbanes, i actualment assessor de polítiques públiques a la Tinença de Drets Socials de l'Ajuntament de Barcelona. En conversa personal amb ell, Sales es mostra partidari de la concepció multidimensional de la pobresa i de la visió de Sen al respecte, i es mostra crític, per una banda, amb la idea sorgida del concepte d'exclusió social que considera que la interacció de factors de desigualtat provoquen una divisió de la societat, classificant-ne la seva població entre exclosos i inclosos, perquè segons ell "tots patim algun factor d'exclusió, però si no interactuen entre ells podem tirar endavant amb certa comoditat", i per l'altra, amb aquest concepte del "nou pobre" ja que, explica, no és més que un estereotip generat pels mitjans de comunicació en els darrers anys, però que ja fa temps que existeix i que s'estudia des de la sociologia.

L'aparició del concepte del 'nou pobre' la situa ja als anys 70 i 80, durant el període de la desindustrialització, com un fenomen que es dona en les societats occidentals, que passen de ser industrials a post industrials, i com "el resultat d'unes polítiques públiques basades en la privatització i el desmantellament de l'Estat del Benestar, basades en la fragmentació de les carreres laborals i el trencament del vincle estable de les persones amb el sistema productiu", perquè, continua explicant, la relació entre la gent i la feina ha canviat, s'ha tornat més dèbil, de manera que gairebé ja ningú té el mateix lloc de treball de per vida.

Aquesta idea s'emmarca en el concepte de 'modernitat líquida' proposada pel sociòleg Zygmunt Bauman, entesa com el moment de la història en què tots els àmbits de la societat, ja sigui l'econòmic, en quant als mercats i especialment el mercat de treball, el polític, en quant a institucions, i el social, en quant a relacions humanes, perden la solidesa de la que havien gaudit històricament per tornar-se flexibles, inestables, incertes o, com ell en diu, líquides, el que porta als ciutadans a situacions precàries i amb un futur imprevisible.

En el mercat laboral això es tradueix de manera que, amb les seves paraules: "fa no gaire temps el *precarariat* era la condició dels sense sostre, els *homeless*. Ara marca la naturalesa de la vida que fa 50 anys estava ben instal·lada. Gent de classe mitjana. Menys l'1% que estava a dalt de tot, ningú pot sentir-se avui segur. Tots poden perdre els assoliments durant la seva vida sense previ avís", declarava en una entrevista al *Magazine* de *La Vanguardia* el 2014, i afegia que "la gent que té una feina experimenta una forta sensació de que hi ha altes possibilitats de que també es converteixi en ferralla. I tot i

coneixent l'amenaça són incapaços de prevenir-la. És una combinació d'ignorància i impotència. No saben què passarà, però ni sabent-ho serien capaços de prevenir-ho. Ser un sobrant, una despulla, és una condició encara d'una minoria, però impacta no només als empobrits sinó també en cada vegada més sectors de les classes mitjanes, que són la base social de les nostres societats democràtiques modernes”.

Donada aquesta situació, explica Sales, aquest canvi a nivell estructural fa que la relació de la gent amb el sistema productiu vagi de la mà d'un canvi en els tipus d'ocupacions laborals que, conseqüentment, provoquen certa “revolució en quant a organitzacions de les formes de vida i familiars, perquè de la mateixa manera que el vincle amb el treball es converteix en un vincle més difús, el vincles familiars també es tornen més difusos” quan la dona entra al mercat laboral. En aquest context, però, explica que el sistema de producció social segueix estant enfocat al model que teníem anteriorment, de manera que “si no estàs al mercat laboral no tens dret a protecció social i, per tant, en el moment en que es debilita la relació de les persones amb aquest mercat laboral, aquest debilitament incrementa els riscos de pobresa, els riscos de quedar-te desprotegit” i, que, a més, aquest sistema està centrat en protegir el *breadwinner*, o l'home de família que treballa per sostenir la unitat familiar, que depèn totalment d'ell. I llavors, aquest sistema, encara vigent avui en dia, ha deixat de funcionar, perquè tant l'home com la dona tenen vincles amb el mercat laboral i responsabilitats familiars.

Des d'aquesta perspectiva Sales argumenta que hi ha pobresa perquè les polítiques socials estan enfocades en l'àmbit laboral, de manera que totes les persones que no treballen queden desprotegides. O dit d'una altra manera: el problema està en el no reconeixement a la “subsistència”: “a la nostra societat necessitem uns ingressos per viure, ningú pot viure amb quatre testos plantant les seves verdures, necessitem ingressos. Però la nostra societat no està preparada per reconèixer els ingressos trencant l'ètica del treball. Si no treballes no tens dret a viure”. I aquesta és una visió en la que se'ns ha educat: “la majoria de nosaltres estem convençuts que la persona que no treballa, i que treballi al mercat laboral, perquè es pot treballar de moltes maneres, no té dret a viure”, comenta, i és que segons el sociòleg, fins i tot si es donen ajudes aquestes sempre van condicionades a que l'individu busqui feina, critica, fent referència a les rendes mínimes que s'han donat fins ara, sempre situades dins un pla de treball orientat a buscar feina i monitoritzat per treballadors socials.

Es dona, així, un tipus de pobresa que el sociòleg Serge Paugam ha anomenat ‘pobresa desqualificadora’, i que fa referència al nou procés d'empobriment que es dona en les societats occidentals contemporànies, marcades per alts nivells d'atur i precarietat laboral. Bona part de la gent, sobretot de les classes mitjanes, que tradicionalment havien estat integrades al mercat de treball, són expulsades dels espais productius, de manera que la pobresa afecta cada vegada a capes més amples de la societat, i no només es precaritza

l'àmbit laboral sinó també el de la vivenda o les relacions socials. Aquesta degradació de les condicions de vida, llavors, s'expressa en uns alts nivells d'inseguretat i fragilitat que conformen una angoixa col·lectiva davant el risc de trobar-se en situacions de pobresa les quals, per una banda, estan estigmatitzades i que, per l'altra, són difícil de gestionar per la saturació dels programes d'ajuda social, degut a un ineficaç disseny de les polítiques públiques per fer front a una situació tal.

Per acabar amb la pobresa, doncs, aquestes polítiques haurien de canviar i estar enfocades en el reconeixement de drets com a ciutadans, més que com a treballadors. "Tindrem diferents formes de pobresa i de marginalitat sempre que tinguem uns sistemes de producció social que no reconeixen drets pel fet de ser ciutadans o ciutadanes, que només reconeixen drets als treballadors", comenta Sales, i això situat en "un moment en què el mercat laboral és líquid, inconsistent, que no garanteix la sortida de la pobresa a molta gent i que, a més a més, és molt inestable", lamenta, de manera que creu que la pobresa, emmarcada en la polarització de rendes, anirà en augment.

Quina és la manera, llavors, d'enfrontar-se a la pobresa amb dignitat, d'una forma no classista i sense reproduir aquests prejudicis? Unes polítiques de renda, amb la renda garantida. "Hem de garantir uns ingressos mínims pel simple fet d'existir, per poder viure en societat i evitar problemes socials mes greus". Si no es fa, diu, "s'empenyerà a la gent a la marginalitat i a unes formes de subsistència que entren en conflicte amb els conceptes de cohesió social i amb els conceptes de societat mateixa, que porten cap a l'individualisme", i hi haurà gent que ja mai podrà sortir de la situació de pobresa en la que es troba.

Finalment, fent una diagnosi general de la ciutat de Barcelona, Sales explica que la peculiaritat de la ciutat és la problemàtica amb l'habitatge. L'empobriment de la població es dona, explica "per extracció de rendes", en referència als alts preus de les vivendes a la ciutat, a la vegada que "els propietaris d'immobles, ja siguin grans o petits, estan parasitant els treballadors i treballadores", i entén "parasitar" en el sentit que bona part de les hores dedicades a treballar a la nostra societat, amb els sous que se'n guanyen, són destinades a transferir recursos a la gent propietària de pisos, perquè els preus són molt elevats, "en absolut dignes", i que "com que la gent paga uns diners tant elevats per subsistir, els en queden pocs per viure". La recomanació europea és que les famílies no destinin més d'un 30% dels seus ingressos a habitatge, "i això com ho fas, amb salaris mitjans de mil euros i lloguers mitjans de mil euros?", es pregunta.

Les persones en situacions econòmiques més vulnerables solen intentar accedir a l'habitatge a través de lloguer, i en un context d'alça de preus a les zones més cèntriques de Barcelona, molta gent que ja no pot pagar el lloguer es veu forçada a anar-se'n a viure als districtes on hi ha uns preus més reduïts, a la perifèria de la ciutat, com precisament Nou Barris però també Horta o Sant Andreu, de manera que les persones que vivien en aquells districtes acaben sent

expulsades i no tenen accés a cap tipus d'habitatge, situacions que porten a situacions d'infrahabitatge com l'ocupació o, directament, al sensellarisme. Amb aquest panorama, hi ha l'opció d'anar-se'n a viure fora de Barcelona, però la majoria de les feines precàries són al sector dels serveis, com en hostaleria, a la ciutat, i el transport també suposa un gran cost. Llavors molta gent es troba, diu Sales, "atrapada en una ciutat que per una banda és on hi ha l'oportunitat laboral, encara que sigui precària, però que no dona oportunitat d'habitatge", pel que s'ha de triar entre "malviure a Barcelona, que t'entrin ingressos però amb un habitatge precari, o marxar de Barcelona i no tenir ingressos".

3.2. La feminització de la pobresa

L'eix de gènere

Partint de la idea de que hi ha diferents eixos de desigualtat, com poden ser l'edat, el nivell de formació, l'estatus legal, l'orientació sexual, el nivell de discapacitat o l'estat de salut, que interactuen entre sí i tenen una gran influència a l'hora de determinar la vulnerabilitat i el risc de pobresa, Sales considera que n'hi ha tres de principals, el de classe social, el d'origen geogràfic i la nacionalitat, i el de gènere.

El que caracteritza l'eix de gènere és que és transversal, de manera que afecta als altres dos eixos principals, tant a la classe social com a la nacionalitat, ja sigui de classe social alta com baixa, de nacionalitat espanyola o estrangera. A efectes pràctics, Sales en posa exemples: "a igualtat de condicions, un ciutadà estranger que desenvolupa el seu projecte de vida a Barcelona ho té millor que una ciutadana estrangera. A igualtat de condicions un estudiant universitari home ho té millor que una estudiant universitària dona per tenir una projecció laboral que li doni certa seguretat. A igualtat de condicions és més fàcil per un home sortir d'una classe social modesta i evitar la pobresa que per una dona". I aquestes circumstàncies són les que ens porten a parlar de la feminització de la pobresa.

La idea de la feminització de la pobresa comença a guanyar atenció als anys 70, any en què l'economista Ester Boserup publica *Woman's role in economic development*, on planteja que els models de desenvolupament aplicats en països pobres empitjoren notablement les condicions de vida de les dones. És llavors quan la perspectiva de gènere comença a incorporar-se en els estudis de recerca pel desenvolupament econòmic i a les institucions. El terme "feminització de la pobresa", però, s'atribueix a la sociòloga Diana Pearce, autora de *The Feminization of poverty: Women, work and welfare* (1978), obra on estudiava l'augment dels nivells de pobresa en llars liderades per dones, especialment afroamericanes, als Estats Units. No és fins als anys 90, però, que

la idea pren força, arrel dels estudis realitzats per institucions internacionals com Nacions Unides.

La periodista Elisenda Rovira explica a l'informe *La feminització de la pobresa. Reivindicant una mirada de gènere*, de la Taula del Tercer Sector, com, a partir de la IV Conferència Mundial de la Dona de Beijing el 1995, s'entén la feminització de la pobresa com "el creixent empobriment material de les dones, l'empitjorament de les seves condicions de vida i la vulneració dels seus drets fonamentals", amb la qual cosa no es remarca que les dones siguin més afectades per la pobresa sinó que hi ha una relació directa entre el procés d'empobriment i el gènere, fet pel qual cal estudiar els recursos materials, és a dir els ingressos, però també els simbòlics (estatus) i els relacionals (xarxes).

En el context actual espanyol, seguint amb la visió proposada per Albert Sales en quant als canvis que s'han donat en la relació de la ciutadania i el mercat de treball, tenint en compte que a dia d'avui el treball és l'únic element entès com a garantia per no trobar-se en situacions de pobresa, el sociòleg desmenteix la idea que, com que la crisi econòmica ha afectat tant a homes com a dones, la situació econòmica i de vulnerabilitat s'ha igualat, una idea que pot servir per negar el fenomen.

Sales explica que les darreres crisis de la reconversió industrial que s'havien donat a l'Estat espanyol havien afectat bàsicament a dones i joves, perquè s'havien destruït llocs de treball en què aquests col·lectius dominaven. En canvi els llocs de treball dominats per home no eren tan afectats, "els caps de família continuaven sent, des d'una perspectiva clàssica, els que estaven en un sector de la indústria més resistent a les crisis", entre d'altres motius perquè havien acumulat drets i acomiadar-los suposava indemnitzacions elevades per les empreses.

Actualment, però, aquesta situació ja no es dona, perquè el mercat dual, entès com "la divisió de la força del treball en dos segments diferents", segons explica el politòleg Pablo Simón a *eldiario.es*, entre "els *insiders*, un col·lectiu de treballadors format bàsicament per la generació del *baby boom* i que ocupen llocs de treball protegits i notablement regulats" i els *outsiders*, "el grup de treballadors que estan aturats o que estan empleats de manera precària, a penes estan coberts per les regulacions de l'Estat i de mitjana tendeixen a cobrar menys salari i a rebre menys prestacions", entre els que s'hi trobaven els immigrants, els aturats de més de cinquanta anys, els joves i les dones, ha desaparegut.

El mercat laboral dual s'ha acabat amb les darreres reformes laborals, continua Sales, de manera que ara el primer grup no està més protegit que l'altre, perquè els dos estan desprotegits. Per tant, la situació de les dones no ha millorat, sinó que la dels homes ha empitjorat. Amb aquesta pèrdua de treball masculina pot donar la sensació que les dones han guanyat drets, i que moltes d'elles estan mantenint moltes famílies, però això no és així, perquè elles tampoc han adquirit aquests drets i protecció de la que gaudien els homes abans, i són

molt més vulnerables, degut al fet que el sistema de protecció social, com s'ha comentat amb anterioritat, estigui vinculat a les cotitzacions a la seguretat social, especialment les dones que superen la cinquantena: "les dones que ara tenen 50 o 55 anys han tingut trajectòries laborals molt fragmentades, no han cotitzat el temps suficient com per ara tenir subsidis d'atur potents o com per arribar a tenir una jubilació alta. En canvi els homes sí", explica.

Donat que, com hem vist, la pobresa segueix mesurant-se en termes econòmics i gestionant-se sempre enfocada al mercat laboral, serà primer de tot, i havent-hi nombrosos estudis al respecte, en aquest àmbit que hi trobarem indicis de que la feminització de la pobresa és un fenomen real.

Les principals característiques de la relació de la dona amb el mercat de treball que ens permeten afirmar que existeix la feminització de la pobresa, sobretot pel fet que els faci cotitzar menys i per tant, no tenir tants ingressos i, per tant, de menys autonomia i, un cop jubilades, no tenir tants drets en quant a ajudes socials, són tres. Per una banda aquest fet que les dones treballin menys temps que els homes, per l'altra que les seves feines siguin, per definició i tradicionalment, més mal pagades, i finalment, que moltes vegades ocupin posicions inferiors a les que els pertocarien pel seu nivell de formació i experiència, jeràrquicament inferior a la que es troba un home en les mateixes condicions o fins i tot, amb unes condicions més dolentes.

I aquest darrer cas es pot donar per imposició de l'empresa, o per decisió de la pròpia dona, que moltes vegades renuncia a un millor càrrec o es limita a treballar menys hores perquè s'ha de fer càrrec de la família o de la casa, perquè té "responsabilitats familiars", perquè ha de "conciliar l'activitat laboral i la familiar"

En aquest sentit, ha guanyat una gran importància el concepte de conciliació, un concepte que diu Sales, en realitat no existeix. "El mercat laboral capitalista no permet que puguem fer-nos càrrec de les nostres famílies, ni a homes ni a dones. El que passa que els homes ho portem duna altra manera perquè ens hem socialitzat en la idea de *bueno, això ja ho farà la dona*. Però qualsevol home que també vulgui fer-se càrrec de les tasques de cura i tenir una paternitat realment implicada també té problemes seriosos de conciliació, perquè la conciliació laboral no existeix, ells mercat no tenen cap interès en què nosaltres conciliem absolutament res", declara.

I un dels problemes que es genera a partir d'aquesta idea de la conciliació i el fet que normalment les dones s'encarreguin de les tasques de la llar, de la cura dels fills i d'altres persones que també puguin ser dependents, com familiars grans, suposa una sobrecàrrega de feina per les dones que, per una banda, els treu qualitat de vida i que, per l'altra, com que no està reconeguda com a feina, la deixa desprotegida, i la dona es troba, llavors, en una situació de major precarietat, que és especialment forta, conseqüentment, quan la dona és mare sola, punt que ens convé remarcar, tenint en compte que les dades estadístiques mostren com els pares sols tenen unes posicions econòmiques amb uns nivells

d'ingressos molt superiors als de les mares soles, i que la majoria de llars monoparentals, en aproximadament un 90%, són encapçalades per dones.

Hi ha dos perfils generalitzats de dones afectades per la pobresa. Un és el d'aquestes dones soles amb fills a càrrec, i l'altra, el de les dones grans que viuen soles, normalment vídues. Les darreres són dones que han viscut una trajectòria de desvinculació del mercat laboral i de tenir els ingressos a través de la parella, i en el moment que la parella mor o hi ha una ruptura es queden soles i es troben amb aquesta desprotecció, amb pensions que, a més, sovint són de poc més de 400 euros, explica Sales.

Crítica a l'enfocament androcèntric

Un cop hem considerat què significa la pobresa, i hem constatat com les dones es troben en un major risc de patir-les, cal posar èmfasi en la manera de mesurar la pobresa, ja que el concepte de feminització de pobresa neix també com una crítica al concepte tradicional de pobresa i als mètodes per mesurar-la, per una banda, des de la perspectiva només econòmica, ja comentada, però per l'altra, també des de la perspectiva androcèntrica, que en realitat té relació amb l'anterior, considerant que els mètodes utilitzats per mesurar la pobresa no inclouen la perspectiva de gènere perquè han estat elaborats des de la visió hegemònica de la figura de l'home dominant en les societats patriarcals, de manera que, tot i que els seus resultats puguin apuntar a l'existència del fenomen, es considera que són incomplets, esbiaixats, i que amaguen part d'una realitat molt més greu.

L'economista Cristina Carrasco i el sociòleg Marius Domínguez ja van reclamar la necessitat de crear uns nous indicadors amb perspectiva de gènere per la ciutat de Barcelona amb l'informe *Temps, treball i ocupació: desigualtats de gènere a la ciutat de Barcelona* del 2003.

Partint de la idea de que "les mesures estadístiques són convencions i depenen de l'enfocament analític utilitzat" i que "la mesura del món representa una organització, representació i interpretació des de la perspectiva de qui mesura (o té el poder per fer-ho)", explicaven que la visió de la pobresa i la manera de mesurar-la són un reflex de la concepció i els valors imposats pel grup dominant en les societats patriarcals, és a dir, l'home, i conseqüentment tot allò relacionat amb la dona quedava invisibilitzat pels indicadors utilitzats: "Tota activitat assignada als homes: el treball mercantil, la participació pública, la gestió i la utilització del poder polític i econòmic, etc., és l'única activitat reconeguda socialment com tal i, en conseqüència, atorga prestigi i identitat a les persones que la duen a terme. L'activitat o participació en la denominada esfera privada, assignada socialment a les dones, queda relegada al limbe de l'invisible i se li ha negat valor i possibilitat d'identitat pròpia", deien Carrasco i Domínguez a l'informe.

Els mètodes de mesura de la pobresa mostren, gairebé en la seva totalitat, tot allò relacionat només amb el gènere masculí, com el treball de mercat o la participació a l'esfera pública, i en canvi no contemplen l'esfera privada, de relació social i el treball domèstic i familiar, i que, remarquen, són els que asseguruen bona part del benestar de les persones, apunten Carrasco i Domínguez. Dit d'una altra manera: "els esquemes interpretatius centrats en el mercat ofereixen una visió desfigurada de la realitat, ja que amaguen una part important dels processos de reproducció humana sense els quals el mercat no podria subsistir", ja que són els homes els que es dediquen al mercat, però no podrien fer-ho sense la dona encarregant-se de tot el treball restant i sense fer les tasques d'atenció i afecte que tota persona necessita.

Carrasco i Domínguez critiquen que els esquemes interpretatius tradicionals naixen de la visió androcèntrica imperant i, tenint en compte que la figura de l'home s'associa al mercat laboral dins una economia de producció capitalista. Cal, per això, un nou marc d'estudi que superi la visió simplista del treball identificat amb ocupació, de manera que es contempli tot allò que ha estat tradicionalment associat a les dones, en el marc de les relacions, i que no se li ha donat importància, per no identificar-se a la figura dominant de l'home i al model de producció capitalista.

En aquesta línia, el document *Anàlisi de la pobresa femenina: de les causes històriques a les conseqüències*, elaborat per la Fundació Maria Aurèlia de Capmany (FMAC), criticava que la mateixa quantificació de la pobresa s'emmarcava en una visió del mercat remunerat i la seva relació amb les dones que ja de per sí mostra el caràcter patriarcal de la societat. S'argumentava, així, que "l'entrada de les dones al mercat laboral" és una fal·làcia perquè "elles ja treballen però d'una manera invisible i, sobretot, en els sectors industrials, abans de la terciarització de la nostra societat" i, per tant, l'expressió correcta seria "l'entrada de les dones en la independència econòmica". I això passa, continuaven Carrasco i Domínguez, perquè "la terminologia del treball remunerat s'ha identificat, com moltes formes del llenguatge, des d'una perspectiva patriarcal; confonent el que és treball amb ocupació; i amagant, per tant, el treball tradicional de les dones." "I no només això", afegien, "sinó que a més, les dones que es dediquen a les activitats de les llars estan denominades segons l'estadística oficial com inactives, invisibilitzant aquests treballs".

Des d'aquestes crítiques, Carrasco i Domínguez van analitzar una sèrie de dades, la majoria del 2001, diferenciant-les entre homes i dones, en quant a temps dedicat a cada treball (mercantil, familiar), tipus de contracte laboral i tipus de jornada, motius de jornada parcial, nivells d'ingressos individuals, divisió de tasques familiars domèstiques i de cura de familiars, etc., i van proposar una sèrie d'indicadors basats en la desigualtat i la integració per sexe.

Els resultats proporcionats pel mètode proposat la portaven a afirmar que hi ha "exagerades diferències en el comportament de dones i homes en el treball familiar domèstic amb relació al treball de mercat", de manera que les dones

assumeixen una proporció força més gran que els homes de tasques domèstiques però normalment la mateixa o una mica inferior en les seves ocupacions exteriors, o sigui a la feina remunerada. És a dir que tenen, en la majoria de casos, doble presència en el treball. En conseqüència, concloïen que “la pauta cultural que estableix la divisió dels treballs per sexe segueix socialment vigent i la distribució més o menys equitativa d’ambdós treballs entre dones i homes està encara molt lluny d’aconseguir-se” i que, encara que les dones s’han anat integrant al mercat de treball, amb els homes no s’ha donat el mateix procés, perquè ells no s’han integrat al treball familiar domèstic.

Més de deu anys després, sense avenços remarcables, segueixen les mateixes crítiques. El 2014, els sociòlegs Francesc Valls i Àngel Belzunegui també van fer una crítica al mètode de mesura de la pobresa, en el seu cas a nivell espanyol, comparant la situació de les diverses comunitats autònomes a l’informe *La pobreza en España desde una perspectiva de género*, de la Fundació FOESSA. En aquest volum reclamaven la necessitat d’analitzar no només els recursos materials per analitzar la vulnerabilitat social en què es troben les dones, sinó també els simbòlics, referits a l’estatus, i els relacionals, en referència a les xarxes.

A partir de la crítica al tractament exclusivament economicista de la pobresa, i de la consideració de la llar com a unitat d’anàlisi en lloc dels individus, en la qual es basa l’IRFD mencionat a l’inici, Valls i Belzunegui optaven per analitzar la pobresa utilitzant primer la metodologia convencional, basada en la llar, i després proposant una metodologia alternativa d’anàlisi de la pobresa fonamentada en el suposat d’autonomia dels individus, que contempla la situació hipotètica de dones majors de 15 anys que ja no treballin, i que visquessin soles, només a partir dels seus ingressos individuals.

Després de fer l’estudi, les principals conclusions extretes van ser que mentre que amb la metodologia convencional es donava més pes al territori per davant del gènere per explicar un menor o major risc de pobresa, amb la nova metodologia proposada el gènere apareixia com el factor nuclear, de manera que fos quina fos la regió estudiada, el risc de pobresa de les dones sempre era superior al dels homes de qualsevol altra regió.

També afirmaven que les dones tenen un elevat grau de dependència de la institució familiar, la qual els garanteix protecció, d’alguna manera, a través dels ingressos del marit, però aquesta protecció va lligada a la seva posició de subordinació, i que el factor de la formació no té tanta influència en determinar la vulnerabilitat social com mostra la metodologia convencional. Establien, així, que “en cas de viure soles, el percentatge de dones pobres se situaria entre el 40% i el 60% per tota la vida des de la constitució de la llar de procreació”, i que “s’aprecien nítidament les diferències en quant al risc de pobresa es refereix entre homes i dones amb un mateix nivell formatiu: la probabilitat de passar a ser pobres en cas de viure en solitari es d’aproximadament el doble entre les dones que en els homes, per cada nivell formatiu”.

A partir d'aquestes afirmacions conclouïen que gairebé la meitat de les dones espanyoles, en un 47,7%, serien pobres si visquessin soles, en comparació amb el 23,8% dels homes; que el risc de pobresa s'expandeix a través del seu cicle vital i sobretot a partir de la instauració de la família de procreació; que el major nivell d'estudis o la millor posició en el mercat són factors de protecció complementaris amb un impacte limitat si la dona no conviu amb un home; i que l'accés a les transferències públiques és més dèbil entre les dones, raó per la qual el seu impacte és més limitat, el que porta a deduir que la dependència femenina no es limita només a les rendes procedents del mercat laboral sinó també de les transferències públiques, a les quals els homes hi tenen major accés. "El problema, doncs, no és només que la organització social se segueixi sustentant en un model de divisió sexual del treball que fa que les dones estiguin en una posició de subordinació", finalitzaven a l'informe, "sinó que aquesta divisió del treball ha aconseguit tornar-se pràcticament invisible, especialment pel que fa a les dades estadístiques oficials".

A dia d'avui no s'han fet encara passos en aquesta direcció. CCOO es va sumar a la crítica als mètodes de mesura de la pobresa vigents presentant el 2016 l'informe *La pobresa amb perspectiva de gènere: conceptes, indicadors i situació a Catalunya*, reclamant un estudi més profund de la pobresa més enllà de l'Enquesta de Condicions de Vida (ECV), la qual consideren insuficient, i proposant 5 dimensions de la pobresa (supervivència vs carència extrema; seguretat vs precarietat; relacions i vincles vs marginació; autonomia vs dependència econòmica; i realització vs desapoderament). A aquestes dimensions s'hi sumaven 32 subdimensions, que consideraven necessàries per avaluar la pobresa, però van declarar que en realitat, només es podia accedir a 23 d'aquestes.

De la teoria a la pràctica

Hi ha molts indicis i senyals que indiquen que el fet de ser dona és determinant a l'hora de generar situacions de pobresa, alguns són simples tendències observades per aquells que hi tracten. Sales diu que les dones demanen ajuda amb més facilitat, mentre que els homes, encara que es trobin en una situació de gran vulnerabilitat, solen esperar més a acudir als serveis socials o que acaben, abans d'anar-hi, directament al carrer. Però el que podria semblar com una excusa per explicar que també hi ha molta pobresa masculina, però que no queda tant comptabilitzada, revela una causa estructural i una tendència ja particularment històrica i inherent a la societat patriarcal: "Les dones, quan comencen a haver-hi problemes econòmics, de seguida busquen a algú, ja siguin xarxes de suport familiar o relacional, ja siguin els serveis socials, per tant són ateses amb més freqüència". Per què demanen més ajuda, però? Perquè són les que tradicional i generalment "s'han fet i es fan càrrec, en els moments de dificultat econòmica, de separació o de ruptura afectiva, de les

criatures. I quan tens criatures a càrrec no t'estàs d'hòsties, i vas a demanar ajuda”.

Si hi ha tantes pobreses com persones afectades per la pobresa, cal veure cas a cas la situació de les persones que n'estan afectades, una feina que forma part de la tasca dels treballadors i treballadores socials i de les entitats que tenen per objectiu combatre la pobresa. Parlem amb una treballadora social del CAP Chafarinas de Trinitat Nova i dues de Càritas Nou Barris.

La Laia Bailo és treballadora social sanitària del CAP Chafarinas. La seva feina està centrada en l'atenció directa en l'àmbit de la salut, però explica, en conversa personal, en el poc temps que té degut a la seva gran càrrega de feina, que en realitat la seva tasca consisteix en acompanyar el pacients en “tot el continuum salut-malaltia-antenció”, de manera que des del CAP ofereixen suport i recolzament a les persones amb situacions de vulnerabilitat i són, moltes vegades, el primer esglaó de contacte on acudeixen els afectats.

Al CAP Chafarinas atenen a la gent adscrita a l'Àrea Bàsica de Salut de Trinitat Nova, que funciona diferent al nivell de barris i districte, i comenta que la majoria de dones que atenen són gent gran i dones, la majoria procedent de la onada migratòria dels anys 50 i 60.

Bailo considera que les situacions de desigualtat al barri de Trinitat Nova són acusades, sobretot en l'àmbit de la salut, i que afecten sobretot a les dones. Pel que fa als principals problemes amb què es troba al seu dia a dia, explica que aquestes situacions d'exclusió es donen sobretot en un context amb alts nivells d'atur o amb persones que treballen però en feines molt precàries, i concretament en el cas de les dones, i en especial les de més de 75 anys, que la seva vulnerabilitat ve marcada per les seves baixes pensions. I llavors posa èmfasi en el col·lectiu de persones d'origen estranger. Moltes d'aquestes feines precàries, que corresponen sovint al servei de la llar o treballadores familiars, les tenen aquests col·lectius, explica.

Bailo considera, però, que “la idea que bona part de la població es troba en situació d'exclusió social és reduccionista”, ja que creu que l'exclusió social afecta només a determinats col·lectius, tot i que, diu, “hi ha bona part de la població que pateix les conseqüències de les desigualtats socials i les inequitats”, però aquestes no es podrien considerar exclusió social.

Pel que fa a la quantitat de serveis i persones assignades al barri, Bailo opina que els serveis socials tenen pocs recursos, tenint en compte que la gent amb necessitats va augmentat, i que per tant “és un problema de totes les polítiques públiques i de la inversió que es fa en elles”. Menciona, però, que en quant a l'atenció primària de salut, des del CatSalut han incorporat una nova assignació de recursos que contempla les desigualtats en salut de ciutadans afectats per la pobresa. Conclou, així, que “per tant el que calen són mesures correctores que ajudin a pal·liar els efectes de les desigualtats socials en salut”.

L'Helena Rifé i la Loli Aguilar són treballadores socials de Càritas que coneixen de prop la zona de Nou Barris i Trinitat Nova. La seva visió de la zona de Nou Barris és semblant a la de Bailo, però en fan un major aprofundiment.

L'Helena hi treballa des del novembre de 2015, s'encarrega de l'atenció directa a persones i famílies, coordina grups de voluntariat de l'arxiprestat de Trinitat-Roquetes, que agrupa gairebé totes les parròquies de Nou Barris, és referent dels projectes de la Llar Sebastià, de reforç educatiu i del DISA (Distribució solidària d'aliments). La Loli també atén a famílies de la zona, és referent d'un projecte materno-infantil i, a més, veïna de Nou Barris. Parlen des de l'oficina d'atenció de Càritas del barri d'El Congrés i els Indians, sobre la situació en què es troben les persones de la zona que atenen i els indicis que senyalen que estan afectades per la pobresa.

La Loli comença per emmarcar les situacions de pobresa que es donen als barris de Nou Barris en la situació d'aïllament en què es troba el districte de la resta de la ciutat. Senyala que la rebuda de persones de la resta d'Espanya a partir dels anys 50 va fer que a la zona s'hi concentrés, d'alguna manera, la gent més pobre de tot el país, i que aquesta condició de barris pobres s'hagi perpetuat de generació en generació, perquè els fills d'aquests emigrants, en poder anar a la universitat, en lloc de quedar-se als barris on van néixer se'n van a altres amb més prosperitat. Llavors, aquests barris despoblats, explica, són els que ara reben emigració de fora d'Espanya, gent que ve per millorar les seves condicions de vida perquè la seva situació tampoc és favorable. I "això ha provocat que la pobresa s'hagi estancat", lamenta la Loli, que afirma que es pugui parlar de pobresa crònica.

I amb aquesta nova població, originària de països de fora d'Europa, la Loli Aguilar critica que l'administració no ha treballat prou a nivell cultural i d'ensenyament per evitar que es creessin guetos, i s'han acabat creant, pel que aquest aïllament del que parla segueix vigent. A més de que, comenta, en un barri amb una gran força veïnal, gràcies a la qual s'han aconseguit moltes millores, ara el perfil dels nous habitants ja no té aquest sentiment de lluita, perquè no s'ha fomentat la seva integració.

L'Helena Rifé explica que el perfil majoritari de persones que atenen des de Càritas a la zona són persones sense documentació, la majoria procedents d'Amèrica Llatina, amb una gran quantitat de gent procedent d'Hondures, fet que expliquen amb "l'efecte crida", ja que per una banda els emigrants solen anar als barris amb preus de lloguer i habitacions més barats i, per l'altra, busquen estar a prop de persones conegudes o paisanes, sobretot als barris de Verdum i Prosperitat. Llavors també n'hi ha procedents de República Dominicana, sobretot a Ciutat Meridiana, i procedents d'Àfrica, sobretot del Marroc, i d'Àsia, especialment de Pakistan, que viuen sobretot a Trinitat Nova i Ciutat Meridiana. Però remarquen que no poden generalitzar perquè les persones que atenen no són representatives de la població afectada per la pobresa, ja que són els serveis socials públics els que atenen a la majoria de la població, i elles, manifesten,

s'encarreguen de complementar l'atenció pública quan aquesta és limitada. Per exemple, en famílies amb fills, ajuden a que puguin fer excursions o colònies, o en cas que necessitin ajuda econòmica per posar-li ulleres al nen o ortodòncia, es cobreixen les despeses que la família no pugui assumir, "s'intenta que a aquestes famílies amb criatures no hi hagi cap diferència respecte a altres famílies on ho tenen tot cobert".

Les seves ajudes estan basades, sobretot, en orientació laboral, salut i atenció psicològica, comenta l'Helena. En aquests barris, a nivell econòmic una de les demandes més grans és d'habitatge, sobretot en el pagament del lloguer d'habitacions, per gent que està compartint pis amb altres persones, que poden ser conegudes però que els demanen col·laborar amb les despeses de la llar. El que anomenen com "habitació de relloguer".

També es fa un treball important en quant a alimentació, amb diferents modalitats depenent de les necessitats de la persona i el moment en què es trobi. Hi ha el projecte DISA (Distribució Solidària d'Aliments), amb el qual una persona pot anar un cop al mes al servei i triar els aliments que necessita, amb un període limitat d'un màxim de 6 mesos, també hi ha ajudes en format econòmic i, en el què ara s'està posant més èmfasi, la targeta solidària, una iniciativa impulsada per l'Ajuntament de Barcelona el 2013, a la que Càritas s'hi va sumar, que consisteix en una targeta de prepagament que permet a les famílies comprar de forma autònoma als establiments que desitgin i que puguin adquirir els productes que considerin necessaris, d'acord a les seves necessitats, sense haver d'anar acompanyats.

Davant el concepte de feminització de pobresa, posen de relleu la situació de les mares soles. "Si una família monoparental ja és greu, i ja es troba *per se* amb molta desigualtat, si a la dona se li demana que sigui mare treballadora, i una gran cuidadora, és incompatible, amb els horaris que tenen les criatures, amb el que pugui guanyar per mantenir-los, i això si troba feina", reflexiona. "El tema de monoparentalitat ja és un element de pobresa, perquè a la que aquestes dones comencen a fer orientació laboral i la oferta de feina que troben és disponibilitat total, diuen *estic preparada, vull treballar, però qui cuida de la meva criatura?* Si agafen una cangur és "el menjat pel servit". "Ser dona sola amb criatures és un handicap", conclou.

Davant les dades que les dones siguin més afectades per la pobresa també davant el fet que cobrin menys a la feina i que tinguin jornades laborals més reduïdes, a la vegada que la seva tasca de cura dels fills no sigui reconeguda, l'Helena opina que es tracta de prioritats. "Una hipòtesi", comenta, "per a la dona la prioritat és la família, i llavors el tema laboral serà condicionat als horaris, a encaixar-los a la dinàmica familiar. I llavors potser renuncia a una feina més qualificada per poder aconseguir aquesta conciliació".

Però aquestes "prioritats" són d'alguna manera imposades si s'entén que formen part del rol tradicional que s'ha atribuït a la dona, la qual ha estat socialitzada i educada des de petita per a complir amb aquestes obligacions. El

que cal és veure el nivell d'acceptació o d'interiorització d'aquest rol en cada dona.

La Loli explica que els col·lectius de dones que atenen, fent especial esment a les d'origen marroquí i paquistanès, "tenen el seu rol molt clar" perquè tenen idees molt tradicionals. "No podem donar per fet que si trobessin la mateixa feina cobrarien menys, és que tenen molt clar que el seu rol és el de mare cuidadora que ha d'estar a casa. I amb la població llatina, doncs no ho sé, perquè potser al seu país tenen formació però quan arriben aquí, aquesta formació no serveix de res, i es dediquen al servei domèstic. I el servei domèstic crec que està igual de mal pagat per una dona que per un home". Però la majoria de persones treballant en servei domèstic són dones.

L'Helena ho il·lustra amb l'exemple d'una noia que va atendre. Tenia uns 24 anys, havia vingut del Marroc i estava a Barcelona sola. Va fer un curs de formació de restauració i els seus resultats van ser molt bons. Va fer pràctiques en un hotel i els va agradar tant la seva feina que li van oferir un contracte. Però aquells dies van coincidir que el seu marit va venir del Marroc, i llavors ella va renunciar a la feina. L'Helena explica el rerefons de la decisió de la noia a partir del "factor cultural": 'Ella sola segurament hagués continuat amb el procés i hagués treballat, però al venir el marit del Marroc, d'un entorn molt tradicional, va condicionar la decisió de renunciar-hi'.

Aquesta situació la descriu com a "inversió de rols", pel fet que ella tingués feina i ell no, quan des del punt de vista tradicional és normalment al revés, i diu que s'hi troben moltes vegades. I en ocasions després passa, explica, que la dona treballa i l'home no, però quan l'home troba feina ella deixa de treballar. "Retornen al rol, en comptes que els dos puguin mantenir la feina i ser molt més autònoms a nivell econòmic i social", lamenta. I com que en aquestes situacions, segueix, és difícil per les parelles d'acceptar aquests rols als que no estan acostumats, a vegades la psicòloga de l'equip treballa amb ells per ajudar-los en aquest "procés de canvi".

L'Helena dona una especial importància al suport psicològic, ja que treballa la dimensió relacional o afectiva de la pobresa. "Precisament ahir vaig atendre a una mare que està sola i té una filla de sis anys, i hi ha el tema de l'afectivitat i la solitud, no només el tema material, l'econòmic i laboral. Hi ha tot el patiment d'educar un fill tu sola, i a més que l'infant es relacioni només amb tu, que no tingui altres adults al voltant, i que només tingui un únic referent, que a més està patint i es troba en situació fràgil. És difícil per la mare mantenir tot aquest pes i aquest patiment, la inseguretat i la ansietat moltes vegades la transmet al menor", exemplifica.

Pel que fa al col·lectiu de gent gran, com a l'altre gran perfil de persones afectades per la pobresa, la Loli Aguilar explica que cada vegada atenen a menys persones de manera directa, sinó que estan en contacte amb ells els voluntaris que fan acompanyament o quan visiten residències d'avis o organitzen activitats als casals o associacions de veïns, perquè aquesta atenció és competència dels serveis socials, i des de Càritas s'han anat retirant. "Si serveis socials no pot

cobrir alguna demanda nosaltres fem de suport, però la seva propaganda és que poden complir-ho tot”, comenta, i critica que a vegades a l’administració li costa reconèixer les seves mancances. “Fa temps que ens van dir que era competència seva, llavors ens pot venir un voluntari de la parròquia dient que aquesta persona està mal atesa, i podem fer de pont amb serveis socials, però no intervenció directa”.

Tot i així la Loli Aguilar, com a veïna de Nou Barris, fa una valoració molt positiva les accions empreses per l’Ajuntament als barris de Nou Barris, si compara la situació amb altres localitats com ara Hospitalet. ‘L’Ajuntament ha tingut una implicació i una sensibilitat que s’ha notat molt”, explica, de manera que la necessitat d’actuar des de Càritas s’ha vist d’alguna manera reduïda. “O potser hem de buscar quin col·lectiu queda desatès. No podem baixar la guàrdia. Hem d’estar sempre atents per veure a on no arriba l’administració, a la nova pobresa que sorgeix contínuament, perquè per desgracia l’administració cobrirà una part però l’altra quedarà sempre desatesa, i allà es on nosaltres actuem”.

Càritas va publicar el desembre del 2016 l’informe *Fràgils: l’alimentació com a dret de ciutadania*, centrat en la cobertura alimentària com a factor indispensable per combatre la pobresa i on s’enfocava la lluita contra l’exclusió social com a quelcom multidimensional, provocada no “només per problemes econòmics sinó també pel relacionats amb la formació, el mercat laboral, les relacions familiars i socials, la salut, el lloc de residència i l’habitatge, així com els drets de ciutadania”, pel que, s’al·legava que no es pot donar una resposta “de manera fragmentada sinó que s’ha de fer de manera integral i global” i des de “la perspectiva de l’autonomia de les persones i de la dignitat humana”.

L’Helena Rifé destaca que arrel de la crisi en els últims anys s’ha reforçat molt, a Catalunya, el DISA com “una sortida per donar resposta a la gran demanda social”, però critica que aquesta no deixa de ser pal·liativa. “Amb el DISA no entren els productes frescos, no garanteix tot el necessari per una alimentació saludable”, el que és un dels factors per la reivindicació de la renda mínima garantida. “La reivindiquem perquè no s’hagi de dependre d’ajudes més assistencialistes com la distribució d’aliments, que són parcials i no donen una autonomia plena”.

Cal mencionar que unes setmanes després de la conversa, el 15 de maig la consellera de Treball, Assumptes Socials i Famílies de la Generalitat anunciava que s’havia arribat a un acord amb els promotors de la ILP per la Renda Garantida de Ciutadania (RGC), que es preveu que comenci a aplicar-se el proper setembre i que consistirà en una prestació de 664 euros mensuals per els 29.000 beneficiaris de la renda mínima d’inserció i les 7000 famílies monoparentals amb feina parcial i sou inferior a aquesta quantitat, amb la previsió de que arribi a 62.000 llars el 2020. L’assoliment, que ha estat possible amb el suport de més de 70 entitats, 52 ajuntaments i partits polítics ERC, CUP, SíQueEsPot i PSC, ha estat definit per Diosdado Toledano, portaveu de la

Comissió promotora, com “el dret social més important” que s’ha aconseguit en els darrers anys.

A l’informe de Càritas, les necessitats humanes segons la teoria del Desenvolupament a Escala Humana (DEH), encunyat per l’economista Manfred A. Max-Neef, que rebutja la teoria de la piràmide de necessitats d’Abraham Maslow. Aquest considera les necessitats humanes infinites i les col·loca en jerarquia, situades en una piràmide, amb les més bàsiques (per ordre: fisiologia, seguretat i pertinença), a baix, i les més elevades a dalt (reconeixement, amb autorealització a la punta), i la seva concepció ha rebut la crítica de que si les necessitats humanes es consideren en jerarquia, la societat serà també jeràrquica, de manera que seran només el més privilegiats els que arribaran a satisfer les necessitats més elevades, gràcies a la base de persones, més extensa, que no hi tenen accés. El que es podria relacionar amb la visió economicista de la pobresa.

En canvi, Max-Neef proposa la seva teoria que les necessitats són finites, i les mateixes per a cada cultura i època de la història, i a més del concepte de necessitat, que explica com a element que fa que l’ésser humà tingui la sensació de manca d’alguna cosa per poder viure bé, introdueix el concepte de satisfactori com a tot allò que cobreix les necessitats de l’ésser humà, i són aquests els que canvien a través del temps i en cada cultura.

Des d’aquesta visió es proposa una reformulació del concepte de pobresa. Així, a l’informe *Fràgils* s’explica: “des del DEH es proposa parlar de pobreses, des del moment en què s’admet que una necessitat humana no satisfeta genera una pobresa humana. Així, a causa de la pobresa de subsistència tindrem pobreses diverses com: les pròpiament de subsistència (per alimentació, abric o treball); però també de protecció (pels sistemes de salut, cura i seguretat social); d’afecte (per opressió, violència familiar i medi ambient); d’enteniment (per aspectes educatius i de consciència crítica) i així successivament per a les altres necessitats axiològiques”, entenent aquestes com les relatives al “món dels valors” i que són la subsistència, la protecció, l’afecte, l’enteniment, la participació, l’oci, la creació, la identitat i la llibertat.

Des d’aquesta perspectiva, l’informe es centrava en el treball per aconseguir un nou model de societat basat en satisfer aquestes necessitats humanes centrant-se en la persona. “Al llarg de la història de la nostra institució s’ha passat per diferents models d’intervenció: del purament assistencial (donar el peix), al de la promoció personal (donar la canya i ensenyar a pescar), fins ara que s’està orientant al d’apoderament (participació)”, proclamava.

Així, l’Helena creu que tant a la seva organització com a tota l’acció social, tant a nivell públic com privat, s’està estenent aquest nou model centrat en potenciar l’autonomia de les persones, però que és un repte i que encara es troben en un procés de canvi. De moment el pas més avançat en aquest aspecte ha estat la targeta solidària, que considera a un nivell intermedi, però el proper és la creació de la renda mínima, perquè, diu “el problema de fons no són els

aliments, és que hi hagi uns ingressos econòmics suficients per cobrir totes les despeses, tant en alimentació com habitatge o educació, no només el problema alimentari. I és que en aquest sentit, Càritas també ha reclamat la renda mínima garantida.

Per altra banda, tenint en compte que Càritas és una organització catòlica, l'Helena Rifé remarca la separació que es fa de l'atenció social i l'atenció més enfocada a la espiritualitat. Així explica com un dels altres reptes és crear llocs de trobada i d'acollida per treballar la dimensió relacional com s'ha fet a la Parròquia de Santa Anna, que al febrer passat va convertir-se en la primera a obrir les 24 hores del dia, i que l'Helena considera més com un projecte social: "l'objectiu era que la gent tingués un lloc per dormir o si volia tenir una estona de conversa o sentir-se acollit, pogués entrar-hi. Això lliga amb la idea de focalitzar més l'atenció en la relació, l'afecte i la solitud que molta gent pateix", a partir de "veure la persona en totes les seves dimensions, la social, l'econòmica, la laboral i la religiosa, a vegades, que també pot ser un punt fort per algunes persones", afegeix.

Considerar totes aquestes dimensions, explica per acabar l'Helena Rifé, és la clau del treball social, que és multifactorial, per atendre la pobresa, que també és multifactorial. "Moltes vegades la demanda que et fa una persona és econòmica, però a vegades hi ha altres demandes més enllà, perquè darrere hi ha un problema de feina, familiar o de relació, d'addició, de solitud, de salut física..., és sempre un conjunt. En principi si una persona té suport familiar, té recolzament, amb només un tema econòmic segurament no vindria, perquè té algú que temporalment l'ajuda, però si ve és perquè té altres mancances", conclou.

4. LA REALITAT A TRINITAT NOVA

Un cop analitzada la situació del barri a través de les dades i entrevistes amb persones expertes, entès el concepte de pobresa i el fenomen de feminització en què es troba, (i vista l'experiència de les persones en què es troben i la de les persones que treballen per combatre-la, és moment d'endinsar-se en la realitat de Trinitat Nova, per veure com viuen i pensen les persones que viuen en el barri (si es confirma, que sigui un barri en què es donen situacions de pobresa, i si és així, com afecta a les dones que hi viuen).

4.1. La història del barri

La història de Nou Barris es remunta al segle XVI, ja que el territori que ara ocupa el districte formava part de la demarcació parroquial de Sant Andreu

de Palomar, i després de la vila. Amb els nuclis centrals a la parròquia de Santa Eulàlia de Vila Picina, una església del segle X, l'hostal de Can Artés i més tard la Masia de Can Paster, la resta eren masies disseminades en un territori rural. Ho explica Ricard Fernández, historiador i cap de documentació de l'Arxiu Històric Roquetes-Nou Barris, en conversa a la seva oficina. I ens serveix també de font el llibre *NOU BARRIS. La penúltima Barcelona* (1991) de l'Ajuntament de Barcelona, elaborat pels reconeguts periodistes, especialitzats en la historiografia dels barris de Barcelona, Jaume Fabre i Josep Maria Huertas Clavería.

Fins als anys 20 del segle XX la zona s'anomenava simplement "els afores", ja que hi havia masies i barraques en un territori dominat per camps i boscos que era vist com una prolongació de Collserola, però a finals dels anys vint va haver-hi un augment notable de la població, ja que molta gent de la resta d'Espanya va venir a Catalunya per construir el metro, els pavellons de l'Exposició Universal del 1929 o altres obres públiques a Barcelona, i van sorgir així les primeres promocions immobiliàries a la zona. D'aquella època són les cases barates de Can Peguera construïdes pel Patronat Municipal de la Vivenda, depenent de l'Ajuntament de Barcelona, però també hi havia vivendes promogudes per cooperatives o de particulars, tot i que en menys proporció.

La major aflluència de població de la zona, però, va arribar a Barcelona a partir dels anys 50 i sobretot als 60, durant l'etapa del "desarrollismo", quan es van començar a eliminar les barraques de l'Avinguda Diagonal per fer el Congrés Eurcarístic Internacional el 1952, i més tard per real·lotjar els barraquistes de les barriades de Can Tunis i el Somorrostro. I amb l'arribada de molta gent de la resta de l'estat, sobretot d'Andalusia però també de Murcia, València, Galícia, Extremadura i Castella. És llavors quan els barris van començar a créixer seguint el model clàssic dels anys cinquanta. En aquella dècada, l'Obra Sindical de la Llar, depenent del sindicat vertical, coneguda com la Central Nacional Sindicalista (CNS) fins el 1971, va començar a construir blocs a Roquetes, Trinitat Nova i Verdum, i també per iniciativa de l'Institut Nacional de la Vivenda, depenent del Ministeri de Vivenda.

Trinitat Nova comença a agafar forma sobretot als 50. Tal i com expliquen Fabre i Huertas Clavería, en referència a l'any 1953: "L'institut Municipal de la Vivenda inaugura 597 habitatges i 21 botigues (...) amb unes curioses torres-escalas de veïns, en presència del ministre de Governació Blas Pérez, que promet pagar el rellotge que es posarà en una de les torres i que rarament funcionarà. Conjunt modest, però amb un entorn més agradable que les Cases del Governador de Verdum. Denominades encara avui el bloc 11 del Patronat Municipal de l'Habitatge (...) van ser destinades a funcionaris, famílies procedents d'enderrocs d'altres zones de Barcelona i casos d'emergència. Van costar 19 milions de pessetes. La Trinitat Nova era encara aleshores un indret solitari i escassament habitat", afirmaven Huertas Clavería i Jaume Fabre el 1991.

Dos anys després, el 1955, l'Obra Sindical de la Llar va construir 1.153 habitatges més, que es coneixerien com la "Trinitat Sindical". Van costar 8.780.148 pessetes i l'arquitecte José Antonio Dolz les definiria com "un exemple desgraciadament típic de l'actuació pública en la promoció de l'habitatge social, habitatge per la població obrera, els trets del qual més essencials són la seva localització perifèrica respecte la ciutat, la seva carència gairebé absoluta de serveis i infraestructures, la seva ínfima qualitat constructiva, la seva falta de manteniment i en definitiva la seva falta d'integració a la ciutat a través d'un plantejament coherent". El 1956 l'Institut Nacional de la Vivenda n'inauguraria 480 més, i tres anys després, 679, en un territori, que cal tenir en compte, no tenia transport públic.

Als anys 60, amb l'alcalde Porcioles, i en una època en què ja es calculava la quantitat d'uns 100.000 habitants nous per any a Barcelona, va tenir lloc l'explosió de la construcció. Es van construir massivament polígons de vivendes per configurar el que ara coneixem com a Nou Barris.

Des dels anys 70 i 80 hi ha hagut dos grans factors que han canviat la configuració dels barris de Nou Barris. Per una banda l'envelliment de la població, perquè les persones que van venir a viure durant la dècada dels 50 i 60 no han tingut un relleu generacional, ja que "els barris estan degradats i no tenen la qualitat de vida que haurien de tenir, per això els fills han marxat a viure a barris millors", explica Fernández en conversa personal.. Per l'altra, la segona onada migratòria que va tenir lloc a partir de finals dels anys 90. "Els emigrants han vingut a repoblar aquells barris que els fills dels que van venir van deixar", comenta, "perquè la majoria de la població immigrant és gent de pocs recursos" i "perquè el preu del sòl és aquí més econòmic".

La urbanització de la ciutat de Barcelona als anys 60 ha rebut notables crítiques i a la zona de Nou Barris es qualifica com a origen de les mancances que barris com Trinitat Nova continuen tenint avui dia. La urbanització es va fer molt malament, explica Ricard Fernández, perquè "les propostes urbanístiques del pla comarcal eren bones, però el pla es va pervertir quan els diferents projectes urbanístics es van convertir en plans parcials, la qual cosa significava que els espais destinats a equipaments i zones verdes es podien destinar a fer vivendes, que era el que realment generava diners, i cada vegada que es feia una promoció immobiliària es prometien conjunts de vivendes amb equipaments com escoles, ambulatoris, zones esportives, zones verdes i transport públic, però el que passava és que primer es construïen els blocs de pisos, que s'ocupaven ràpidament, i després s'oblidaven dels equipaments, perquè no els eren rendibles. O no en posaven, si ningú es queixava, o no tenien pressa per posar-los i el procés s'anava eternitzant".

En aquest context, la població de la zona era gent de classe social baixa, amb pocs recursos econòmics, treballadors de fàbriques i els de millor estatus, comerciants, sense estudis i alguns analfabets, i vivien en habitatges de molt

baixa qualitat, en ocasions en vivendes-barraques, el que s'ha conegut com a "barraquisme vertical".

Amb l'arribada de la democràcia, però, es van fer realitat molts dels equipaments que no s'havien construït durant els anys 60 i 70, amb escoles, ambulatoris, zones esportives, zones verdes i transport públic, però tot això, remarca, es va aconseguir gràcies a la lluita veïnal, que ja va començar durant el franquisme, i que és un dels segells distintius dels barris de Nou Barris. I és que segons l'historiador, la gran majoria dels equipaments dels que disposen els barris són realitat gràcies als veïns. "Si no hagués estat per les fortes lluites veïnals, moltes coses no s'haurien fet, l'administració no hauria mogut un dit, s'haurien estalviat moltes coses, perquè per ells era més còmode. Deien, que cal una escola? Doncs si els veïns no es queixen no passa res. Ells no decideixen per voluntat pròpia fer una escola pel bé d'aquesta gent".

El moviment veïnal ja tenia el seu pes a la zona als anys 30, amb cooperatives obreres, partits polítics, sindicats i agrupacions obreristes que conformaven els típics moviments característics de la Segona República. Ja durant el franquisme, als anys 40 i 50 també n'hi havia, sobretot degut que a un sector de l'església de Nou Barris no era franquista, i funcionava d'intermediari entre els veïns i les autoritats, però amb poca força. No va ser fins anys 60, però, que es va donar l'eclosió del moviment veïnal, coincidint amb el boom especulatiu. "En aquell moment els veïns van començar a agafar consciència de lluita i a rebel·lar-se contra el franquisme, començant per la difusió de butlletins veïnals clandestins, i de fet la gran explosió de les lluites veïnals al districte va ser el 1970 amb la fundació de l'Associació de Veïns de Nou Barris, que va sorgir com a reacció al Pla Parcial Torre Baró-Trinitat Nova-Vallbona, que el que preveia era construir grans blocs d'habitatges com els de Ciutat Meridiana per tota la muntanya i fins Trinitat Nova, expulsant a la gent que vivia a la muntanya o en les cases de construcció pròpia", explica Fernàndez, i que posteriorment donaria nom a la zona quan es va dividir Barcelona, el 1984, en districtes.

L'associació de Veïns de Nou Barris agrupava nou barriades del nord de Sant Andreu: Trinitat Vella, Trinitat Nova, la Guineueta, Verdum, Roquetes, Prosperitat, Torre Baró, Vallbona i Ciutat Meridiana. Els barris es van unir i organitzant assemblees, manifestacions i accions per reivindicar equipaments i més. D'entre les lluites significatives d'aquella època destaca el segrest d'autobusos de la línia 11, per reclamar que arribessin a Roquetes, el 1974, però sobretot el desmantellament de la planta asfàltica que es convertiria tres anys després en l'Ateneu Popular de Nou Barris, del qual aquest 2017 se'n celebra el seu 40è aniversari. Aquest, diu Fernàndez, va ser l'esdeveniment històric que va simbolitzar definitivament la fi del franquisme a Barcelona, perquè tot i que ja feia dos anys de la mort de Franco, "la filosofia i l'esperit del franquisme encara eren vigents durant la transició", i va simbolitzar "el triomf veïnal sobre l'autoritarisme polític, el triomf popular sobre l'institucional, el pas de la dictadura a la democràcia". A més, explica, va ser molt influent, el fet precedent amb més

repercussió de la ciutat, i no només a Barcelona sinó també a altres localitats, de manera que va funcionar de motor perquè altres entitats i associacions veïnals es mobilitzessin per reclamar els seus drets. A dia d'avui, afirma, continua sent el patrimoni immaterial més important del districte.

Respecte a Trinitat Nova, concretament, destaca que probablement és un dels barris, juntament amb Verdum i Roquetes, amb un moviment veïnal històric més fort, degut a que era un dels barris que presentava més problemes, amb la mala qualitat dels blocs, els problemes de comunicació, urbanístics i d'equipaments, els quals creaven una gran conscienciació de lluita entre els veïns. Prova de que el barri estava molt malament, explica Fernández, és que les úniques vivendes que han sobreviscut a les que es van construir als inicis del barri han estat els blocs pantalla que donen a l'Avinguda Meridiana, que són de millor qualitat que la resta, els blocs de l'Obra Sindical de la Llar que ja van ser rehabilitats als anys 90, i alguna casa d'estil modernista prop de la Torre de l'Aigua d'abans de la guerra. La resta han anat sent enderrocades, degut als problemes d'aluminosi i carbonatosi que s'han donat en gairebé totes les vivendes que es van construir aleshores i que han marcat la història del barri, per haver-se detectat fa més de vint anys i tenir, encara, gent que ha de ser real·lotjada i pisos per enderrocar. Avui, però, continua Fernández des de la seva oficina, el barri de Trinitat Nova és "un barri que va ser gairebé reconstruït del tot, respecte a altres barris", i que "va passar de ser un dels barris més degradats, dels més pobres, a haver millorat molt la seva qualitat de vida".

Tot i que remarca que es tracta d'una opinió purament personal, Fernández creu que l'Ajuntament sempre ha actuat per afavorir els barris de Barcelona en millors condicions, en detriment dels de la perifèria i en pitjors condicions econòmiques, com els de Nou Barris. "Qualsevol alcaldia sempre ha afavorit les classes socials altes més que les populars, també perquè les classes altes són un lobby molt poderós", lamenta, però afegeix: "la qual cosa no vol dir que l'Ajuntament no hagi fet moltes coses per Nou Barris, clar que n'ha fet. Si comparem la situació dels anys 60 amb la d'ara hi ha hagut una millora notabilíssima, però tot i el que es va fer a partir dels anys 80, les deficiències eren tantes que encara ara, tot i les millores, continuen arrossegant-se problemes de fa 50 i 60 anys".

Entre les reivindicacions més destacades dutes a terme pels veïns de Trinitat Nova s'hi troben, a part de l'ocupació de la planta asfàltica, els enfrontaments amb la policia el 1970 per aconseguir la supressió del pas de vianants entre les dues Trinitats i construir-hi en el seu lloc una passarel·la; la primera Olimpíada Popular, el 1973, per reclamar espais esportius a Trinitat Nova i Verdum; i l'ocupació de l'Ajuntament, el mateix any, per evitar l'aprovació del Pla Parcial Torre Baró-Trinitat i la lluita el 1975 per aconseguir aigua corrent als pisos.

Destaca el paper de les dones en aquest moment veïnal, dient que Nou Barris sempre ha estat en aquest sentit, un exemple d'igualtat entre homes i dones, a diferències d'altres barris. I tot i que considera que tant homes com

dones van tenir la mateixa importància, destaca la presència de moltes mestresses de casa quan els marits treballaven, i menciona el nom d'algunes de les icones líders del moviment veïnal sorgides en aquest barri, com Mari Àngels Rivas, que va morir el 1996, i que vivia a Canyelles, i Maruja Ruiz, que encara viu a Prosperitat.

Una de les dones clau del moviment veïnal a Trinitat Nova va ser Matilde Climent, l'assistent social guardonada el 2013 amb la Medalla d'Honor de Barcelona per la seva tasca social i per haver sigut la impulsora del Banc d'Aliments de Gràcia Nord i que va estar durant deu anys a Trinitat Nova per convertir el que havia sigut un barri suburbial a tenir cobertes les necessitats més bàsiques. Ella mateixa explicaria a la xerrada "Un Flaix de l'evolució històrica a Trinitat Nova 1967-1980, experiència de treball social comunitari al barri", el nombre del 2015 al centre cívic Pati Llimona: "en aquell moment les assistents socials no comptàvem gaire i així podíem anar fent allò que crèiem: ajudar a la població i resoldre problemes", explica, i afirmava que el seu treball va ser silenciats durant l'època franquista però també després, en democràcia. I això va passar perquè sempre s'havia mostrat neutral, havia rebut suport tant de la dreta com de l'esquerra, però cap partit polític s'havia pogut apropiat de la seva tasca.

El 1967 es va treure les oposicions per treballar en Centres Socials i la van enviar a Trinitat Nova, al centre creat pels propis veïns del barri. En aquell moment el barri tenia els carrers sense asfaltar i plens de rates, sense clavegueram i sense contenidors, amb poc enllumenat, i els arbres sense podar, que causaven la proliferació d'erugues. Tampoc no hi havia cap mercat, centre per a gent gran o llar d'infants, i per anar a un ambulatori s'havia d'anar a Fabra i Puig i no hi arribaven els autobusos.

Després d'haver organitzat, en primer moment, activitats estiuenques pels nens del barri, va convocar a les mares per crear una llista de necessitats del barri, després van començar a reunir-se cada setmana. Amb ella al front, es va fer un diagnòstic de les carències bàsiques del barri i van prioritzar, al principi, el mercat, el qual va ser el primer de la ciutat amb servei de guarderia i aparcament inclòs, i col·locar contenidors d'escombraries, els quals es van aconseguir i van ser, juntament amb els del barri de la Guineueta, els primers de Barcelona.

Posteriorment també es va aconseguir que s'allargués el recorregut dels busos 50 i 51, des de Via Júlia, perquè poguessin arribar a Trinitat Nova, remodelant alguns carrers perquè hi poguessin passar, la il·luminació dels carrers i la creació d'una residència d'avis, entre d'altres.

Ella diria del seu mètode: "quan treballes amb les persones tot partint de les necessitats sentides per la gent, hi participen. Jo mai deia feu això, sinó, quin problema teniu?" I així ho va fer, la majoria de les que hi participaven eren dones. Ella tenia un perfil discret i així, amb la participació de dones aquestes se sentien protagonistes. Mentre els homes treballaven i durant el franquisme estaven centrats en una lluita més política, elles van protagonitzar la part més social, en un moment en què el seu rol tradicional de mare i mestressa de casa va fer-les

empoderar-se i prendre la batuta del moviment i de les reivindicacions i les lluites. Així, alhora que els feia sentir realitzades milloraven la comunitat per tots els veïns, i la posició familiar guanyava equilibri.

A més, també realitzaven altres activitats. Ella explicava: “Treballàvem els problemes i, alhora, feien cursets des del Centre Social de la Trinitat, que s’havia fet amb les aportacions dels veïns. Cadascuna ensenyava allò que sabia, de forma gratuïta. Aquesta forma de fer era un intercanvi de serveis i de reafirmació i creixement personal”, declarava a la conferència. Feien cursos des de cuina, costura o socorrisme.

4.2. L'Associacionisme a Trinitat Nova

4.2.1. La Taula Oberta

En el context de l’augment accelerat de desigualtats a la ciutat, els darrers anys semblava que al barri hi havia hagut un buit en quant a l’acció del moviment, segurament degut a una desmotivació a nivell general entre els veïns, tenint en compte el context de crisi i de reducció de despesa social tant a nivell d’Ajuntament com estatal, i a l’empitjorament de les condicions de vida de la població, i també perquè el moviment no va tenir un relleu generacional perquè els fills dels que hi havien participat ja no viuen al barri i actualment, la gent que hi queda és massa gran. Aquesta és, almenys, la versió d’Antonio Trenas, el president de Taula Oberta, una plataforma ciutadana que va néixer el juliol de 2015 precisament d’aquest buit, amb la intenció “d’agrupar entitats i veïns per fer més pressió davant les administracions”, i que es defineix com a “grup de veïns, veïnes i entitats que, mitjançant la cultura, la gestió comunitària i la cohesió social pretén eradicar les desigualtats, la injustícia i la pobresa”.

—Fins ara cada entitat lluitava pel seu compte contra el govern municipal, i d’aquesta manera vam intentar aglutinar aquests esforços per fer un front comú—explica l’Antonio, orgullós de l’èxit de la iniciativa, ja que diu que al principi molt poca gent assistia a les reunions, unes 4 o 5 persones, però ràpidament l’assistència va multiplicar-se per deu. Llavors van veure que no estaven sols, que hi havia altra gent que sentia la necessitat de seguir actuant, que també pensava que no podien seguir així i que s’havia de tirar endavant com fos.

Aquest ressorgiment del moviment veïnal no només es va donar a nivell de Trinitat Nova sinó al conjunt de Nou Barris. Un moment clau va ser el 2014, quan més de cent entitats del districte van iniciar la campanya “Nou Barris Cabrejada diu prou!”, que va cristal·litzar en l’informe publicat el novembre del 2014 amb el títol de *No és pobresa, és injustícia*. En aquest es denunciava que el districte es trobava en una “situació d’emergència social”, perquè, explicaven, “a Nou Barris s’ha instal·lat la pobresa de manera estructural, mentre les administracions miren cap a una altra banda”.

Denunciaven, a través de dades recollides per les mateixes entitats que ho mostraven, el creixement exponencial de les desigualtats en un context en què, de manera paral·lela, s'estaven donant "retallades brutals en serveis públics i drets socials, sumades a la falta d'inversió als barris", uns elements que, les associacions membres de la campanya, agreujaven la situació de la qual, a més, se'n culpava a la població, a qui se la deixava sola, als que se'ls considerava "ciutadans de segona" i que eren "víctimes d'un sistema polític i econòmic injust".

Criticant la falta d'una "diagnosi seriosa i un pla d'actuació global", els veïns reclamaven a les administracions polítiques contundents i estructurals contra la desigualtat per actuar a l'arrel de les causes de la pobresa. "Tenim drets i no volem caritat", conclouïen a la presentació del document, per demanar la substitució de "les polítiques assistencialistes per unes altres basades en la justícia social i redistributives", que incloguessin "un debat amb el teixit social i el veïnat".

Dos anys després d'aquells esdeveniments, en una taula al centre del bar de l'Ateneu Popular de Nou Barris, l'Antonio ve acompanyat d'una dona també membre de la Taula Oberta que no vol donar a conèixer el seu nom real, serà la Berta (nom suposat). Davant la dada de que Trinitat Nova és un dels barris més pobres de Barcelona, denominació que (la qual o) causa total acord o total desacord, però mai deixa indiferent als veïns del barri, la Berta pertany clarament al segon cas. Diu que no hi ha pobresa i deixa anar:

—No m'agrada això de pobresa. Canvia-ho.

Al cap d'uns segons ho justifica.

—En aquest barri, en general, des que es va començar a construir, la majoria de la gent son immigrants o d'altres barris com el Somorrostro, però la majoria immigrants, potser un 80%. Gent treballadora que venia a buscar-se la vida, que a la seva terra estaven passant gana i aquí tenien més opcions de trobar feina. Sí que eren pobres, però dignes, i lluitadors. Això de la pobresa no m'agrada.

—Però com que avui en dia ho diuen les estadístiques... —l'Antonio reacciona.

—La pobresa per mi és algú que no troba feina i que passa gana... —continua la Berta.

—Sí, però es que això és el que passa aquí. El que passa és que normalment la gent en situació de pobresa no va més enllà de la porta de les seves cases. Hi ha molta gent que no és capaç de dir "ei, estem en aquesta situació."

Els dos membres de la Taula Oberta es queixen de la imatge que es dona del barri a l'exterior, sobretot des dels mitjans de comunicació, perquè diuen que amb el tractament que se'n fa hi ha el perill d'estigmatitzar-lo. Quan va sortir la notícia que Trinitat Nova era el barri més pobre de Barcelona, diuen, va ser un desastre, perquè només mostraven la misèria.

—Fets com aquests baixen l'autoestima de la gent del barri —Es queixa la Berta.

—Això és important perquè el que necessitem és que la gent vegi imatges de la zona nova, dels jardins, dels carrers...—Afegeix l'Antonio.

La Berta acaba admetent, al cap d'una estona, que hi ha pobresa, però que els que la pateixen no són la majoria, el que passa que aquests són els únics que es mostren. De totes maneres, remarca que al barri hi ha gent amb molta cultura, amb carreres, i molt lluitadora, sobretot, de sempre.

—Aquí la gent es rentava en banys públics, vàters comunitaris, no hi havia aigua corrent i l'aigua estava en dipòsits. Aquella era una situació difícil i tot i així la gent treballava braç a braç. Tots els veïns érem una pinya. I això que totes les famílies eren de 5, 6, 7 o 8 fills, i vivíem en pisos de 40 metres quadrats—explica. I l'Antonio ho corrobora:

—Jo vaig passar molts anys dormint al menjador perquè amb les meves germanes no hi cabíem.

—Nosaltres érem onze en un pis així, més la família del poble que venia a buscar-se la vida. Però a pesar d'això, jo recordo la meva infància estant molt units, tant a nivell familiar com a nivell de barri, en general. Per a mi això no és pobresa, és riquesa —opina, contundent, ella.

Segons la Berta l'ànima de Nou Barris ha estat sempre aquesta gent lluitadora. Remarca que tot el que ha aconseguit el barri ha sigut a base de reivindicar i lluitar.

—Ni un govern ni un polític ens ha ofert res a canvi de res. Directament, mai ens han ofert res. Mai ens ha vingut un ajuntament i ens ha dit "ei, anem a fer això" —continua ella—. Per qualsevol merda hem hagut de sortir al carrer. El Mercat de la Trinitat, les llars d'infants, la residència... I les vegades que vam haver de sortir a tallar el cinturó perquè ens donessin l'ambulatori.

La Taula Oberta està formada actualment per diferents grups o comissions. Estan ficats en el projecte per cobrir la Ronda de Dalt, participen a Som Meridiana i organitzen nombrosos esdeveniments culturals, però la seva tasca està sobretot centrada en l'aplicació del Pla de Barris. Actualment tenen una agenda molt atapeïda, amb reunions gairebé cada dia, i de moment es reuneixen a la Torre de l'Aigua, a l'espera que acabi la construcció del casal del barri, el qual reivindiquen des de fa tant temps, i que consideren que és imprescindible perquè permetrà que hi hagi un espai al barri pels veïns de totes les edats, perquè puguin reunir-se i fer activitats. Serà de gestió comunitària i creuen que es convertirà en el motor del barri.

Segons l'Antonio al barri no hi falta res, només calen moltes millores que en altres barris ja s'han donat, però que el seu s'ha quedat una mica enrere. A nivell de comerç, es queixen que hi ha pocs locals comercials i perquè, excepte el Carrer de les Chafarinas, on hi ha el mercat i fan el mercadet, no hi ha res. "Fa falta el carrer que hi ha en qualsevol barri, amb locals comercials a ambdós costats, que donin una vida singular al barri", diu.

I la Berta, a nivell d'urbanisme, es queixa que els falta un poliesportiu i que tot i que han construït noves vivendes, la construcció i els materials utilitzats, han estat defectuosos. També de que, per exemple, tinguin l'escola d'art segona

d'Espanya, l'Escola Superior de Conservació i Restauració de Béns Culturals, a la que molta gent no pot accedir, ja que és molt selectiva, o una macro comissaria per tot el districte, quan falten moltes altres coses més necessàries, com una bona escola o un casal de barri, i suggereix fins i tot que ha hagut corrupció en algunes operacions realitzades:

—Aquí es va fer un projecte en el qual es van gastar moltíssims diners i llavors no van ni posar un arbre. I el mateix passa amb la Casa de l'Aigua, que ha rebut 4 o 5 subvencions del Fons Econòmic Europeu i ara s'ha acabat. Què ha passat amb la resta de diners?

També es queixen que a vegades els han dit que com que als barris del costat, com Roquetes i la Trinitat Vella, ja tenen serveis, com una biblioteca o un poliesportiu, que estan a prop, que els poden ampliar perquè els utilitzin ells també. “Llavors què?”, es pregunta la Berta, indignada, “per fer qualsevol activitat he d'agafar l'autobús? Per la gent jove no és cap problema, però per la gent gran...”. I és que un dels grans problemes del barri, argumenten, ha sigut que rarament han construït quelcom exclusivament per a la població que hi habita. La Torre de l'Aigua, que sempre s'havia reivindicat des del barri, ha acabat oberta a tota Barcelona.

Tot i el to dur en què s'expressa la Berta, però, es mostra esperançada amb el que ve:

—Una cosa et diré, jo mai a la vida he estat organitzada políticament, excepte de molt joveneta, i no ho estaré, però considero que de dos anys a avui el tracte amb l'Ajuntament ha canviat el cent per cent. Jo considero avui, i potser demà em cago en la puta que els va parir a tots, que avui hi ha un ambient de voler participar, de voler col·laborar i estar amb els veïns. La majoria de barris necessita un contacte directe amb els veïns, necessita les vivències, perquè si desconeixen el problema com podran defensar-lo?

L'Antonio creu que han tingut molta sort perquè els polítics d'ara són de la zona. Diu que l'antiga regidora de Nou Barris era de Pedralbes o de Sarrià i en canvi la d'ara, és de Sant Andreu.

—Els també han sortit d'entitats veïnals, han estat sempre en la lluita veïnal i com jo sempre dic, són una mica els hereus del 15M. Van saltar a la palestra i ara tenen més coneixements del medi. Com que ells han hagut de trucar a la porta del polític i normalment els han rebut malament, són diferents. Per exemple, he parlat amb alguns, i moltes vegades també diuen, anem a fer això, però després l'Ajuntament té un organigrama que no els ho permet. O sigui, són presos de la seva pròpia ordenança.

4.2.2. L'Associació de veïns

La Carmen Martínez va néixer al barri. Porta treballant al Pla Comunitari des del 2009, és membre de la Taula Oberta i actualment és coordinadora d'activitats i per gent gran a l'Associació de Veïns de Trinitat Nova, entre les quals

s'hi troben tallers de costura, de pintura, de relaxació i de medicina natural, entre d'altres, i en les que hi participen, en la seva gran majoria, dones.

Les crítiques de les dones de l'Associació de Veïns respecte la situació actual del barri són gairebé semblants, es poden resumir en que falta comerç, habitatge i infraestructura. Trinitat Nova és sovint definit pels seus veïns com a barri dormitori, i una de les raons que porten a aquesta definició és la seva falta d'equipaments. Els pocs que hi ha estan concentrats a la zona del carrer de les Chafarinas, on hi ha el CAP i el mercat, i a prop del local de l'Associació de Veïns, el Casal de Gent Gran, l'escola Sant Jordi, l'Institut Roger de Flor i dues llars d'infants. Les demandes generals, però, es cristal·litzen en petites demandes més concretes.

Al taller de pintura hi ha l'Alma, una dona d'uns seixanta anys que diu que ja no viu a Trinitat Nova, però que hi va per fer tallers a l'Associació de Veïns, i tres dones més que li donen la raó quan parla. Ella serveix de portaveu:

—Aquí falten moltes coses, i l'Ajuntament sembla que no ho sàpiga. Però ho hem dit moltes vegades, volem instal·lacions adequades. Aquí hi ha senyores que han deixat de venir perquè no podien pujar les escales, aquesta senyora té una invalidesa —diu senyalant una dona que, dos metres més enllà, està concentrada en la seva tasca—, només treballa amb una mà, i té dificultats per pujar, només hi ha una barana. Vam demanar fer servir l'Espai Benjamí —un edifici abandonat, desaprofitat, on hi havia hagut una escola de bressol—, que l'adeqüessin fins que no fessin el casal nou, i la consellera de llavors, fa tres anys, va dir que no podia ser. Aquí estem.

La Pilar Cirujeda, que es fa dir Pili, forma part, també, de la Taula Oberta i de l'Associació de Veïns, on coordina el grup *Pinzellada de dona*. Aquest grup va néixer al barri de la Prosperitat, on ella vivia abans, i s'hi realitzaven tallers d'acollida, sobretot, per dones emigrants. Es feia acompanyament i normalització lingüística, per ensenyar a les dones nou arribades a moure's pel barri, a anar al metge o a comprar, tot de manera voluntària. El 2008, però, el grup es va fusionar amb el grup de dones que hi havia a l'Associació de Veïns de Trinitat Nova, i tot i que va agafar el nom de *Pinzellada de dona*, la Pili explica que ja no fan activitats d'acollida, perquè diu que no hi ha gaires dones emigrants, i que per les classes d'idioma ara ja hi ha centres a Roquetes, com el Freire de Via Favència, i la gent va allà. Ara, diu, es consideren més un grup d'amigues. Són unes 13 i queden per mirar pel·lícules, fer debats o sortides.

La Pili fa uns vint anys que viu a Trinitat Nova. Abans vivia a Prosperitat, on es va criar, però el seu fill va morir i va voler canviar de barri per estar a prop de la seva germana, que vivia a Trinitat Nova. El 2011 es va quedar sense feina i com que la seva mare estava malalta, va dedicar-se a cuidar-la. Diu que li han tret l'ajuda d'atur perquè el seu marit està treballant, i que no té l'ajuda dels 55 anys, però que està bé fent això, i que a vegades també cuida la seva neboda de 18 mesos, quan la necessiten.

—Vaig decidir no buscar feina, o sigui, dedicar-me més a ajudar. Em sento satisfeta, satisfeta de poder fer aquesta feina perquè jo he estat treballant des dels 14 anys —explica.

La Pili recorda que quan era petita dormia amb els seus pares i els seus quatre germans en una habitació tots junts, a casa els seus avis. Llavors quan ella tenia 7 anys es van mudar a Prosperitat, i que tenir una habitació per ella sola li semblava tot un luxe. Als 13 anys ja va començar a treballar els caps de setmana, i des de llavors la major part de la seva trajectòria laboral la va dur a terme al servei de fotocopies de diverses universitats, fins que va quedar-se a l'atur. Un cop a Trinitat Nova, però, la Carmen Martínez va proposar la Pili per la Junta de veïns. Va estar-hi un any i mig però va deixar-ho:

—La gent pensava que t'emportaves alguna cosa. Llavors vaig renunciar. Prefereixo que si he d'ajudar a la gent, l'ajudo, però no vull protagonisme.

La Carmen centra les carències del barri en la remodelació que va començar el 1999 i que ha sigut tant lenta. Fins aquella data no havien fet res, i encara que hi hagi hagut la remodelació, amb aquesta no s'ha contemplat la construcció de més pisos perquè la gent hi pogués viure.

—Hi ha un 25% de pisos de més pels fills de la gent del barri, però aquesta remodelació porta 20 anys. Com hem de créixer? La remodelació ha evitat que la gent es mogués. Potser hauria vingut gent jove a comprar pisos, però que ha passat? Com que no es podien vendre, el barri s'ha enquistat.

I compara la situació amb la Trinitat Vella, on sí que hi havia pisos a la venda i com que, a més, eren barats, molta gent els ha comprat. A més, aquests espais tampoc s'han destinat a comerços. La planta baixa no té locals, en comptes, molts tenen pàrquings. Però explica que amb el Pla de Barris hi ha la intenció de fomentar la creació de nous negocis: que es pretén posar la primera oficina de Barcelona Activa per oferir formació i assessorament a gent aturada i per fomentar a través d'ajudes que obrin el seu negoci al barri. Tot i que critiquen, no hi ha cap intenció específica de creació de comerços.

Per una banda, la Pilar Cirujeda i la Carmen Martínez tenen esperança, però també es mostren reticents. La Pilar diu que els veïns han d'estar pendents que se'ls doni el que de veritat volen, el que de veritat els interessa. Perquè a vegades diuen a les administracions el que volen, i llavors, diu, fan el que els sembla. Posa l'exemple de la zona de les feixes, al costat del Parc de Collserola, on hi havia hagut un camp de futbol. Ara es preveu posar un camp de bàsquet i horts, i es queixen que el que realment volen és un poliesportiu.

—Ens volen posar una pista i quatre horts. Doncs no. Nosaltres el que volem és posar coses que cridin a la gent, i no només a la del barri —declara la Pili—. Que com que nosaltres anem a altres barris per accedir a serveis que no tenim, com la biblioteca, que n'hi ha una a Trinitat Vella i una a Via Favència, i ja no la demanem, volem que el nostre barri valgui la pena. Si posem un poliesportiu serà atractiu, atraurà sobretot als xavals, a la joventut.

I remarca, que tampoc els ho demanen a l'administració ara, perquè són conscients que no hi ha prou pressupost, que ja s'està fent el casal. Però que almenys deixin l'espai per construir-lo en un futur, perquè si es posa una pista de bàsquet, ja no es farà.

4.2.3. L'Associació de Comerç

La falta de comerç és una de les crítiques centrals que fan els veïns i les entitats del barri. Com hem vist, l'ús comercial que es fa al barri de la seva superfície cadastral (20%) és inferior al de Nou Barris (36,5%), una dada que s'ha de situar en el context de que el comerç és la principal activitat econòmica del districte.

Però aquest problema no ve de nou, perquè de fet s'origina en la mateixa planificació del barri. La diagnosi que es va fer al Pla Comunitari de Trinitat Nova del 1977 podria ser perfectament aplicable a l'actualitat. S'explica a l'informe que se li va dedicar: "la topografia, la ubicació dels edificis en forma de polígon, tancats en si mateixos, sense cap tipus de trama viària que permeti eixos centrals de passeig i activitat comercial, la falta de connexió d'aquesta trama amb la part central de Nou Barris: Via Júlia, carrer Palamós, Rio de Janeiro, impedeix que arribi l'influx positiu del desenvolupament comercial a aquestes zones tan pròsperes i al mateix temps tan llunyanes".

La Marta Herrera col·labora amb l'Associació del Comerç i les Empreses de Trinitat Nova en tasques de dinamització comercial, difusió i comunicació. Ella s'encarrega d'acompanyar als comerciants amb els tràmits burocràtics perquè, diu que el tipus de comerç del barri és petit i la majoria de comerciants estan sols, no tenen temps i necessiten ajuda.

L'Associació del Comerç i les Empreses de Trinitat Nova es defineix com "una entitat que treballa per al desenvolupament econòmic del barri i alhora, per a la seva millora com espai de convivència i creixement dels seus veïns". Nascuda el 2014, l'Associació està presidida per la Isabel Chumillas, amb qui la Marta i un altre company organitzen iniciatives per millorar la competitivitat i la promoció del comerç de Trinitat Nova en el conjunt de Barcelona, assessoren els comerciants i funcionen també d'interlocutors amb l'administració.

Hi ha 31 comerços associats a l'entitat, que representen aproximadament el 60% del comerç del barri. La majoria són les parades del mercat, d'alimentació, però del qual també en forma part una petita botiga *outlet* de roba i una papereria. La resta són bars i cafeteries (5), perruqueries (3), farmàcies (2) i forns (3), majoritàriament. Llavors també té lloc, davant el mercat, cada dimecres, el mercadot. Llavors hi ha els comerços que no estan associats.

És dimecres, hi ha mercadot al carrer Chafarinas i molt ambient al carrer. No sembla el barris, els dimecres, comenta la Marta asseguda fora, al bar de la cantonada, des d'on es té bona visió del moviment del carrer principal del barri,

mentre espera que arribi la Isabel, de la seva clínica, que està al mateix carrer, a pocs metres.

La Marta va arribar a Trinitat Nova de casualitat. Va néixer a Jaén, va estudiar periodisme, i a Andalusia va estar uns anys treballant a un diari provincial i després en una agència de comunicació fins que va arribar a Barcelona, on va col·laborar amb un programa de dinamització comercial de Barcelona Activa, i la van enviar a Trinitat Nova. Ara viu a Horta-Guinardó. Ara, explica, la seva tasca a l'Associació consisteix simplement en "espavilar el barri", no perquè gent de fora vingui a comprar-hi, sinó perquè els del barri no se'n vagin a fora, que ja trobin tot el que necessiten aquí.

La Marta resumeix la mala situació en què es troba el comerç al barri: "El que passa aquí també passa a altres barris, i és que s'ajunten moltes coses: que el comerç que hi ha és molt petit i que cada vegada hi ha més centres comercials a la ciutat, que no estan tan lluny com abans, i que són més atractius per la gent". "Llavors també està canviant el tipus de consum, ara, amb internet", explica, referint-se a que cada vegada la gent compra més online, i "llavors també hi ha gent de fora al barri, amb una altra cultura i amb uns altres costums, i segurament el comerciant s'ha d'adaptar a això, però ara està en transició", reflexiona. "El que passa aquí és que el comerç és molt tradicional i li costa molt invertir per canviar una mica, perquè es requereix molta inversió i molts no poden fer-ho", lamenta, però tot i així destaca que, tot i la crisi, té mèrit que el mercat d'un barri amb tan poca població com el de Trinitat Nova hagi mantingut la majoria de les parades i que, fins i tot, se n'hagin obert de noves.

Arriba la Isabel, que surt de treballar de la seva clínica de podologia. Ella va néixer a Trinitat Nova però viu a Cerdanyola des que es va casar, amb la seva parella i les seves dues filles, tot i que els seus pares i els seu germà continuen vivint al barri.

Segons la Isabel, el problema del barri no és en sí que no hi hagi activitat comercial, sinó que no hi ha activitat de cap mena. Com que és un barri dormitori la gent només hi ve a dormir, no hi fa vida, diu. Ella mateixa n'és un exemple: —Jo vaig néixer al barri, al carrer de Palamós. Però vaig estudiar fora, als Salesians d'Horta. Com deia, ets d'aquí, però els pares t'envien a prendre per sac. Jo al barri només hi venia a dormir, perquè totes les activitats extraescolars, que feia bàsquet, les feia fora. Els caps de setmana potser sí que venia i tenia uns amics del barri, però tothom estudiava fora., la meva parella, que vivia al bloc del costat, anava a l'escola a Vall d'Hebron. Llavors vaig estudiar la carrera, a Manresa, i quan em vaig emparellar ja vaig anar a Cerdanyola, i ara visc allà. Però aquí vaig obrir la clínica el 2006.

Segurament el cas de la Isabel és excepcional, que un cop ja era fora tornés al barri per obrir el seu negoci. Explica els motius que la van portar a fer-ho:

—Perquè el barri no tenia de res, i era el meu barri, de tota la vida. Conec a molta gent i vaig dir mira, provaré. Vaig començar amb un local molt petit i al final em

vaig canviar i em vaig posar aquí. Tanmateix, reconeix que la decisió va ser arriscada.

—Me la vaig jugar, perquè no funcionava res al barri i vaig dir Déu meu, em posaré jo ara aquí, tan xula... però mira, va funcionar. Com que hi ha tanta gent gran al barri, i per podologia havien d'anar-se'n fins a Sant Andreu o Via Júlia...

Ara, a anys vista, la Isabel reconeix que hi ha hagut canvis al barri a nivell d'urbanisme, però que la gent segueix sent la mateixa, que els que s'han quedat són "els de tota la vida". I tot i que admet que segurament sí que hi ha pobresa, en referència a les dades, opina que també hi deu haver molta economia submergida, perquè sinó segurament la gent estaria pidolant al carrer.

Comenten que la crisi no s'ha notat gaire al barri perquè la situació ja venia d'abans. A la pregunta de què faltaria diuen que tantes coses... sabateries, botigues de roba, ferreteries... L'error d'ara, diu la Isabel, és que amb la remodelació del barri tampoc s'ha previst la dinamització comercial. Que els edificis nous estan construïts en una distribució on no s'ha previst una zona comercial, i que encara que hi hagi alguns locals als edificis, l'estructura, amb patis interiors, amagats, no són adequats per posar-hi botigues. "Ja sabent que hi havia un problema comercial al barri, perquè tot són edificis de fa cinquanta anys, que es van fer pensant que la gent havia de venir a viure-hi i no en el comerç, no van fer locals. I ara a la zona nova, que en podrien haver fet, tampoc han pensat a fer una zona comercial".

Tot i així, la Isabel no valora malament l'atenció de l'Ajuntament al barri. "Fan el que poden", defensa, i de fet comenta que des de l'Ajuntament s'està fent una aposta molt forta per fomentar el petit comerç. Mostra la seva opinió de forma contundent:

—Tothom pensa que l'Ajuntament ho ha de fer tot, i l'Ajuntament està per ajudar. O sigui, si tu no fas res, no vindran a regalar-te res. Si tu comences i l'Ajuntament se n'adona et pot ajudar amb el projecte, però tu has de fer alguna cosa— I la Marta hi està d'acord:

—Ho diem moltes vegades. Aquí hi ha molta reivindicació però no hi ha un esperit associatiu d'ajuntar-se, de tenir iniciativa. O sigui, tu pots reivindicar però també has de donar, no només demanar i demanar.

—No per ser pobre t'han de regalar coses, te les has de guanyar —exclama la Isabel—. I aquí hi ha una mica aquest pensament: com que som pobres... doncs no! És que s'ha de lluitar pel que tens. No lluitaran els altres, als qui ni els va ni els ve...

La Isabel explica que el Pla de Barris té prevista una proposta comercial, però que encara la desconeixen. Ara per ara, estan centrats en educació, senyala, la qual considera el pilar més important per aconseguir aquesta activació del barri.

En quant, els comerciants associats, remarquen, són espanyols menys una dona sud-americana, que ha obert recentment un forn, que diuen que és la primera estrangera que ha decidit associar-se, l'excepció. La resta, xinesos,

paquistanesos, russos, diuen, no els han aconseguit convèncer. En quant a sexe, però, remarquen que són gairebé totes dones, i entre una franja d'edat de quaranta a cinquanta anys. I agafen d'exemple el mercat.

—En altres mercats no passa, que m'hi he fixat, però en aquest són la majoria dones —diu la Marta.

—Jo crec que és pel tipus de comerç, que és de serveis —opina la Isabel.

Però segons les estadístiques la majoria de la població del barri es dedica al sector de la indústria.

—Allà estaran els homes.

—Això és una mica masclista eh —es queixa la Isabel.

I realment només cal passejar-se pel mercat per veure com hi predominen les dones. De les aproximadament 35 parades, "només hi ha quatre homes en tot el mercat, la resta, tot dones!", exclama una d'elles, amb orgull. Però al mercadot de davant, fora al carrer, passa el contrari. La majoria de paradistes són homes, però en canvi, qui compra, són "100% dones", respon contundent un noi jove que ajuda en una parada.

Parlant del paper de la dona el barri, la Marta i la Isabel comenten que a part de les tasques de dinamització comercial, des de l'Associació de Comerç també duen a terme actuacions menys comercials, com l'organització de campanyes de conscienciació social, les quals, diuen, tenen un fort compromís amb la dona. Per exemple es va fer un cartell en contra de la violència de gènere, que els comerços del barri van penjar als seus locals. La Isabel explica una situació que es va donar.

—Una senyora em va venir a visitar l'altre dia i va veure el cartell i em va dir "què és això nena?" I li vaig dir "una campanya que estem fent i ella ai és que el meu marit va morir fa dos anys i no saps com ho vaig celebrar". I dic "senyora i vostè...?" I ella "jo callava, perquè depenia d'ell". I diu "mira ara m'he quedat amb la seva paga." I després em diu "si jo hagués treballat ho hagués tingut diferent". Em deia "si jo tingués ara trenta o quaranta anys menys m'aniria a menjar el món, nena." És un drama. I més amb la gent gran, que potser la dona no ha treballat en la seva vida perquè l'home la volia a casa, cuidant-se dels fills i demés, i clar, de què subsistiria ella? I el que és trist és que a la seva edat, als 80 anys, sigui conscient d'això, que s'adoni de la realitat. Que no ha pogut treballar i que l'han estat pegant fins l'últim dia. La pena és que se n'adoni perquè dirà "què he fet amb la meua vida?" I al final no saps si és millor que en siguin conscients o no.

I una altra situació que mostra també la situació de vulnerabilitat i subordinació en què es troben les dones:

—Avui he tingut dos pacients que em parlaven d'una veïna d'aquí que té un marit que la té... ell té una deficiència i no pot valer-se per ell sol, i la té allà i li diu que l'ha de tenir al seu costat. I ella vol posar-lo en un centre de dia i ell li diu que no, que d'això res, que a ell l'ha de cuidar ella. I tenen dues filles que li diuen a ella

que o posa el punt i final o no podran fer res, perquè clar, si la pròpia dona no ho talla, com l'ajudes, si ella no fa el pas endavant. Quan el faci i digui "escolta, jo no puc hipotecar la meva vida perquè tu no puguis", llavors sí. I això és el que passa. Si fos al revés ell ja l'hauria posat en un centre.

Pel dia de la dona, el 8 de març, van crear un díptic juntament amb l'Escola de Restauració on, remarquen, la majoria d'alumnes i professores són dones, però el director és un home, fet que es dona en la majoria d'escoles, lamenten.

—Jo recordo a la universitat, les facultats plenes de noies i després als mitjans de comunicació, tot homes —reflexiona la Marta—. Tinc amigues professores que em diuen "no et pots imaginar el masclisme que hi ha en els joves d'ara, que no hi era a la nostra època". Ara està tornant.

La Isabel li dona la raó, i diu que ella mateixa ho veu en la relació que té el seu germà menor amb una noia. Que el masclisme està a tot arreu, començant pels programes de televisió. En aquell moment una mare i una filla, que seuen a la taula del costat i que feia una estona que escoltaven, s'afegeixen a la conversa, per corroborar que és veritat, que el masclisme està guanyant terreny entre els joves.

—Però l'educació també està canviant molt —puntualitza la Isabel—, ara utilitzen tècniques que treballen *el bullying*, la violència de gènere...

I la noia de la taula diu que ella mateixa va patir *bullying* a l'institut Roger de Flor del barri, i que va haver-se de canviar de centre perquè des de l'escola no van fer res al respecte. La Isabel celebra, diu, per situacions com aquestes, que ara es comenci a remodelar l'educació al barri. Que es canviïn les coses per arreglar el que està fallant.

—Perquè al final l'educació és on sorgeix tot el demás. Amb el Pla de Barris estan fent l'educació primer perquè fa falta. Quan vaig veure que anaven a fer la reunió vaig dir, per fi! —i aplaudeix—. Clar, si tenen un projecte educatiu, la gent no portarà els nens fora del barri.

4.3. Les veïnes de Trinitat Nova

4.3.1. Les dones que van construir el barri

La Lola, l'Olimpia, la Mercè, la Dolors i la Maribel són cinc dones que formen part del Casal Platja d'Aro, un petit local situat al Carrer Platja d'Aro de Trinitat Nova. Actualment en formen part unes tretze, en total, que es troben per fer activitats variades, des de tallers de risoteràpia i de memòria, passant per jocs de taula o treballs manuals, els quals decoren les parets de la sala, atapeïdes de pintures, fotografies i collages, o simplement per xerrar. Xerren sense parar, riuen i fan molt rebombori. Diuen que temps enrere hi havia hagut algun home, però actualment són totes dones. "Serà que tenen por de venir", suggereix una, i totes riuen.

La majoria d'elles viuen al barri des que va començar a créixer, algunes van ser les primeres. També van participar en les reivindicacions veïnals per aconseguir el poc que, totes estan d'acord, els van donar. Però treuen importància a aquesta faceta. Avui expliquen la seva història: com van arribar a Trinitat Nova, com ha canviat el barri al llarg de tot aquest temps i també la situació de les dones. La Carmen Martínez, de l'Associació de veïns, les acompanya.

Des de Sant Andreu, a l'altra banda de la Meridiana, el 1962, l'any de les grans nevades, la Mercè, una dona prima, de caràcter agradable i actitud tranquil·la, va haver de mudar-se a Trinitat Nova. La neu va fer caure la teulada de les galeries de casa seva, i es van quedar sense llum. "Marxem o la neu ens matarà", va dir amb el seu marit, i la parella van arribar a Trinitat Nova amb el seu únic fill, que precisament es deia Andreu, i que llavors tenia 10 anys. Ara la Mercè és vídua i viu sola, com la resta de les seves companyes. Afirmar que té 90 anys, perquè va dir que quan arribés als 90 es plantaria, que d'aquí no passava, però una altra la interromp i confessa que en té 92.

La Mercè va treballar fent catifes durant 10 anys, quan era jove, però quan es va casar ho va deixar, com la majoria de les dones de la època, comenten entre totes. Ella diu que amb el sou del seu home, que era torner, i les hores extra que feia, ja feien. A més el seu avi tenia un camp, i podien anar tirant.

La Carmen menciona, però, que la Mercè va ser presidenta de la residència de Trinitat Nova en una època en que era estrany per les dones. Ella ho explica sense donar-li importància: li van proposar perquè la presidenta d'abans havia marxat i va acceptar, però amb la condició que només ho fos fins el Sant Joan d'aquell any.

—Em van dir tranquil·la, que per Sant Joan pots marxar —diu, ara sí, amb una mica d'orgull—. I va arribar Sant Joan i no em van deixar marxar! Vaig estar-hi quatre o cinc anys, fins que un dia vaig dir prou, s'ha acabat.

4.3.2. El rol tradicional de la dona

Nascuda a Granada, l'Olimpia va arribar a Barcelona amb setze anys. Va venir amb la seva germana més gran perquè a Andalusia no hi havia feina, però el que es va trobar en arribar no va animar-la.

—Ens vam trobar amb què si hagués tingut diners per tornar a Andalusia hauria agafat el tren i me n'hi hagués tornat —confessa, contundent.

Quan van arribar, les germanes van trobar-se amb una cosina germana que, enlloc d'acollir-les, volia deixar-les amb "els bojos de Sant Boi" i "les monges", a l'hospital psiquiàtric, es queixa. Però llavors uns amics del poble, que vivien a les barraques de la muntanyeta, a la Barceloneta, van acollir-les. Des d'aquella mateixa setmana l'Olimpia va començar a treballar a la fàbrica Nestlé,

primer amb un contracte de tres mesos, que li anaven renovant i, finalment, amb un contracte fixe.

Allà va conèixer un noi que era muntador de tubs, i amb divuit anys s'hi va casar. Quan amb vint van tenir un fill, les barraques de la Barceloneta van ser enderrocades, i van donar-los un pis a Trinitat Nova. Allà tindrien set fills més, però tot i l'extensa família, ella no va deixar de treballar, un fet que, reconeixen les altres unànimement, crida l'atenció per la època. Però és que ella era de les poques que podia fer-ho.

—Jo volia ajudar a casa, sempre m'ha agradat ajudar, i com que em trobava en la situació en què podia, doncs ho feia. Perquè va venir la meva mare del poble i es quedava amb els nens, i així jo podia seguir treballant.

I explica que els seus fills van estudiar fins a l'escola, però perquè van començar tots a treballar molt joves, sobre els 14 anys, perquè diu que sempre es sol·licitaven aprenents per a professions. Així, un és lampista, la noia, pelletera... però presumeix, orgullosa, que un dels seus néts té tres màsters, el fill de la pelletera. Ara l'Olimpia també viu sola, fa set mesos que està al pis nou que li van donar, perquè l'antic tenia carbonatosi.

A partir de la particularitat que presenta l'Olimpia, les dones inicien un debat sobre el rol de la dona en la família i en la societat en general, en com ha canviat des de l'època en què elles van casar-se.

—El que no estic d'acord és amb el que fa avui en dia la joventut.- diu una.

S'ajunten, no es casen. Tu el que guanyes per tu, i tu el que guanyes per tu. Jo això no ho havia vist mai. El meu marit arribava i el sou era pels dos —deixa anar la Lola, exaltada. I totes riuen i diuen la seva:

—És la modernitat d'ara, Lola!

—A mi em sembla de meravella!

—Quina mania té la Lola amb això. Si és millor perquè així després se separen i cadascú s'emporta la seva part.

—Abans era una altra cultura. L'home portava els diners a casa.

—Jo conec a gent gran que els diners teus per tu i els meus, per mi. Viuen junts i són casats. En la parella aquella, que a l'home li donarà un *telele*, ell es queda el que ell guanya de jubilació, i el que ella guanya s'ho queda ella.

—I per què li ha de donar un *telele*?

—Per què està més mort que viu, amb tot el que té!

—Jo això no ho trobo bé...

—Jo tampoc.

I tornen a riure.

Creuen que les dones no es troben en un major risc d'exclusió social que els homes. Ja no. Abans sí, però ara ja no, remarquen. És de les poques afirmacions amb què totes hi estan d'acord.

—O sigui abans, si volies anar-te'n d'excursió, fins i tot pel carnet d'identitat li havies de demanar permís al teu marit. Ara ho tens clar. Ara la dona fa el que li dona la gana!

I tornen a riure.

—Però si tu no tens marit! A qui li demanaràs permís? —diu una, mofant-se.

—No, però quan vivia amb el meu marit, jo feia el que em donava la gana... de tant en tant.

I queda marcat aquest “de tant en tant”.

Si bé les dones del casal creuen que aquest rol tradicional de la dona ja no és vigent, hi ha indicis que mostren que encara se’n conservin resquills, més enllà de veure que la dona ha entrat al mercat laboral. Un és veure a quines professions es dediquen.

Personal de neteja, infermeres, treballadores socials, professores, dependents o recepcionistes són algunes de les que la sociòloga Marta Ibáñez va enumerar el 2011, i que menciona l’informe de la Fundació Maria Aurèlia Capmany (FMAC) per indicar com encara perduren les “professions feminitzades”, que de fet no varien tant de les que ocupaven les dones durant la primera república, abans de retirar-se a les llars per dedicar-se únicament a ser mestresses de casa durant la dictadura, i que requereixen les “aptituds femenines amb les quals se suposa que les dones naixen”, com la generositat, la paciència, la submissió, la cura dels altres i amb les quals s’identifiquen les tasques de cura familiars i de la llar.

Un altre indicatiu seria l’indicador d’usos del temps, que mostra el temps que les dones i el homes dediquen a les tasques de la llar i de cura familiar. L’última enquesta de l’ús del temps, dels anys 2010 i 2011 confirma que les dones dediquen 3 hores i 54 minuts al dia al treball de llar i família, front a les 2 hores i 2 minuts que ho fan els homes, és a dir, gairebé el doble.

4.3.3. Víctimes del deteriorament

La Lola és una dona alegre i xerraire, li agrada comentar cada tema del que es parla i destaca entre les altres per anar força maquillada. Només començar a explicar com va arribar a Trinitat Nova, que va plorar molt. Llavors només hi havia dos o tres blocs més, a part del seu, la resta era tot naturalesa.

—Vaig estar quinze dies tancada a l’habitació petita donant de mamar a la cria que havia tingut feia pocs mesos, fins que venia el meu home de treballar. Jo venia del Carrer de la República Argentina, prop de Lesseps, i quan vaig veure tot això, aquest barri, i que jo era la primera del bloc, em vaig trobar molt sola.

La Lola va néixer al País València, a Crevillente, el poble de les catifes. El seu pare era propietari d’una fàbrica però va morir als 42 anys i llavors la Dolors se’n va anar a viure amb la seva mare, el seu germà i la seva germana a una casa davant la platja. Als 12 anys, però, va deixar enrere València, i se’n va anar a Barcelona, i tot, diu, per una equivocació:

—La tia de la meua mare, que tenia una botiga de catifes, persianes i sabates al carrer Muntaner, tenia dos fills, que ja eren casats, i una filla molt molt guapa a

qui un dia dos nois li van donar un ensurt en un cine, i es va quedar com tonta. No podia anar sola pel carrer. Però era guapíssima! Llavors la tia li va dir a la meva mare que li deixés una filla, perquè així almenys algú pogués vigilar la botiga mentre la noia estava sola si entrava algú, i llavors la meva mare enlloc de dir el nom de Conxita, la meva germana gran, va dir Lola, i vaig venir jo. La tia li va dir "això tan xicotet, em portes?", però em vaig quedar.

Un any després va conèixer el que seria el seu marit. Treballava a una botiga, el Colmado Mora, i comerciava amb la seva tieta. Als vespres, quan plegava, el noi anava a la botiga de la Lola i llegien tebeos junts, amb la tieta asseguda a la porta. Després ell va escriure a la tieta demanant sortir amb la Dolors, ella li va dir que el deixava si la tractava com una germana, li va donar la paraula, i va complir, proclama.

Quan es van casar, la Lola i el seu home vivien en un pis amb una altra parella, però un dia ell li va proposar d'anar-se'n a viure a un pis que li havien ofert uns amics. L'home de la Lola quedava els diumenges amb un altre matrimoni, que diu que eren molt catòlics i que ajudaven a la gent pobre. Explica que hi havia famílies que no tenien per menjar i si l'home de la casa no se'n responsabilitzava i es passava el dia al bar, ells anaven al bar i el treien d'allà. I un dia la parella va oferir al marit de la Lola un pis a Trinitat Nova. Quan ella va quedar embarassada el seu home li va dir, referint-se a ella i a l'altra dona, "el dia que tingueu criatures us barallareu, i si agafem la caseta aquesta que diuen?", i van dir que sí sense ni saber on quedava.

La Lola diu que no ha treballat mai, que quan es va casar i va quedar embarassada el seu home li va dir, "mira, nena, tu, amb la feina a casa i el que et vindrà, ja en tens prou", i que mai van tenir dificultats econòmiques, que amb el sou del seu marit ja feien, que "era un home que ho portava tot molt bé", i que amb el seu marit va ser molt feliç, que no creu "que hi hagi un home més bo que ell". Però més endavant puntualitza, que hi ha una cosa que no ha dit, que quan la seva tieta va morir i ella encara era soltera, com que no volia marxar perquè ja coneixia el seu home, va estar cuidant a una nena a Sabadell, durant nou anys. Un cop a Trinitat Nova van tenir dues filles, que van estudiar batxiller i després van entrar a treballar a La Piara, com el seu pare. Ara les dues viuen fora de Barcelona.

El passat 12 de febrer la Lola va fer 88 anys. Després d'haver viscut sempre al mateix pis fa poc n'hi van donar un altre, perquè l'antic estava afectat per aluminosi i el van enderrocar. Diu que li van oferir d'anar a un altre barri, però ella va dir que no, que de Trinitat Nova no marxava. I llavors confessa que aquí hi ha viscut molt bé, amb un gran somriure. De totes les que estan allà, de fet, diu que ella és la que està més bé, perquè el seu pis és vitalici, i per tant paga poc.

—Deixar perdre aquest pis, viure-hi mentre visqui, i el dia que mori que s'ho quedin ells—declara, perquè els seus fills van dir-li que ja tenien pisos propis, i que no necessitaven que ella mantingués el seu i critica llavors que hi ha gent

que ha comprat els pisos i que no els poden pagar, comentari que genera indignació en les altres.

—Tu no pots dir res, Lola, perquè hi ha gent que el necessita. No pots dir res.

— Com vols que l'agafi vitalici, jo, si tinc dos fills que estan de lloguer?—afegeix una altra.

La Carmen les calma:

—A veure, cadascú depèn de les seves circumstàncies.

La detecció d'aluminosi i carbonatosi dels pisos del barri va fer-se al llarg del 1992 i del 1993, però segurament s'hagués detectat abans si els pisos haguessin sigut més alts, opina la Carmen —"o haguessin caigut ja", puntualitza una altra—. Però com que eren baixos, d'unes tres plantes, fins que no van veure les esquerdes no se'n van adonar. El motiu? Els materials eren molt barats i van sortir defectuosos. La característica especulació urbanística del franquisme.

Primer deien que volien arreglar els pisos, després que no, es queixen. Van calcular si els sortia més a compte arreglar-los o tirar-los a terra, i van decidir enderrocar-los i traslladar-nos a nous pisos. Però van dir que trigarien cinc anys i ja en porten més de 20, es queixen. Uns mesos després d'aquesta conversa, però, l'Ajuntament anuncia que ja s'han entregat les últimes vivendes, 39, del total de 892 que s'han substituït en aquest llarg procés.

També critiquen que les condicions no van ser del tot bones, que com a afectades els haurien d'haver donat "pis per pis", però que no podia ser. Tot i així, parlen del rumor de que hi ha gent que ho va fer així, però la Carmen el talla. Hi ha gent a qui li van donar més diners pels anys que van trigar. Perquè els preus pujaven o baixaven, que això va amb el mercat.

—Com voleu un pis gratis? Han arreglat les ajudes segons el temps que ha hagut d'esperar cadascú, la quantitat de diners que percep la persona... Alguns l'han comprat, altres l'han agafat vitalici, hi ha gent que podia agafar els diners i anar-se'n a un altre lloc, hi ha gent que no vol anar-se'n perquè demanen una major quantitat...

Però estan contentes amb els nous pisos, que no tenen res a veure amb els pisos típics que han caracteritzat el barri des de la seva creació, baixos, de façana marró, amb vivendes petites de tres habitacions. Ara són de colors llampants, alts, i més espaiosos. "Només cal veure el lavabo, que sembla una sala de ball!", exclama la Dolors.

4.3.4. Solitud i vulnerabilitat

La presidència del Casal Platja d'Aro l'encapçala la Maribel, una dona de 67 anys, de cabell curt, tenyit de vermell, i de caràcter tranquil i decidit. Explica que abans vivia en una planta baixa i afirma que, des que està al nou pis, també vitalici, des de fa tres mesos, es troba molt millor. Té asma i ara celebra que ja li han donat l'alta.

Abans d'anar a viure a Trinitat Nova vivia al Carrer Freixures, a ple centre de Barcelona, a cinc minuts de la catedral, amb els seus pares, que eren porters. Quan ella tenia set anys, però, el 1957, el seu pis va ser enderrocat i es van mudar. Després va estar vivint un temps amb una tieta, però als 12 anys va tornar i va viure amb els seus pares.

La Maribel va estudiar "el que abans s'estudiava", comerç, i va treballar en un laboratori de cosmètics durant sis anys. Després, però, van començar a agafar-li atacs epilèptics i va haver de deixar-ho. Es va tornar pensionista. Diu que durant aquest temps, però, el seu únic problema ha estat l'asma. Farà uns vint anys que va morir el seu pare i, des de llavors, viu sola.

—Jo no tinc fills, em tinc a mi mateixa.

Diu, simpàtica, i les altres li donen la raó.

—Ella està la mar de bé.

—Ella està millor que Déu!

La figura de la dona gran que viu sola és, com hem vist, una de les més afectades per la pobresa, perquè és aquesta solitud la que moltes vegades provoca vulnerabilitat. La European Anti Poverty NetworkL'EAPN defineix la vulnerabilitat com "el grau en què les persones poden ser susceptibles a les pèrdues, els danys, el sofriment o la mort, en casos de desastre", i que es relaciona amb la capacitat d'un individu o d'una comunitat per afrontar amenaces específiques en un moment donat"

La Creu Roja calcula anualment l'Indicador Global de Vulnerabilitat a través del Cuestionari Social que proporciona a tots aquells que acudeixen a l'organització i que es base en cinc camps: l'econòmic, el social, el familiar, el personal, i l'ambiental o de vivenda. Tenint en compte que s'estableix la màxima vulnerabilitat en el 100, i la carència absoluta en el 0, creant quatre estrats de risc (destacat, alt, molt alt i extrem) a l'últim informe disponible elaborat al respecte, del 2014, es revelava que l'Indicador havia empitjorat respecte el 2013, passant en un any d'un 17,6 a un 18,4, i que tot i que s'havia reduït el percentatge de persones en nivell de risc destacable, havien augmentat les en risc alt i extrem.

Per altra banda, s'establia que el perfil general de persona vulnerable atesa per l'Organització era el d'una dona, d'origen espanyol, d'edat mitjana de 57 anys, amb fills i estudis secundaris i a l'atur, senyalant que havia augmentat la presència de les dones ateses. En aquesta línia, el 2015 sortia la dada que gairebé un 75% de les dones ateses pel programa de vulnerabilitat social de la Creu Roja es trobaven en una situació d'extrema pobresa, o sigui, amb ingressos mensuals inferiors a 450 euros.

Ho veiem en els resultats de la Renda mitjana neta anual per persona i unitat de consum per sexe i edat a Catalunya el 2015. El total per homes és de 12.468 euros front el 12.104 de les dones, però la major disparitat per franges d'edats la troben en a partir de 65 anys: per als homes, 15.003, per a les dones, 13.473.

Si el fet que les dones visquin soles, ja siguin viudes o no, ja comporta un major risc de pobresa, si tenen fills a càrrec, el risc és encara major. La composició de les llars és un eix de desigualtat determinant. El 2015, segons Creu Roja, la taxa més elevada de risc de pobresa es donava en les famílies amb un adult amb un o més fills dependents. Es calcula que aproximadament un 90% de les llars monoparentals estan encapçalades per dones.

4.3.5. La percepció de la pobresa

Les dones del Casal Platja d'Aro neguen haver estat mai afectades per la pobresa. Recorden quan va sortir la notícia de que Trinitat Nova era el barri més pobre de Barcelona, i no hi estan d'acord.

—No és veritat!

—S'han equivocat!

Es revolten, discuteixen entre elles. Per què no és veritat?

—Perquè la gent que vivim aquí hem treballat. Som molt treballadors.

Però es pot treballar i tenir dificultats econòmiques, no?

—Mmm...

Es fa el silenci uns segons.

—Jo crec que si es treballa no es tenen dificultats.

I si els sous són molt baixos?

—Bueno, doncs si no arriba un arriba l'altre, t'ho vas muntant.

Però les dades segueixen dient avui que Trinitat Nova és un dels barris més pobres.

—Perquè ara la gent ens queixem molt.

—Plorem molt ara.

—No, és per les estadístiques. Aquí el problema és que hi ha molta gent gran que no estan treballant i clar, són pensionistes. Aquest és un barri de gent treballadora. Ja ho han dit: un torner, un calderer, un representant comercial... llavors la gent amb els sous s'organitzaven i arribaven a final de mes, en tenien suficient. Ara la vida és molt diferent. Hi ha més despeses. La gent abans, qui podia, anava de vacances al poble o al càmping, ara se'n van, jo què sé, "a lo grande"... —diu la Carmen, que afegeix:

—Aquí no hi ha gent pel carrer tirada —Per justificar que no hi ha pobresa. I les altres li donen la raó.

—I et diuen: aquest és el barri més pobre, i després veus cada cotxàs que dius, no vegis, de veritat?

—I unes cases que tela...

Fora del casal, però, s'hi poden trobar altres opinions, com la de la Mari Carmen, una dona d'uns 65 anys, baixeta i grassoneta, amb mal aspecte. Sembla malalta, fins i tot trista, però no és pena el que transmet, sinó una mena d'indignació barrejada amb resignació.

La Mari Carmen està a la plaça de davant de casa seva, també al Carrer Platja d'Aro, donant de menjar als coloms que són perseguits pels seus dos gossos. Segons ella és evident que Trinitat Nova és un barri pobre, i ella admet estar afectada per aquesta pobresa. A més, considera que la condició del barri està oblidada tant per les administracions com pels mitjans de comunicació.

—Uf, feia molt temps que esperava que vingués algú. Que ets, de TV3?

Al pis de la Mari Carmen li van detectar aluminosi, i fa entre quinze i vint anys li van donar un altre, perquè el seu el van enderrocar llavors. El pis on viu ara amb la seva filla, però, també està afectat, i també l'han d'enderrocar, però diu que no sap quan, que porta anys, d'espera. I afirma que molta gent està en la mateixa situació que ella, al menys unes 30 o 40 famílies més. Explica les condicions en que es troba aquest pis:

—Hi ha humitats horribles, fa molt fred a la nit, i les parets s'esquerden, s'obren, i llavors han de posar els pals aquests als balcons perquè els pisos no caiguin —i senyala les barres de ferro que gairebé es troben en tots els pisos del voltant.

La Mari Carmen reafirma que hi ha pobresa, però remarca que no vol generalitzar perquè ella només pot parlar de la seva situació. També creu que les dones són les més afectades, perquè si els homes són els que tradicionalment han treballat i ara es queden sense feina, tota la família queda afectada, i sobretot les dones.

—I si l'home està a l'atur, no pot portar res a casa si no és robant—afegeix, per explicar que al barri hi hagi diu, robatoris, rodamóns i borratxos, que il·lustren justament aquest panorama de pobresa, i, sobretot, ocupacions de pisos. D'aquest fet, però, no en vol parlar, perquè diu que no vol delatar els que coneix que s'han vist forçats a ocupar.

Uns metres més enllà hi ha un edifici totalment tapiat, perquè ningú hi entri, i un altre on més tard hi arriba un camió d'una empresa constructora, d'on surten tres paletes que comencen a instal·lar plaques de metall als balcons, amb la mateixa finalitat. Ella, que sempre ha viscut al barri, creu que el barri ha empitjorat molt.

—Està en decadència, cada vegada està pitjor. I l'Ajuntament suposo que farà el que pugui, però clar, jo no hi entenc de política... Només hi entren ells, els polítics. En política són molt conservadors, encara que vulguin ser d'esquerres— però tot i així opina:

—Per solucionar això caldria canviar totalment les regles del govern. Crear noves lleis —I reflexiona, amb discreció:

—Per mi Franco no era sant de la meva devoció, però almenys va donar pisos. Aquí no donen pisos a ningú, aquí has de pagar-ho tot.

La Mari Carmen a néixer a Badalona i va venir amb quatre anys amb els seus pares i les seves cinc germanes perquè els van donar un pis al Carrer Palamós. Amb dotze anys estudiava de nit i ja treballava a una fruiteria. Als 18 es va casar, als 19 va tenir el primer fill i als 23 ja en tenia tres. La seva filla

Carolina, que té discapacitat intel·lectual i no pot treballar, és la que viu amb ella, un altre fill estudia cuina, a Londres, i el tercer, va morir.

Ella sempre ha treballat, apunta, i a tots els llocs possibles, afirma, menys venent peix, fa broma. En fàbriques, en geriàtrics perquè es va treure el títol d'auxiliar de geriatria, en comerç, en restauració..., sobretot en feines de cara al públic.

Als 40 anys li van detectar fibromiàlgia i també diu que té la tensió molt alta i glaucoma, però ella va continuar treballant vint anys després de saber-ho, tot i que ara creu que ho hauria d'haver deixat. Al final va fer-ho fa cinc anys, perquè ja no aguantava, però ara la situació és molt més complicada.

—Tinc una merda de pensió i amb el preu del gas, de l'aigua i de la llum tant cars... fa molt fred, amb això ho dic tot.- I deixa uns segons de silenci, per després explicar-se:

—Tenim poca calefacció. Si funciona la podem posar mitja hora o una hora, potser, per no gastar, perquè surt molt car. A mi m'agradaria també dutxar-me cada dia, i no puc.

Hi haurà desacord o acord davant el concepte de pobresa, però totes les dones a qui s'ha preguntat estan d'acord amb què la seva pensió és insuficient. "Jo tinc 35 anys cotitzats i la Seguretat Social em va quedar amb 200. Llavors m'he acollit al SOVI i ara em queda en 400", diu una dona de l'Associació de Veïns. I és insuficient? "Home, tu diràs". Quines dificultats suposa? "Totes, totes les del món".

La percepció que es té de la pobresa és un aspecte de gran rellevància ja que determina la manera de viure-la. L'Helena Rifé, de Càritas opina que la negació de la pobresa es dona a vegades en persones que la sofreixen per una banda, perquè la gent sent vergonya de reconèixer la situació en la que es troben, ja que es tendeix a culpabilitzar a la persona que la pateix, quan en realitat el problema de fons és estructural, de serveis, de disseny urbanístic, i no de la persona que hi viu, i per l'altra senyala aquesta negació com un intent de rebutjar l'estigma: "la pobresa és veu implícitament com a negativa, i en barris amb moltes coses positives com la reivindicació veïnal, que és una part molt sana, negar-la és com una manera de defensar el barri".

En aquest sentit també s'expressa l'Albert Sales, que afirma que la negació de la pobresa es dona per dos fenòmens. Un és que s'ha transmès el missatge de que la pobresa és un fracàs personal, una situació que situa al que la pateix fora de la normalitat i que per tant, se'n vol desentendre, perquè se sent culpable. En les darreres dècades, explica, s'han transmès "missatges individualitzadors i d'autoculpabilització de la pobresa", en el sentit que s'ha fet creure a la gent que la pobresa és un problema individual i del que en són responsables. Així, relata, "hi ha hagut una idealització de la societat de les oportunitats", amb missatges com que "si tu t'esforces, pots muntar Apple", deixant entendre que hi ha moltes oportunitats i que per tant, si algú és pobre,

és perquè ha fracassat. Com que la societat de classes és menys permeable ara que mai, explica, s'ha anat interioritzant aquesta idea, en comptes de la concepció de la pobresa com un fracàs social, estructural i d'organització de la societat.

Amb l'arribada de la crisi aquesta visió es va veure trencada, però, perquè es va començar a veure com realment hi havia gent que volia treballar però no podia perquè no hi havia feina. I si anem més enrere, explica l'Albert, "hem passat d'una pobresa que era *de classe*, prèvia als estats del benestar, i durant l'època dels estats del benestar s'ha fet un gran projecte de classes mitges, perquè tothom cregui que és de classe mitja, a la idea de que ara qui és pobre no és normal, alguna cosa tindrà..." i "ho hem interioritzat tant que ens ho creiem fins i tot ara, quan l'estat del benestar està en ple desmantellament i quan realment, la igualtat d'oportunitats, ara és més mítica que mai. Que mai ha sigut real però ara és totalment inexistent".

Però ara, amb els missatges positius de reactivació de l'economia des de l'esfera política i dels mitjans de comunicació, s'està tornant a la lògica de que hi ha oportunitats per tothom, quan és totalment mentida, emfatitza l'Albert, afegint, "tothom que vol ser explotat té la possibilitat de deixar-se explotar, sí, però no de sortir de la pobresa".

El segon argument que explica que la gent afectada per la pobresa o que es troba en zones on s'hi dona, és que el fenomen s'ha associat, sobretot als mitjans de comunicació, a únicament a la pobresa extrema, a passar fam, quan hi ha molts tipus de pobresa. Ho anomena "les fires de la caritat", i posa per exemple el cas de les ONG de cooperació internacional, que van començar a mostrar imatges de nens passant gana a Àfrica per recollir fons, i que evidentment és pobresa, i la més extrema, però que no mostra els altres tipus de pobresa, que es donen a qualsevol part del món. La justificació de que "allà hi ha pobresa perquè estan en vies de desenvolupament" es va topar amb la realitat, explica, quan es va començar a veure que també hi havia pobresa en països industrialitzats, amb "gent vivint als abocadors i en unes situacions equiparables als nens d'Àfrica". I en molts casos, allà no s'hi actua.

En el context de la ciutat de Barcelona, en què l'habitatge "expulsa" cada vegada més gent de les seves vivendes, cada vegada hi haurà més gent vivint al carrer, en situacions de pobresa més extremes i de les quals és més difícil sortir-ne, lamenta l'Albert. El problema és que, tot i que allò és pobresa, si les entitats es centren només en aquesta per les seves campanyes, llavors tots els altres tipus de pobresa es relativitzen. Ho demostra el comentari d' "aquí no tenim pobresa perquè no hi ha gent al carrer", que a altres escales es pot traduir amb un "tu almenys menges" o "tu almenys tens un lloc per dormir", i llavors la pobresa només queda reduïda a menjar i a dormir, quan en realitat va molt més enllà de la pobresa extrema, perquè diu, la majoria de la pobresa es viu "de portes endins".

De fet es calcula, des de l'Ajuntament, ja que l'Albert treballa el Pla de Lluita contra el Sensellarisme de Barcelona (2016-2020) que hi ha unes 12.000 persones a Barcelona dormint al carrer, en albergs, en situacions d'hacinament o ocupant pisos que no tenen subministraments, o en situacions similars, mentre que persones sense sostre se'n calculen 900. "On queden les altres 11.000?", es pregunta i fa ús del comentari habitual, amb sorneguera, "bah, com que no estan al carrer, a l'espai públic, no hi ha pobresa". El que es dona és, conclou, un "fenomen d'invisibilització molt fort".

La "pobresa de portes endins", però, no és tan difícil de veure, opina l'Albert, perquè diu que "tots tenim la capacitat de jutjar les pautes de consum dels veïns que porten a la pobresa", el que passa és que aquests s'haurien d'esforçar i observar més, i no caure en prejudicis. Es fan comentaris del tipus: "no serà tan pobre, si té un telèfon mòbil", com si amb el que val un telèfon mòbil es pogués pagar el lloguer, o "no serà tan pobre, quan el nen va menjant *bollicaos*", quan, explica, la pobresa real en quant a alimentació no es manifesta en malnutrició al nostre país, sinó en subnutrició, de manera que els nens de famílies pobres solen ser grassos, perquè moltes vegades és més barat comprar productes prefabricats que sans, i perquè en moltes situacions, una família amb dificultats no tindrà prou temps ni forces per inculcar uns hàbits d'alimentació saludable als seus fills.

4.3.6. Salut i malaltia

La Dolores, o Loli, com li diuen, està al taller de costura de l'Associació de Veïns, que porta la Pili. Parla amb indignació durant tota la conversa.

Quan va arribar a Barcelona tenia un any. La seva família, originària de Córdoba, va arribar al Clot, on no tenien lloc on viure, i van estar convivint amb 24 famílies en un col·legi fins que la seva mare va aconseguir que li donessin un pis a Trinitat Nova. Ja porta 62 anys al barri, i diu que abans s'hi vivia millor, perquè han tret moltes coses que hi havia abans al barri i que li donaven vida, com el cine, les places perquè els nens poguessin jugar, o la torre del rellotge, que era com el monument del barri. També es queixa que abans hi havia un sentit de la comunitat, que els veïns s'ajudaven els uns als altres, s'asseien al carrer a parlar, i en canvi ara tothom es preocupa d'allò seu.

Fa poc més d'un any que la Loli viu al pis nou que va agafar vitalici, perquè diu que els seus fills ja tenen vivenda i que quan va preguntar als seus néts si voldrien el seu, li van dir que no. Però es queixa que des que està allà li han deixat de cobrir les despeses de la llum, que abans li pagaven però ara ja no, perquè té comptadors nous, i la Pili li diu que ha de baixar la potència per poder-se acollir a l'abonament social, perquè ara la té massa alta, i que a més ella no la necessita, aquesta potència, perquè utilitza pocs electrodomèstics, i ella ho confirma: posa la rentadora cada quinze dies i a casa només encén un llum.

Diu, però, que si ella pogués ja hagués anat a demanar el canvi de potència, però que està esperant a que la seva filla l'acompanyi, a que li donin festa a la feina, a que vingui de Palau de Plegamans, on viu, perquè diu que ella l'ajuda amb aquestes coses que ella no entén, que s'expressa millor, i que la necessita perquè no pot caminar sola molta estona, té problemes de mobilitat. La Loli sempre s'havia dedicat a cosir. Als 14 anys va començar a treballar però als 21, quan es va casar, va deixar-ho. Dos anys després, embarassada de 8 mesos, el seu marit la va deixar, i van començar els problemes de salut. La pensió era insuficient, i el seu germà, que era tallador a una casa de pantalons, va preguntar al seu cap si li podien donar feina a la seva germana per fer a casa.

Ara, però, els problemes a les cames li provoquen dificultats per desplaçar-se sola. Li van proposar d'operar-se però ella no va voler. Explica que el dimarts que ve ha d'anar a que li punxin l'esquena, perquè li han dit que sinó es podria quedar en cadira de rodes. Amb tot, considera que arribarà un punt en què no podrà valer-se per ella mateixa, i que haurà de marxar del barri, per anar amb la seva filla, perquè no confia en els serveis socials.

—Vaig tenir atacs epilèptics. Llavors estava malament dels nervis i tenia el fèmur trencat, i vaig anar a la Seguretat Social perquè m'enviessin una dona perquè em netegés el pis, només perquè em fes aquesta feina, perquè no em puc ajupir. Però em van dir que no, que hi ha persones que estan pitjor. Després em van dir que sí però ara diuen que no me l'envien un altre cop. Diuen que ja faig jo sola. Em pregunten "que es pot banyar sola?" I jo, "doncs sí", perquè he de mentir? I llavors diuen que no poden enviar ningú per ajudar-me. I ja et dic, que no m'aguanto.

Així, la Loli es mostra molt agraïda amb l'ajuda de la seva filla, que diu que viu molt bé, que va estudiar per ser mestre i que ara treballa a La Mallorquina, i que el seu marit, que és contractista, guanya molts diners. Quan la Loli parla del barri amb la seva filla, aquesta li repeteix que no li agrada, i que qualsevol dia d'aquests se n'haurà d'anar a viure amb ella i la seva família.

Que la pobresa i la salut van estrictament lligades és una tesi recolzada mundialment per organismes internacionals com la Organització Mundial de la Salut. Les desigualtats sanitàries que es donen entre individus amb mes i menys nivell socioeconòmic es poden explicar a Trinitat Nova amb algunes de les conclusions exposades a l'informe *Salut als Barris. Diagnòstic. Trinitat Nova*, elaborat per l'Ajuntament de Barcelona el 2016. Allà s'hi exposa que els nivells d'obesitat són superiors a la mitjana de la ciutat, nivells també superiors de depressió, ja que exposen que "existeixen problemes de salut mental al barri, molts relacionats amb la frustració i sentiment d'inutilitat per la manca de feina i els problemes econòmics que aquesta genera", també un percentatge més alt que a la ciutat de naixements amb mares provinents de països de rendes baixes, i una fecunditat superior entre les adolescents del barri. També que l'esperança de vida és menor, que en els homes la primera causa de mortalitat són els tumors

i per les dones malalties del sistema circulatori, però que en el seu conjunt, “el barri presenta majors taxes de mortalitat per a cadascuna de les causes més freqüents tant en homes com en dones”, conclouen.

4.3.7. Incertesa i inseguretat

Un dels defectes que remarcava la Loli del barri és la inseguretat. Confessava, però, que ella és una persona poruga, que quan vivia al pis vell, tenia por que s'ensorrés. “El meu gendre, que és paleta, em va dir que qualsevol dia el pis se'm cauria a sobre, de la manera que estava. I portava 60 anys vivint allà”, relata, però ara al pis nou, on viu des de fa poc més d'un any, també se sent insegura i acovardida, confessa, però per altres motius.

—Tinc por que m'estafin, que ja ho han intentat algunes vegades, i dels veïns. Al meu costat hi viuen uns gitanos, i els gitanos tenen dret a viure en cases, com els espanyols i tots els demés, però tinc por que com que el balcó està tan junt, un dia m'assaltin.

I són bastants els veïns que confirmen que sigui un barri insegur. Almenys per això a la Taula Oberta es va crear la Comissió de Seguretat. Creuen que al barri no hi ha prou vigilància.

La Núria va obrir una farmàcia al Carrer de Palamós, al costat de l'oficina de La Caixa, fa quinze mesos, i en aquest temps han sofert dos atracaments. Veïna de Barberà però coneixedora de la zona, perquè els seus pares van néixer a Torre Baró, va decidir obrir el negoci a última hora, quan es va assabentar de casualitat que a Trinitat Nova hi havia una llicència lliure perquè la farmàcia del carrer de sota, que portava una altra família, estava en un edifici que va ser enderrocat pel pla de reestructuració del barri, i que no van arribar a temps de fer la tramitació pel nou local.

A la farmàcia hi ha tres treballadores, però durant el primer mes, un dia que la Núria va haver de sortir precisament per gestionar uns tràmits de l'obertura, un noi jove va atracar la treballadora que es va quedar sola. Llavors la segona vegada que les van atracar va ser fa unes setmanes, era una dona embarassada. La zona en què es troba la farmàcia de la Núria és de les més aïllades del barri, i alguns la consideren la més conflictiva. A part del seu negoci i l'oficina de la Caixa del costat, la resta són només habitatge, i no hi circula gaire gent. Aquí estem “deixats de la mà de Déu”, admet la Núria, que explica justament que la gent només passa per allà si és expressament, que mai ningú hi va per passejar, i que a més a la nit hi ha poca il·luminació.

Des de la Comissaria de Nou Barris, situada al barri, però, es nega que es pugui titllar de barri insegur. Parla el Domènech, que encapçala la Oficina de Relació amb la Comunitat dels Mossos d'Esquadra, i si bé explica que hi ha hagut un repunt de robatoris amb força recentment, a la zona de l'Avinguda Meridiana,

diu que objectivament, a partir de les dades, res no indica que hi hagi hagut un augment de la delinqüència, entre d'altres motius perquè aquest és un barri dormitori amb pocs equipaments i comerç, on difícilment s'hi pot desenvolupar dinàmiques delinqüencials. Remarca, però, que la percepció d'inseguretat és subjectiva, i que cada veí la percep "del que vegi des de la seva balconada".

A part dels robatoris amb força, comenta que les ocupacions també són una "lacra social molt present al barri" i extrapolable a tots els barris de la zona nord de Barcelona, situats a la perifèria. Per una banda hi ha les ocupacions de gent que entra a pisos buits pel seu compte, però també hi ha màfies que obren portes, canvien panys, instal·len famílies i garanteixen protecció durant un temps determinat. "Hi ha gent que està molt desesperada i entra a qualsevol lloc o es fica en qualsevol dinàmica", relata.

Davant els casos d'atracament, considera que són fet puntuals, però assumeix que són els que creen més por i neguit al barri. Alguns dels factors que ajuden a que tinguin lloc poden ser, diu, la infraestructura dels pisos, el fet que aquest sigui un dels barris més pobres, amb el preu de mercat de la vivenda més baix, i que per tant "fomenti l'arribada de certs col·lectius", que s'adhereixen a "gent de la pròpia cultura", i que el barri segueixi en un moment de reurbanització, amb l'enderrocament de pisos i moviment de veïns constant.

Centrant-se en les dones, considera que és probable que elles es vegin més afectades per robatoris d'aquest tipus, perquè "per la seva condició social ja es parteix de la base de que són més vulnerables, el seu quadre de vulnerabilitat és molt més gran que el de l'home", per exemple en negocis, a l'hora de tancar-los, amb robatoris amb violència i intimidació, perquè els delinqüents sempre busquen la situació més fàcil. I remarca també la vulnerabilitat, sobretot, de les dones grans, ja que explica que un dels fets que es dona més són els robatoris amb intimidació a persones grans quan van a retirar la pensió, del dia 24 al 27 de cada mes. "Van a l'entitat bancària i en aquell moment l'estan esperant o, el que hem vist últimament, les segueixen fins la porteria de casa seva", explica, i partint d'aquesta vulnerabilitat explica que al barri també es troben amb molts casos de violència de gènere. Situaria Nou Barris, fins i tot, com la zona en què més casos es donen a nivell català.

4.3.8. Falta d'oportunitats pels joves

La Patricia, de 31 anys, passeja el gos al Carrer Aiguablava, al migdia. Va néixer a Mallorca però viu des dels 17 anys a Trinitat Nova, amb la seva mare, ja que la seva família materna és d'allà. Suposa que hi ha pocs joves perquè han marxat, i que ella potser és una excepció, però confessa que li agrada el barri i que tot i que no hi hagi gaire moviment, està bé, i que de fet ho prefereix així. Estar tranquil·la, allunyada del bullici, i a prop de la muntanya.

Diu que pot ser Trinitat Nova és un dels barris més pobres, que en el seu cas no es troba en una mala situació econòmica però que sí que sap de veïns que sí. Actualment la Patricia fa substitucions de monitora de lleure en menjadors d'escola. Va fer el cicle formatiu de grau superior en educació infantil i el curs de monitor de lleure, però admet que la situació està molt malament, especialment en el sector de l'educació, i no descarta haver de marxar del barri, tot i que diu, segura, que no vol.

A la zona dels pisos nous, se sent una cançó de *reggaeton* que surt del forat d'unes escales subterrànies i trenca el silenci de la zona, per on gairebé no hi passa ningú. Hi ha cinc noies assegudes, totes de 17 anys, que fan juntes un curs de maquillatge a la Vall d'Hebron. Dos d'elles parlen, les úniques que viuen al barri, la Claudia i l'Emma.

—El barri és bonic, a mi m'agrada però perquè m'he criat aquí. A mi el meu barri ningú me'l treu. El que passa és que hi ha gentussa. Moltes baralles, al meu bloc sempre hi ve la policia. Gent que beu i crida.

Des del seu punt de vista és un barri insegur, però elles diuen que se senten protegides.

—Jo em sento segura però perquè la gent que té "follons", la coneixem. Si a mi em passa alguna cosa li dic als meus veïns i uf, es lia.

Sí creuen que Trinitat Nova és un barri insegur, però, no creuen que sigui pobre. Totes hi estan d'acord:

—És mentida això.

—Que hi hagi atur no significa que la gent no tingui diners.

—Ves a saber d'on treu aquesta gent els diners.

Però llavors admeten que no descarten haver de marxar del barri, també, en un futur, pel tema de la feina. De fet, els pares de l'Emma s'estan plantejant ara marxar a una altra ciutat, perquè el pare està a l'atur, però ells els diu que no vol.

Tornant a l'Associació de Veïns hi ha la Cristina, una dona de 67 anys que, amb pena, i recordant quan era petita, que els carrers eren plens de gent i botigues, i lamenta que al barri ja no hi ha vida, a causa precisament al fet que els joves hagin marxat. Això ha portat, diu, a la situació en què "Trinitat Nova s'ha convertit pràcticament en un geriàtric", exclama.

Els habitants que hi queden són els que, com ella, van arribar en la seva joventut, es van casar i es van establir al barri. Les següents generacions, però, no van quedar-s'hi, degut a un problema de deficiència general, marcat per la falta d'habitatges que poguessin comprar, la falta de serveis, la falta d'educació en condicions i la falta de feina. La falta de futur, amb tot, opina. I el seu mateix cas ho il·lustra: ella va treballar 25 anys al servei de càterring de l'Hospital de la Vall d'Hebron, i quan els seus dos fills es van casar, van marxar del barri. I és normal, explica, perquè no hi ha oportunitats de negoci, al barri. És un peix que es mossega la cua: fa falta comerç però no hi ha locals. Si n'hi haguessin, però, el volum de població i la seva capacitat adquisitiva és molt reduïda per generar beneficis. Ella mateixa ho diu, que mai se li acudiria posar un negoci aquí.

Llavors, els únics negocis que podrien continuar la seva tradició, els d'herència familiar, no ho han fet, perquè els fills dels que els van muntar són aquests que han marxat.

Per contra, la Cristina es queixa que mentre els joves del barri han marxat, els únics que entren són els immigrants:

—La gent del barri o són jubilats o són immigrants. No es dona la opció a que vingui gent amb més poder adquisitiu. No tenen recursos econòmics i per tant tampoc poden revifar el barri.

La Pili s'afegeix a la conversa i diu la seva, en la mateixa línia. Explica que a les escoles hi ha gent de tot arreu menys espanyols, que per exemple la seva germana, que viu a Trinitat Vella però portava les seves dues filles a l'Escola Sant Jordi de Trinitat Nova, va haver-les de canviar de centre perquè allà eren les úniques espanyoles i el nivell era molt baix, i que a les mateixes guarderies et diuen que inscrivis els teus fills en guarderies fora el barri. Llavors, aquest allunyament dels nens del barri des de tan petits fa que de grans no vulguin quedar-s'hi, que no s'hi sentin units, perquè s'han criat en altres barris.

I això també passa a nivell d'habitatge, explica. A cada pis que es queda buit hi entra gent de fora, continua, i diu que te veïns paquistanesos, hindús, senegalesos, dominicans, equatorians..., dels quals diu:

—Són gent amb altres costums i altres maneres de fer que a vegades em crida l'atenció perquè no respecten els costums d'aquí. No hi ha connexió.

I és per això que demana:

—Volen fer pisos socials? Doncs demanem que siguin només pels fills del barri. Per què? Perquè si tu fas pisos socials però segueix venint gent en exclusió social estem en les mateixes, són rendes mínimes, mai sortirem de la situació.

És habitual observar actituds que podrien considerar-se racistes, en els habitants del barri, ja que sovint identifiquen la gent que ha vingut d'altres països amb la pobresa, i així culpen el fenomen, en bona part, a l'emigració. És part d'una narrativa que ha sorgit al voltant de l'emigració que sorgeix, per una banda, a causa de la por lligada a la pobresa. "Les persones que van venir d'onades migratòries internes d'Espanya i ara veuen gent que ve gent d'altres països tenen por de perdre el seu estatus, la feina, la seguretat. En una situació que ja és de precarietat, tenen por que el poc que tenen algú altre els ho pugui treure", explica l'Helena Rifé, i per l'altra també hi ha un gran component de por al desconegut, a la gent d'altres països, a les cultures, fruit del desconeixement i la ignorància, i la imposició dels prejudicis.

Com hem vist, Trinitat Nova i Nou Barris, en el seu conjunt, es caracteritzen per tenir força emigració. Justament per evitar les situacions de racisme i amb l'objectiu de fomentar la convivència entre veïns de diferents procedències, el 2001 va néixer 9 Barris Acull, una xarxa que agrupa més de 80 entitats de Nou Barris i que es troba a Roquetes. Una de les fundadores és Lourdes Ponce, que explica que el projecte va sorgir amb l'objectiu d'atendre a

les necessitats dels habitants del barri, entre els quals s'hi trobaven cada vegada més, nous immigrants arribats a partir de finals dels anys 90 que procedien majoritàriament d'altres continents. "Ens vam adonar que el barri canviava de color en el moment en què Le Pen guanyava per primera vegada el 1996 a Marsella, que podria ser semblant a aquests barris, amb un vot tradicionalment d'esquerres, de gent obrera; i a les entitats ens preocupava que es pogués donar una situació de xenofòbia o racisme en barris que hem vingut de la immigració", explica.

"Quan va sortir el tema dels refugiats va ser curiós. Moltes vegades funcionem amb tòpics: o sigui tu perquè siguis negre i emigrant has de ser solidari? No. Cadascú viu la seva situació i igual que tu i que jo. I llavors ens venia gent d'entitats queixant-se de persones afectades per un desnonament que deien, *com han de venir més persones, si aquí ja estem tan malament?* Llavors, a partir d'aquí, hem estat treballant sobre la idea de que refugiats ho som tots. Que ara es parla de refugiats, dels africans que venen en pasteres, que aquí n'hi ha molts, que han trigat anys a arribar fins aquí, que han perdut els diners i la dignitat, però és que ja fa anys que la gent mor al Mediterrani! El que volem posar de manifest és que ens categoritzen per dividir-nos: aquest és refugiat, aquest asilat, aquest és emigrant, aquest emigrant de segona generació... I llavors intentem combatre aquests esquemes, que el que fan és reduir les ments".

Les entitats que en formen part, des de les diverses associacions de veïns, passant per escoles i parròquies van decidir, però, que l'entitat no havia de basar la seva existència al col·lectiu d'emigrants, és a dir, que no havien de centrar la seva activitat només en ells, ja que, com diu la Lourdes "es considera que una persona és emigrant quan arriba però després es converteix automàticament en veí", pel que, no es volia "problematitzar" l'emigració. Així, la seva tasca està centrada en organitzar activitats com jornades de reflexió o els seus esdeveniments estrella, que són el Festival de Sopes o La cultura va de festa, i la tasca exclusiva per a immigrants està centrada "en allò en què som diferents", que són els papers i la llengua. Des de la Xarxa 9B Acull es treballa per solucionar aquestes dues problemàtiques per "anivellar la situació" i que tots els veïns es trobin en les mateixes condicions. Van crear una escola voluntària de tallers de castellà quan no n'hi havia cap (del català se n'encarrega el Consorci Lingüístic) i ofereixen un servei d'acompanyament jurídic.

La Lourdes explica, però, que cada vegada més les seves tasques estan centrades en temes socials, i que això passa des del moment en què "es va canviar la dinàmica de que la gent té dret a fer caritat", explica, en una crítica a les polítiques socials que s'han aplicat tant a nivell local com autonòmic i estatal en el context de la crisi econòmica, reduint la despesa en ajudes socials quan més es necessitava el seu augment, i enfocant les ajudes des d'una perspectiva de caritat, enlloc de proporcionar-les considerant-les com un servei bàsic que els governs han de garantir a la ciutadania.

“Ara a molta gent que havíem ajudat abans de la crisi per tema de papers, ara els ajuden en acompanyament pels serveis socials”, lamenta la Lourdes, que opina que si els emigrants ja tenien prou problemes en arribar, ara encara se n’hi sumen d’altres, i que és una llàstima que la gravetat de les situacions generades per la insuficiència de les ajudes socials resti temps de la seva tasca dedicada a la immigració.

La Lourdes opina que els serveis socials vigents “van ser dissenyats per una situació de bonança”, però que ara, “en una situació d’emergència, són totalment insuficients, de manera que l’únic que fan és repartir misèria”. I això ha passat, explica, perquè als serveis socials se’ls ha donat un paper que no és proporcional als diners que s’hi destinen per la sèrie de despeses que se li atribueixen. És a dir se’ls dona massa poc recursos per les responsabilitats que se li atribueixen. Per exemple es queixa de com els serveis socials s’han de responsabilitzar de pagar la llum d’un família a la que també se li ha de cobrir l’aigua, en què el pare rep atur, en què es rep la beca d’ajuda del menjador pels infants..., en comptes de “lluitar contra les elèctriques, crear una llei que no permeti que es pugui tallar la llum, o les companyies d’aigua, o que ensenyament augmenti el seu pressupost...”.

Per il·lustrar-ho critica: que les beques de menjador pels infants no són completes, les ordinàries cobreixen uns tres euros y l’àpat en val sis i, a més per entregar-les els treballadors socials han de seguir un criteri perquè no tenen prou recursos per donar-les a tots els que les necessiten. “Com que reparteixen misèria el criteri del que es serveixen és discriminatori, és escandalós”, opina. Una situació seria: “Et diuen *a veure, porta’m la llibreta*, i tu ets tan ingènua que hi vas i la hi portes. Resulta que tens 3000 euros estalviats i imaginat, amb una ajuda familiar de 480 euros, el que has hagut de fer per estalviar-los. Doncs com que tens 3000 euros no et donen el complement de la beca, amb el qual la família no pot pagar el menjador i el fill deixa d’anar-hi. És així de fort”.

O altres versions del mateix tipus de discriminació, que es dona moltes vegades en aquesta població emigrada: una dona marroquí no pot deixar les seves filles al menjador i han de dinar a casa, on no mengen adequadament, perquè no li han donat la beca del menjador encara que li tocava, perquè a l’estiu va anar a Marroc a veure la seva família. La seva filla petita, de cinc anys, no havia conegut encara als seus avis, i el pare va quedar-se a Espanya per no gastar tant. “O sigui, com que has anat a veure la família et fots i no et donem el complement”, “què passa, que no tens dret a veure la família?”, es repeteix. “Si se li dona una beca a una persona és perquè es considera que la necessita, llavors se li dona sencera i es fica dins els pressupostos”, explica, amb indignació.

4.3.9. Dona, emigrant i mare sola: la culminació de la pobresa

Hi ha poques dones d'origen estranger, als tallers de l'Associació de Veïns. La Matilde n'és una, i quan les altres, amb qui està fent el taller de costura, comencen a parlar de la situació del barri, ella es queda a la rereguarda, discreta, i diu que no és del barri. Poc després marxa però abans explica que va venir del Perú el 2008 perquè tenia una germana a Espanya, i va aconseguir un contracte de feina per cuidar-se d'una nena de 8 mesos que va criar fins als tres anys, gràcies al qual va poder entrar al país, i després va passar a cuidar ancians. Després de fa 9 anys, però, segueix estan separada dels seus fills, que viuen al Perú.

Si l'eix del gènere és determinant a l'hora de provocar desigualtat i, consegüentment, de pobresa, quan aquest es combina amb el de l'origen, les probabilitats augmenten. Si a sobre la persona en qüestió és mare sola, que hem vist que és un dels estereotips de dona més afectats per la pobresa, podem afirmar que els riscos són molt alts. Es pot parlar d'una figura que serveix com la culminació de la pobresa. Un exemple d'aquesta figura és la Beth Zaida, a qui la volen desnonar del seu pis.

A la Beth Zaida li va arribar una demanda el novembre del 2016 perquè no estava pagant el lloguer, però aleshores no va fer res al respecte. Tenia una parella, de feia un any i mig, i se n'havia d'anar a viure amb la seva filla de cinc anys al pis d'ell, que era de propietat, de la seva àvia. El dia del desnonament, el passat 15 de març, però, fa tres setmanes que la va deixar tirada.

La demanda del llançament d'avui li va arribar a principis de gener. Llavors va parlar amb l'advocada d'Habitatge perquè l'ajudessin amb el lloguer, que li podien donar 3000 euros, però en aquell moment es va quedar sense feina, era cambrera de pisos, i li van denegar. "Com vols que et paguem el què deus si no podem justificar al propietari que puguis continuar pagant el lloguer?", li van dir. Llavors va anar a entregar la documentació necessària a Emergència Social i des d'aleshores ha estat esperant.

Al gener també havia anat a la PAH, diu, durant un mes, aproximadament, que la va conèixer perquè la mare d'una companya de la seva filla a l'escola en formava part, però hi va deixar d'anar perquè es reuneixen a Hostafrancs, que li queda lluny. Quan hi havia alguna activitat donava suport, però a les assemblees no hi podia anar.

El procés estava parat a l'espera que li assignessin un advocat, però ahir l'advocada d'Habitatge la va trucar per dir-li que no, que seguia en peu, i que avui vindrien al seu pis, perquè sembla que la presentació de document que va fer al gener no estava dins el termini, i per això no estava paralitzat el procés. Però en compte de dir-li al gener, li van dir ahir.

El 15 de març de 2017 així, la PAH es mobilitza a Via Favència, número 456, a les 9.30h del matí per donar suport a la Beth Zaida. Són 15 persones

donant suport a l'acció, no gaires, perquè avui n'hi ha una altra a Terrassa, diuen, i en el transcurs del matí se sap que també s'estan desnonant famílies al Raval.

Durant l'espera, passa pel carrer una coneguda de la Beth Zaida. Li diu que no ho sabia, sorpresa, observant la situació, i li pregunta per la filla, que està a l'escola. La Beth Zaida li fa un resum:

—No entren en acord. Quan els hi vaig oferir no van voler. I ja saps, no se sap qui és el propietari ni res. Truques a Finques Güell i et tracten com el puto cul. Ells volen diners i ja està. Els diners i ja està. L'advocada els va trucar dient que volíem un acord i ells *ja et trucarem, ja et trucarem, ja et trucarem*, fins que van posar la demanda.

Diu que està nerviosa, però més tranquil·la que ahir perquè ara sap que en un mes pot resoldre la situació, tot i que els pisos d'emergència social triguen uns tres o quatre mesos a donar-se, i té totes les seves pertinences dins el pis. Però diu que té algun amic, una veïna paisana que la coneix fa anys que la pot ajudar, i que l'assistenta social li pot activar el traster per guardar-li les coses.

La Beth Zaida va néixer a República Dominicana, i va venir a Espanya el 2007. Va comprar un bar que tenia habitatge i era autònoma, llavors. Després van arribar unes amigues de tota la vida i ella els va passar el bar, de boca, mentre s'estabilitzessin, perquè hi poguessin viure, i va agafar el pis on ha viscut fins ara. Les noies, però, la van estafar.

—M'han fotut molt fort, i a mi el bar em va costar 17.000 euros —diu amb ràbia. Abans de passar-los el bar els va demanar 2000 euros perquè així ella pogués buscar-se un altre lloc on viure, però no li han tornat ni un euro.

—Al final la vivenda la vaig pagar jo, encara no m'han donat aquests 2000 euros, i del traspàs ni en parlem. I per això m'he quedat amb deutes. Deutes aquí i deutes al meu país, on són el meus pares, els garants, i que si no pago es queden al carrer.

I diu que prefereix no pagar aquí a que ells es quedin al carrer. Per això quan rep la nòmina va corrents al banc a treure-la.

—I tot per culpa del bar, perquè treballar, jo sempre he treballat, poc o molt, però sempre —confessa—, i explica que almenys ara torna a treballar, des de fa un mes neteja apartaments, però que l'empresa, on ja hi havia treballat a jornada completa i guanyava 1200 euros, ara només ofereix contractes de mitja jornada.

Sobre les 11h arriba la Comitativa Judicial, també hi ha el manyà, la SIPHO de l'ajuntament i un noi i una noia de serveis socials, del CUESB. Es firma l'acta amb rapidesa, el procés queda paralitzat, s'ha informat als jutjats que hi ha un tràmit a l'Ajuntament per buscar un pis. Ara hi haurà una altra data de llançament per aproximadament d'aquí un mes. En aquest temps es pressionarà a Habitatge perquè l'administració proporcionï un pis. Llavors el grup es fa una foto, tots contents, aplaudint. "Sí se puede", criden moltes vegades, i la Beth Zaida els diu que moltes gràcies.

Tots els que estan allà han estat d'alguna manera víctima de desnonaments. Justament avui la Isabel, una dona que arriba més tard al

desnonament i saluda als companys de la PAH amb entusiasme, celebra que avui anirà a veure el nou pis que li han assignat, a Sant Andreu.

La Isabel viu a Roquetes, i aquest seria el seu tercer desnonament. El problema és que el seu era obert, que vol dir que no li diuen exactament quan es durà a terme, i és molt difícil que hi pugui haver algú pendent a totes les hores del dia, perquè poden venir en qualsevol moment.

Aquests dies des de la PAH s'havia estat pressionant a l'administració perquè parés el seu desnonament. I la notícia la rebut fa just una estona, abans de venir a donar suport a la Beth Zaida:

—Jo ho tenia tot favorable a que em donessin el pis d'emergència, es van comprometre que aquesta setmana me'l donarien, però ahir a la nit eren tot negatives. Avui, però, ha rebut la trucada, just a temps! —exclama, molt alegre. I és que normalment quan a algú li assignen un pis, li ensenyen i si l'accepten, li diuen un dia i una hora per signar i fer l'entrega de claus. En el cas de la Isabel, però, avui mateix el veurà i el signarà, perquè demà ja la fan fora.

4.3.10. La iniciativa privada davant l'abandonament públic

Quan una persona deixa de pagar l'hipoteca o el lloguer perquè no pot fer-ho, el llançament de desnonament, perquè li han posat la denuncia que ha deixat de pagar, triga uns sis mesos en el cas que sigui lloguer i una mica més si es tracta d'hipoteca. Al llançament hi posa la data en què el pis s'ha d'abandonar, i llavors és quan la PAH actua. El primer desnonament es fa fàcil d'aturar, com el de la Beth Zaida, però a partir del segon es complica, sempre s'intenten esgotar tots els tràmits de l'administració. A la vegada, la persona recorre a Assistència Social per estar al corrent de les ajudes que pot rebre. Per exemple se li poden guardar els mobles durant el temps en què es queda sense habitatge.

La persona afectada va a habitatge per inscriure's a la Taula d'Emergència i poder optar a que li adjudiquin un pis, es calcula si entra dins el barem i si és que sí, se li adjudica, però no se sap quan, perquè moltes vegades diuen que no hi ha pisos suficients. La mitjana, però, és de dos mesos, també perquè el pis, abans d'entregar-lo, ha d'estar en bones condicions, s'ha d'haver arreglat, i moltes vegades no és així. Des de portes i finestres trencades a electrodomèstics que no funcionen o el gas precintat perquè no es pot donar d'alta, perquè la caldera és massa vella, són alguns dels problemes comuns.

O a vegades donen el pis sense els subministres donats d'alta, i donar-los pot costar uns 200 euros. Llavors es pot demanar a assistència social que es cobreixi el cost, si no es pot pagar, i també el cost del mes de fiança que demanen normalment abans d'entrar al pis. Però llavors a vegades intenten cobrar als afectats una sèrie de costos que no els corresponen. Ho explica la Cristina, membre de la PAH present a l'acció per la Beth Zaida, que diu que ella, en el seu cas, està pagant l'IBI, i està intentant arreglar-ho, perquè perquè ha de pagar-lo, si no viu de propietat, es pregunta.

Llavors la persona ha d'informar de les incidències i fer les reclamacions en un període de tres o quatre mesos perquè entri en garantia. Es pot gestionar per telèfon, però la Cristina confessa que, per experiència, és millor anar a l'Oficina d'Atenció Ciutadana, que no se'n refia.

—A la OAC la incidència queda registrada, és més oficial. Les paraules se les emporta el vent i després, com ho demostres que has reclamat? Aquestes són coses que anem aprenent a la PAH.

Quan arriben a un acord amb Habitatge o Serveis Socials ho demanen tot per escrit, perquè diu que està comprovat que moltes vegades els diuen que faran allò i acaben fent el contrari.

Critica, també, que a vegades quan una persona no entra a la Taula d'emergència, se li ofereix una pensió. I això, remarca, no és un habitatge digne. La PAH no ho accepta, i encara menys quan hi ha menors implicats.

—Et posen en una habitació amb cinc persones i allò no és digne. I pots pensar, això és provisional, però hi ha hagut molts casos en què Serveis Socials t'ha posat en una pensió, durant un temps te l'han pagat, però després es netegen les mans i et quedes altra cop al carrer. I és pitjor perquè com que ja no tens llançament judicial de desnonament, et quedes desamparada per tot arreu.

Llavors aquestes famílies es veuen obligades a recuperar un pis. D'això se n'encarrega la Comissió d'Obra Social de la PAH.

—El que passa és que això no és una finalitat. És un mitjà per començar a pressionar una altra vegada al banc o a l'administració. Perquè si nosaltres recuperem un pis és sempre d'un banc. Des de la PAH diem que els pisos de la PAH són nostres perquè els hem pagat nosaltres, amb els nostres diners, perquè el bancs siguin rescatats.

La Cristina va estar un temps ocupant un pis. És, com la Beth Zaida, mare sola, i es va quedar sense feina i va estar un any sencer fins que no en va trobar una altre. Estava pagant un lloguer de 600 euros i d'atur en guanyava 700, i va haver de triar, explica, o pagar el lloguer o alimentar el seu fill.

La seva situació d'ara, però, no és gens bona. Ella sempre havia viscut a l'Eixample, en diferents pisos. La van desnonar d'allà i ara viu a Sant Andreu. Condemna el tracte de l'administració:

—Et volen desvincular del teu barri. Volen sentir-se poderosos, volen que tu pensis, mira, són Déus, m'han salvat la vida.

I dels serveis socials, a qui no tenen cap estima, però que diu que tracten amb educació a les assistents perquè saben que una mala relació amb elles els és molt perjudicial. S'explica:

—Són molt dolentes. A mi actualment m'estan embargant la nòmina, perquè la meva assistenta social em podria haver activat abans que em donessin un pis pont. I ella em deia *no, tu tranquil·la, queda't el pis* i jo *ja, però és que s'està generant més deute i després l'hauré de pagar*. I ella em deia que no hi havia pis pont, fins que va arribar el llançament i quina casualitat que quan arriba n'hi ha un. Saps què vull dir? Llavors em van causar un deute de 5.000 euros que porto

pagant des de fa tres anys, i és molt difícil perquè tinc minusvàlua i em costa molt trobar feina, encara que ara porto una temporada treballant, però amb contractes de merda de tres mesos. Aquest més finalitza i estic nerviosa, perquè no sé...

La Cristina té artrosis, fibromiàlgia, hèrnies discals, cervicals xafades, dos tendons se li estan trencant... fins a 17 malalties diferents, diu, encara que no ho aparenti. Mentalment sí que pot treballar, però el cos no l'acompanya. Ara fa una jornada de la una del migdia a les 9 del vespre, per això ha pogut venir el desnonament, però diu que cada vegada li costa més aguantar-ho.

A més, ja no treballa en la seva professió de tota la vida, com ella en diu, de comercial. Abans podia estar al carrer i parlava amb directius d'empreses molt potents, explica, ara fa de teleoperadora "en plan màquina", i també dubta perquè la seva malaltia li provoca algunes traves al parlar i a vegades es queda en blanc, i tem que els seus caps d'ara se n'adonin.

La lluita per l'habitatge que va dur a terme la Cristina la va començar ella sola, i lamenta no haver-se involucrat amb la PAH abans. Va conèixer l'organització al setembre. Ella vivia a Sant Andreu, al pis que li havien donat, i va fer amistat amb una veïna en una situació semblant a la seva. La dona, però, va tenir problemes amb uns altres veïns del bloc i la Cristina, per ser amiga seva, en va sortir esquitxada.

—Em van agredir a mi i al meu fill. Vaig haver de deixar el pis durant set mesos perquè estava amenaçada de mort. Allò és un gueto. Eren quatre persones contra nosaltres, i als cinc minuts hi havia 30 persones a baix cridant-nos, amenaçant-nos, van pujar al pis, a picar a la porta, pensava que la tirarien a baix —explica, referint-se a tota la gent que estava de part dels veïns que havien tingut un conflicte amb la seva amiga.

—I jo trucant als mossos, histèrica, i es van portar fatal. Es netegen les mans, són uns "guarros" —diu, enfadada—. I llavors te n'adones que estàs sol. Però ara la PAH és una família, no deixen a ningú al carrer, faran tot el possible per ajudar-te.

Després de l'agressió Habitatge li va adjudicar un pis, però no s'adequava a les seves necessitats de malaltia. Llavors li van dir que no l'hi donaven cap altre, i es va veure obligada a tornar al d'abans. Ara s'està creuant cada dia amb els seus agressors, lamenta. Es treu un potet de la bossa. "He d'anar sempre amb això a sobre" explica. És gas pebre.

—Durant aquest temps em va acollir una família, a mi, el meu fill i els meus dos gossos, però ens van fer fora, em van dir que no ens volien a casa seva. Llavors, al setembre, vaig conèixer la PAH, i la situació era més difícil perquè allò no era ben bé un desnonament, però em van ajudar a fer força perquè Habitatge em traslladés a un altre pis. Però al final vaig estar un mes d'okupa, en un bloc d'obra social de la PAH, però al final vaig dir "no puc més, no puc més, jo torno i si em volen matar que em matin". I ja està, no sé, el meu cor em deia que ho havia d'intentar. Ara estic amb tràmits, amb mediació amb Habitatge, per arribar a un acord.

Després d'haver-nos endinsat en el barri de Trinitat Nova a través de diversos testimonis que hi viuen o que en coneixen la seva realitat, es podria afirmar que a aquest barri hi ha pobresa, si es tenen en compte els indicadors que s'utilitzen més habitualment per mesurar-la, basats en la renda.

Com hem vist, però, la pobresa és un fenomen multidimensional, complex, i molt difícil de mesurar, sobretot perquè des que va començar a estudiar-se sempre s'ha fet des d'una perspectiva androcèntrica, tal com es reivindica des de les posicions feministes que reclamen una incorporació més profunda de les perspectives de gènere en el seu estudi i mètode d'anàlisi.

A partir de la idea de la feminització de la pobresa, que neix d'aquesta crítica i de la constatació que les dones són més afectades per la pobresa que els homes pel sol fet de ser dones, és a dir, que hi ha una relació directa entre ser dona i trobar-se en situació de vulnerabilitat, hem pogut comprovar com les dones entrevistades al llarg del reportatge, encara que no es pugui generalitzar la seva situació a la part del barri però que serveixin per mostrar-ne una part, han encaixat sovint amb el perfil de dones pobres majoritari exposat des dels estudis centrats en la feminització de la pobresa, el de ser dona gran o mare sola, i que mostren característiques com ara un baix nivell de renda, origen estranger, fills a càrrec, haver cotitzat poc, treballar en condicions precàries, tenir problemes de salut, no disposar d'una vivenda en condicions o viure en un barri amb baixos nivells d'infraestructura i comerç.

És d'especial rellevància, però, remarcar el rebuig de bona part d'aquests testimonis a l'etiqueta de "pobre" que s'ha atribuït al seu barri, que no fa més que perpetuar un estigma contra el qual tots volen lluitar. Si bé totes les fonts documentals i les personals expertes coneixedores de la realitat de Trinitat Nova afirmen que sigui un barri pobre, moltes fonts personals testimonials, és a dir, les veïnes, ho neguen, ja sigui perquè de veritat ho creuen o perquè no volen admetre-ho. Que el barri on viuen hi ha mancances, totes hi estan d'acord, però després de la queixa la majoria han reivindicat amb orgull com Trinitat Nova ha estat sempre un barri amb una lluita veïnal molt potent, sense la qual no haurien aconseguit tot el que tenen ara, i que es troba encara activa. I al final no hi ha hagut ningú que hagi declarat voler marxar del barri, al contrari, han lamentat si algun dia ho han de fer.

Aquesta negació de la pobresa, però, no ha de servir per oblidar les dades que ens mostren la desigualtat que hi ha en les condicions de vida dels habitants de Trinitat Nova amb altres barris de Barcelona amb una posició social i econòmica molt més favorable, al contrari. Com que s'ha comprovat que la pobresa és un fenomen subjectiu, que es manifesta de diferents maneres i en diferents àmbits i que afecta de forma diferent a cada individu, depenent de la interacció de diversos factors que n'agreguen el risc de patir-la, i que alhora aquests individus moltes vegades tenen percepcions diferents de la seva situació, cal seguir avançant per intentar abastar cada vegada més la complexitat

de la pobresa, tenint en compte aquests factors i incorporant-los en la seva mesura, per poder combatre-la de manera més efectiva.

La millor manera de combatre situacions de pobresa, així, seria combinar el coneixement directe de la realitat a través de l'opinió i l'observació del mode de vida de les persones afectades, amb els estudis estadístics sobre les característiques de la població i del barri comparats amb altres barris.

Vist que les dones estan més afectades per la pobresa que els homes, doncs, cal aplicar el mateix procediment per combatre les desigualtats que les fan més vulnerables en comparació amb el gènere masculí, i per fer-ho cal situar-se fora del discurs dominant que genera aquestes desigualtats, i per tant reformular la visió simplista i tradicional de la pobresa basada únicament en els ingressos i el mercat de treball, ambdós elements associats tradicionalment als homes, i incorporar els espais, les activitats i les percepcions de les dones, qui paradoxalment han sigut excloses dels estudis de la pobresa quan precisament són elles, la meitat de la població mundial, les que pel sol fet de ser-ho, tenen més possibilitats de patir-la.

5. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA

Llibres, revistes i documents escrits:

Ajuntament de Barcelona (2016). La Trinitat Nova

Ajuntament de Barcelona (2016). Nou Barris

Ajuntament de Barcelona. (2016). Distribució de la renda familiar disponible per càpita a Barcelona (2015)

Ajuntament de Barcelona (2016). Pla de Barris de la Trinitat Nova

Ajuntament de Barcelona (2016). Pla de Barris. El Besòs i el Maresme

Ajuntament de Barcelona (2016). Estratègia contra la feminització de la pobresa i la precarietat a Barcelona. 2016-2024

Ajuntament de Barcelona. Agència de Salut Pública de Barcelona (2016). Salut als Barris. Diagnòstic. Trinitat Nova

Ajuntament de Barcelona (2015). Atur, nivell d'estudis i renda familiar disponible als barris de Barcelona

Allepuz Capdevila, R. i Rosell M.J. (2014). Anatomia de la pobresa a Catalunya. Causes estructurals que provoquen l'exclusió social de les persones vulnerables. Lleida: Pagès Editors

Asociación Iniciativas y Estudios Sociales (s.d.) Exclusión social, una visión de su concepto en tres países de la Unión

Belzunegui, A., Pastor, I. i Valls, F. (2011). La pobreza, ¿una cuestión femenina?: Pobreza y genero en España en los datos de la ECV 2009

Carrasco, C. i Domínguez, M. (Ajuntament de Barcelona) (2003). Temps, treball i ocupació: desigualtats de gènere a la ciutat de Barcelona

Castilleja, D., Céspedes, A., Pindado, F., Rebollo, O. i Ruggero, A. (1997). El Plan Comunitario de Trinitat Nova

CCOO (2016) La pobresa amb perspectiva de gènere: conceptes, indicadors i situació a Catalunya

Centre d'Informació i Recursos per a les Dones (CIRD) (2014) Informe de condicions de vida de les dones a Barcelona 2013. Auditoria de les desigualtats de gènere a la ciutat

Cruz Roja Española. (2014). Informe sobre la vulnerabilidad social

Darnell, M., Díaz, F., Plujà, M. i Santos, N. (Càritas) (2016). Fràgils. L'alimentació com a dret de ciutadania

Entitats Catalanes d'Acció Social (ECAS) (2016). Núm. 7. Gent gran: pobresa i vulnerabilitat

Entitats Catalanes d'Acció Social (ECAS) (2015). Núm. 5. Monogràfic Crisi, gènere i pobresa

Ferrullo, H. (2006). El concepto de pobreza en Amartya Sen

Fundació Maria Aurèlia de Capmany (FMAC) (2011). Anàlisi de la pobresa femenina: de les causes històriques a les conseqüències

Huertas, J. M. i Fabre, J. (1991). Nou Barris. La penúltima Barcelona. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Regidoria d'Edicions i Publicacions

Instituto Nacional de Estadística (INE) (2006). La pobreza y su medición

Llano Ortiz, J.C. (2016). El estado de la pobreza. Seguimiento del indicador de riesgo de pobreza y exclusión social en España 2009-2015

MacEwan, A. (2010). El significado de la pobreza: cuestiones de distribución y poder

Malgesini, G. i Candalija, J. (2014). Dossier Pobreza de EAPN España

Mateo Pérez, M.A. i Martínez Gras, R. (2007). La perspectiva de genero en los estudios sobre pobreza y desarrollo

Medeiros, M. i Costa, J. (Centro Internacional de Pobreza) (2008). ¿Qué queremos decir con “feminización de la pobreza?”

Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales (2001). Plan Nacional de Acción para la Inclusión Social del Reino de España

“Nou Barris Cabrejada diu prou!” (2014). No és pobresa, és injustícia

Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo (PNUD) (2010) Informe sobre Desarrollo Humano 2010. La verdadera riqueza de las naciones: caminos al desarrollo humano

Rovira, E. (Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya) (2016). La feminització de la pobresa. Reivindicant una mirada de gènere

Sales, A. (2014). El delito de ser pobre. Una gestión neoliberal de la marginalidad. Barcelona: Icaria

Subirats, J. (Dir.) Pobreza y exclusión social. Un análisis de la realidad española y europea

Tortosa, J. M. (Coord.) (2001). Pobreza y perspectiva de género. Barcelona: Icaria

Vallès Carrera, E. (2016). Una aproximació a la feminització de la pobresa social a Catalunya

Valls Fonayet, F., i Belzunegui Eraso, A. (Fundación FOESSA) (2014). La pobreza en España desde una perspectiva de género

Recursos online:

Ajuntament de Barcelona. <http://ajuntament.barcelona.cat/ca/>

Associació del Comerç i les Empreses de Trinitat Nova. <http://www.comerciantstrinitatnova.cat/>

Barranco, J. (2014). "Zygmunt Bauman. *És possible que ya estemos en plena revolución*" al Magazine de La Vanguardia. <http://www.magazinedigital.com/historias/entrevistas/zygmunt-bauman-es-posible-que-ya-estemos-en-plena-revolucion>

Comunicadores del Coll. (2014). "Matilde Climent Gómez, Medalla d'Honor de la ciutat". <https://comunicadoresdelcoll.wordpress.com/qui-som/>

European Anti Poverty Network (EAPN) España. <http://www.eapn.es/>

França, J. (2016). "Ada Colau vol una Barcelona que miri al Besòs per trencar amb les desigualtats" a Catalunyaplural.cat. http://www.eldiario.es/catalunyaplural/barcelona/Colau-Barcelona-Besos-trencar-desigualtats_0_473153579.html

Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT). <https://www.idescat.cat/>

Instituto Nacional de Estadística (INE). <http://www.ine.es/>

Ministerio de Empleo y Seguridad Social. Gobierno de España.
<http://www.empleo.gob.es/ca/>

Simón, P. (2012). "¿Qué es la dualidad y por qué debería preocuparnos?" a eldiario.es. http://www.eldiario.es/agendapublica/blog/dualidad-deberia-preocuparnos_6_52554749.html

Taula Oberta Trinitat Nova. <http://taulaobertatrinitatnova.blogspot.com.es/>

Xarxa 9 Barris Acull. <http://www.9bacull.org/>